

ВІСТІ КОМБАТАНТА

1

ТОРОНТО — НЬЮ-ЙОРК 1972

ВІСТІ КОМБАТАНТА **УКРАЇНСЬКИЙ ВІЙСЬКОВИЙ ЖУРНАЛ**

РЕДАКТОРИ: І. Кедрин-Рудницький, Василь Верига

ВИДАВЦІ: Головна Управа Об'єднання б. Вояків Українців
в Америці, Головна Управа Братства кол. вояків
1 УД УНА

СПІВУЧАСНИ: Братство Українських Січових Стрільців,
Об'єднання кол. вояків УПА, Броди-Лев, Інк.,
Українська Стрілецька Громада в Канаді.

VETERANS' NEWS, bimonthly, published jointly by:

**United Ukrainian War Veterans in America, Brotherhood of Former Soldiers
of 1 Ukrainian Division UNA in association with:**

**Brotherhood of Ukrainian Sichovi Striltsi, Former Members of the Ukrainian
Insurgent Army, Inc., Brody-Lew, Inc., Ukrainian War Veterans'
Association in Canada.**

Address: P.O. Box 279, Stn "D", Toronto 9, Ont., Canada

Editorial office in USA:

**Mr. I. Kedryny-Rudnytsky, 43-25 49th St., Long Island City, NY 11104
U. S. A.**

Статті, підписані прізвищем, чи ініціалами автора не завжди
відповідають поглядам Редакції.
Редакція застерігає собі право скорочувати статті і справляти мову.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ

Англія	1:10.0	0:5:0	ЗСА	6.00	дол.	1.50
Австрія	100 австр. шіл.	20	Канада	6.00	дол.	1.50
Аргентина	670 пез.	120	Німеччина	20	н. м.	3.50

АДРЕСИ ПРЕДСТАВНИКІВ:

Аргентина:

**Fraternidad de Los Ex-Comb
de la 1a DU ENU, c. Maza 144,
Buenos Aires, Argentina.**

Англія:

**Mr. Wasyl Nakonechny
23 Alexandra St.
Ashton - U - Lyne, Lancs. England**

Kiev Printers Ltd. — 860 Richmond St. West, Toronto 140, Ontario.

З М И С Т

О. Богачук: Половинки	2
I. Кедрин: 1971-1972	3
i. к-н: Перше вікно України у світ	7
B. Родар: "Ето будет решательный бой"	11
I. К. Козьма: "Льодовий похід" і ген. Ю. Тютюнник	20
B. Трембіцький: Основи санітарно- медичної служби в УНР	29
M. Хроновят: Організація Українських Січових Стрільців у Перемишлі	33
B. Вашкович: Під Гляйхенбергом	41
ген. П. Шандрук: Постуляти до нашої мілітарної доктрини	48
O. Корчак-Городиський: Із Щоденника ген. Кордіян-Заморського	61
— З таємниць П. світової війни: Скарби Монте Соррате	65
Олег: Англік з Дивізії	69
— Під Обстрілом: Перша батерія: Богоні!	71
— Поляк має слово. (З листів до Редакції)	73
F. Кордуба: Огляд книжок	78
Хроніка та Інформація:	
Братство кол. вояків 1 УД УНА:	
Головна Управа (81), Зустріч у Вінніпегу (83), Вісті з Едмонтону (84), Зірка на коляду (84).	
Об'єднання б. Вояків Українців Америки:	
12-ий делегатський З'їзд ОБВУА (86), Участь Віddілу у посвяченні хреста-пам'ятника (86), Ювілей сотн. С. Гнатківського (86).	
З листів до Редакції	88
Tі, що відійшли	89

П О Л О В И Н К И

Дивишся — людина як людина,
Ніби й ціла, а не половина.
Ноги, руки, голова й так далі —
Словом, є по штату всі деталі.
А коли копнешся в душу оком,
Колупнеш її ненароком, —
Боже мій! — від серця до пегінки —
Лиш одні-єдині половинки.
Всяких форм,
Як брук перед порогом:
Там клинком,
Там бубликом, там рогом...
Кожна з них — не просто половинка,
А мала-малюсінка людинка.
Ось одна для тих,
Що на портретах,
Інша —
Для підлеглих в кабінетах.
А ще інша — для трибун високих,
А ось та — для блазнів кривобоких.
Є й для анонімок — вся із жовті,
Для доносів, наге зуби вовгі.
А ось там у кутогку, де пегінка,
Та для того, що й не знає жінка...
Скільки душ! —
І всі в одному тілі! —
Сірі, рудуваті, горні, білі...
Звідки? Звідки їх коренище?!
Не душа, а ціле кладовище!
Хто ж її у наші дні великі
Розгепив на атоми столикі?!

Ну, а дні летять,
Бо мають крила.
... I живе собі жива могила.

Іван Кедрин

1971—1972

З перспективи поверх чверті сторіччя можна ствердити дві цікаві, паралельні й взаємосуперечні течії, характеристичні для розвитку подій після останньої світової війни. Одна з них старалася стабілізувати створені Ялтським і Потсдамським договорами відносини і будувати на них тривкий мир у світі. Промотором цієї течії була і далі є Москва, яка завдячує сліпоті західних співтворців Ялтського і Потсдамського договорів такий розріст советської імперії, про який Москва й ніколи не мріяла. Здавлення заворушень у Польщі й Східній Німеччині, розгромлення танками повстання на Мадярщині та збройна інвазія Чехо-Словаччини — це все були засоби націлені на збереження свого «стану посідання» у Середній Європі. За збереження свого стану посідання на Сході Європи, у рямцях СССР, дбає теорія злиття народів, для якої здійснення ведеться вперту, послідовну й безпереривну русифікаційну політику.

Використовуючи прагнення миру у західніх держав і народів, скріплене й поглиблene невдачами ЗСА у В'єтнамській війні, Москва зручно грає на тих пацифістичних настроях, щоб отримувати щораз нову міжнародну санкцію на свій непорушний стан посідання. Нова «Остполітік» канцлера Німецької Федеративної Республіки, соціаліста Віллі Брандта, була дальшою водою на советський млин: «Пакт безпеки», підписаний Брандтом у Москві, як подібний пакт підписаний ним у Варшаві, стверджував непорушність післявоєнних державних кордонів в Європі, включно з німецько-польським кордоном на Одри-Нісси, і включно з кордоном, який поділив Німеччину на західну вільну й східну комуністично-сателітську. Договір чотирьох амбасадорів щодо деякого полегшення відносин довкола Західного Берліну, що його мудреці Потсдамського договору оточили комуністичною територією, залишив незаторкненим навіть внутрішньо-берлінський мур, сумний куріоз і ганьбу новітнього часу. Тепер советська дипломатія вживає всіх заходів, щоб довести до паневропейської «конференції безпеки» з участю

також ЗСА і Канади. Дійсною ціллю такої конференції було б дати формальну й офіційну згоду всього зорганізованого Заходу на існуючий лад в Європі з советськими дивізіями у Польщі, Східній Німеччині й Чехо-Словаччині.

Водночас однаке йдуть у світі щораз нові зміни. Замість стабілізації — є пливкий стан. Деколонізацію Азії й Африки Сполучені привітали радо, бо вона поклала край Британії, Франції, Бельгії й Голландії, як світовим потугам. Але надія на скомунізування новопосталих кольорових країн завела. Почалася довга черга громадянських воєн і військових переворотів, закінчуваних диктатурами, — у Конго, Нігерії, Судані, в Альжирі, Танзанії, Лібії. Три ізраїльсько-арабські війни оставили Близький Схід все ще тільки в непевному перемир'ю. Найбільшим гамулем для вибуху нової ізраїльсько-арабської війни є острах, що заангажуються тоді по стороні арабів не тільки советські залоги проти летунських ракетних становищ, але й советські далекобійні гармати з військових кораблів у східній частині Середземного моря, що знову спровокувало б реакцію з боку Шостої американської флотилії, себто — викликало б третю світову війну.

Новим цілком непередбаченим чинником у розвитку міжнародних подій став комуністичний Китай. Спершу близький союзник та партійно-ідеологічний партнер від часів Хрущова, Пекін, став щораз грізнішим ворогом ССР. Спершу ніби внутрішньо-родинна суперечка за чистоту комуністичної лінії, за те, хто є правильним інтерпретатором і реалізатором ідей Маркса-Леніна, перейшла з площини ідеології у площину державних інтересів та спору за територію. Комуністичний міжнародний рух перестав бути монолітом, керованим з одного московського центру. Почалася ривалізація двох центрів. Формально підтримуване Москвою прийняття комуністичного Китаю до Об'єднаних Націй дуже швидко виявилося її Пирговою перемогою комуністів, бо ніхто з західніх держав не зважувався ніколи говорити на адресу Советів таких гострих слів правди, таких лайок і аргантних завваг, як це сталося зараз же після вступу червоного Китаю до ОН.

Останньою великою і непередбачуваною несподіванкою був розвиток подій над Індійським океаном, чи пак його Бенгалською затокою. Масакра, яку Пакістан вчинив супроти власних громадян у східній частині Пакістану, втеча відтіль до сусідньої Індії 10-ти мільйонів переслідуваних бенгалеців, мовчанка з цього приводу Заходу, зокрема ЗСА, і типово диктаторська сліпота та зарозумілість пакістанського президента Яхії Хана, дали добру нагоду

Індії перевести збройну інтервенцію у східному Пакистані — Бенгалії і впродовж 14-ти днів розгромити тамошні пакістанські війська. Москва знову зручно використала ситуацію для поширення своїх впливів на Індійський океан: за ціну масової совєтської допомоги зброяю і вирядом Індія виреклася своєї нейтральності і підписала з Советами 10-ти-річний «пакт приязні». Покищо виграла Індія і з нею виграв Советський Союз, який їй ту перемогу уможливив, а програли Об'єднані Нації, ЗСА і комуністичний Китай, які разом виявили свою слабість і нездатність припинити заплянований Советами і Індією хід подій на півдні Азії.

Але майбутність покаже, чи це знову не була Пиргова перемога, бо, підтримавши визвольний рух бенгальців і причинивши до постання нової бенгальської держави, Москва потвердила правильність визвольного руху поневоленого народу проти поневолювачів. Активна кампанія Советів проти пропозиції ЗСА на подвійну репрезентацію Китаю в Об'єднаних Націях дала ту реакцію, що в Конгресі виринув один внесок, щоб ЗСА домагалися виключення Советської України і Советської Білорусі з Об'єднаних Націй, які не є державами, тільки підголосками Москви, — і другий суперечний внесок на обмін амбасадорами з Києвом і Мінськом. Хоч ці обидва внески не мають ніякої реальної вартості, проте вони характеристичні, як реакція на совєтські інтриги, як політичні несподіванки, що їх ще дуже недавно трудно було передбачити.

Хто міг передбачувати таку зміну, як подорож Ніксона до Пекіну? Хто може знати й передбачувати, чи та подорож, хоч певне безпосередньо не принесе ніяких сенсацій і ніяких наявних змін, на дальшу майбутність не буде подобати на пакт Ріббентропа-Молотова, що став був зеленим світлом для Гітлера, щоб розпочати другу світову війну? Нема сумніву, що гарячкове намагання Москви закріпити свій стан посідання в Європі є забезпечуванням собі «спини» на випадок збройного конфлікту з комуністичним Китаем. Такий конфлікт покищо вилами по воді писаний. Але ані він ані якась подібна несподіванка не є виключені в добі пливкости і змінливости міжнародної ситуації. Пливкість і змінливість подій — природна й логічна у світі, де — за висловом старинного філософа — «панта рей», все пливе. Не статика, а кінетика є законом природи. І цей закон є ще одним елементом, який наказує заперечувати теорію, що на Сході Європи «нічого не зміниться». Та теорія твердить, що «не буде війни й не буде революції», отже советська імперія і советська система влади тривка,

«ерго» треба, чи це кому мило або ні, з тим фактом рахуватися і, думаючи політично, до того факту достосуватись.

Це наскрізь фальшива теорія, бо вона не рахується з таким у політиці реальним чинником, як несподіванка. Ніхто ніколи не всилі виключити можливості несподіванок, а, навпаки, — несподіванки завжди скеровують історію на інші рейки. І та теорія «незмінливості» не рахується з таким реальним політичним чинником, як ідея: це абстрактивне, невловиме поняття, але воно реальне, як рушійна сила рухів, як спонука дій окремих одиниць, гуртів і мас. За останнього чверть сторіччя сталися вже речі, які перекинули існуючий до того часу суспільний лад у різних країнах і створили глибокі ферменти у народів на всіх континентах.

Цей процес буде продовжуватися у 1972-му році. Ніхто не всилі передбачити, що в ньому нове станеться, хоч можна передбачити продовження започаткованих у 1971-му процесів, як наприклад,sovєтсько-китайського конфлікту і дальнішого розгону імперіалістичних стремлінь обох центрів міжнародного комуністичного руху. У 1972 році з'ясуються наслідки різних подій з минулого року, як міжнародня монетарна криза чи ізраїльсько-арабський конфлікт. Виявиться теж, чи подорожі Ніксона до Пекіну й Москви були тільки епізодами, чи зворотними історичними пунктами.

В Україні напевне буде продовжуватись паралельний процес: з одного боку натиск русифікації, з другого — щораз глибша свідомість національної відрубності і щораз більша національна гордість. Українські люди у вільному світі будуть надалі громадсько активними, свідомі свого духового зв'язку з Україною та своєї місії — щоб кожний витривав на своєму пості і виконував свою, велику чи малу, роботу.

ЩЕ РАЗ

звертаємо увагу нашим Шановним читачам, що адреса Адміністрації є:

**VISTI KOMBATANTA — VETERANS NEWS
P. O. Box 279, Stn. "D", Toronto 9, Ontario, Canada**

Туди просимо звертатися у всіх адміністративних справах «Вістей Комбатанта» і пересилати свої залегlostі та передплати.

Давніша поштова скринка в Нью Йорку, ЗСА, є нечинна.
Адміністрація

ПЕРШЕ ВІКНО УКРАЇНИ У СВІТ

Дня 9 лютого 1918 року дуже ще молода Українська Народна Республіка підписала у Бересті Литовському мировий договір з Австро-Угорщиною, Німеччиною, Болгарією і Туреччиною. Коли згадати, що щойно 22 січня 1918 року проголошено Четвертим Універсалом державну сувереність УНРеспубліки, треба вважати підписи трьох її репрезентатів на документі поруч із підписами німецького канцлера, представника німецького генерального штабу, австро-угорського міністра закордонних справ та високих державних достойників Болгарії і Туреччини, як своєрідний історичний феномен. Розглядаючи ту подію з перспективи 54-ох років треба підкреслити власне той факт близкавичної появи на міжнародному форумі України, в якій ще рік тому царила цвинтарна тиша. Брак органічної підготови до того акту, несподіваного для всіх його учасників, став головною причиною, чому власне той мировий договір не набрав такого великого міжнародного значення, як це здавалося тоді та в 10 і 20 років пізніше. Для самих українців це була теж величезна несподіванка. Бо вони ані не приготувались до тієї події, ані не передбачували її. Події підштовхнули Українську Центральну Раду проголосити 4-ий Універсал і події примусили українців домагатися допущення до мирових переговорів у Бересті Литовському представників УНР, як самостійної держави.

Коли 7 листопада 1917 р. (25 жовтня ст. ст., відсіль назва «жовтневої» революції) прийшли у Москві до влади большевики, вони негайно проголосили гасла «війна війні» і «мир без анексій і контрибуцій». «Главковерх» моряк Криленко запропонував німцям 26 листопада перемир'я, 2 грудня большевицькі парляментарі переступили німецькі окопи, а вже 5 днів пізніше вони підписали перемир'я на 10 днів. Це перемир'я продовжено до 14 січня, щоб в міжчасі повести мирові переговори. Ці події заскочили Центральну Раду, з якою московські большевики цілком не рахувалися. Тому Україна опинилася в ситуації, що Москва могла підписати з центральними державами договір із найбільшою шкодою для українських інтересів. Тому 22 грудня Українська Центральна Рада звернулася з мировим закликом до всіх воюючих і невоюючих сторін, звернувши в ньому виразно увагу, що «влада Ради народних комісарів не простягається на цілу Росію та зокрема не простягається на Українську Народну Республіку. Через це мир, який хоче заключити Росія з своїми противниками, може мати

силу для Української Народної Республіки тільки тоді, коли його умови прийме і підпише уряд Української Народної Республіки». Західні альянти не прийняли українського мирового заклику, бо рішили бути продовжувати війну проти Німеччини і її союзників. Зате Німеччина, Австро-Угорщина, Болгарія і Туреччина прислали на руки голови Генерального Секретаріату УНР Володимира Винниченка і секретаря закордонних справ Олександра Шульгина спільнотого листа, в якому визнали «за безумовно потрібне, щоб представники УНР взяли участь у переговорах у Бересті Литовськім». З січня 1918 р. вийшла туди українська мирова делегація, а щоби виключити можливе непорозуміння, що Україна перебуває в будь-якому федеративному зв'язку з Росією, про що говорилося ще в 3-му Універсалі, проголошено 22 січня 1918 року урочисто, що «від нині Українська Народня Республіка стає самостійною, ні від кого незалежною, вільною суверенною державою Українського Народу...»

Завдяки Берестейському договорові Українська Народня Республіка вперше дістала «вікно у світ», як формально рівнорядна іншим суверенна держава. Але те вікно швидко зачинилось. Увійшовши в Україну після Берестейського миру німці, як союзники УНРеспубліки проти московських большевиків, впродовж 2-ох місяців звільнили всю її територію від московського окупанта, ставши новими її окупантами. Завдяки німецькій допомозі українські війська вже 2 березня 1918 р. вернулися до Києва, що його здобули були зформовані на Московщині війська Муравйова, але вже 29 квітня 1918 ніцмі розігнали Українську Центральну Раду, підтримавши переворот, який привів до влади в Україні гетьмана Павла Скоропадського. Сьогодні ніхто вже не має сумніву, що сама Центральна Рада чимало завинила у своєму упадку: її провідники не виявили почуття реалізму і не рахувалися з конечністю виректися деяких соціально-економічних доктрин, коли сперлися на німецьку й австрійську збройну силу. Але й гетьман Павло Скоропадський та його найближчі дорадники з гурту російського «Протофіс-у», себто організації промислу, фінансів і торгівлі, що була цілком у російських руках, — виявили жалюгідну короткозорість, коли злегковажили силу пробудженої української національної стихії. Тому вже 19 листопада 1918 року ввійшли до Києва війська Директорії, яка очолила повстання проти Гетьманщини Павла Скоропадського. 22 січня 1919 року відбувся на площі святої Софії історичний акт проголошення соборності українських земель, але вже 5 лютого 1919 Директорія знову покидала Київ перед новим на-

ступом большевиків, бо, як не стало німців в Україні, що їх відкликала до Німеччини тамошня революція, не стало й сили, яка могла б опертися большевикам.

Німці дивились на Берестейський мир, як на «Бротфріден», хлібний мир, бо три і піврічна війна з фактичною бльокадою осередніх держав довела їх, особливо Австрію, до стану голоду. Україна була їм потрібна тільки, як резервуар хліба й вони той резервуар безцеремонно випорожнювали, а що УНР була слаба, то ставились до неї, як до колонії, а не як до союзника. Найбільша користь для України з Берестейського миру була та, що він дозволив продовжувати збройну визвольну війну. Вона скінчилася 21 листопада 1920 року, коли перестала існувати Українська Дієва Армія і скінчилася війна регулярними фронтами. Але в міжчасі українські війська вступили були до Києва ще двічі: з'єднаними Арміями 31 серпня 1919 р. і разом з польським військом 7 травня 1920 р. Обидва рази це були тільки епізоди, але вже й після закріплення московсько-большевицького стану посідання в Україні польсько-совєтським Ризьким договором з 18 березня 1921 року відбувся так званий Льодовий або Другий зимовий похід з його трагічним епіЛОГОМ під Базаром 21 листопада 1921 р.

Це був недовгий час від дати підписання Берестейського миру. Але відбулися в ньому всі ті події, які разом склалися на легенду української збройної визвольної війни. І ця легенда стала ідеиною підставою і поштовхом до створення Української Повстанської Армії та 1-ої Української Дивізії УНА вже за другої світової війни. І ця легенда є по нинішній день підвалинами українського політичного думання. Не було б Берестейського миру — не було б і всіх тих подій і хоч вони не дали нам державного визволення, проте дали оправдану віру й надію, що воно приайде.

і. к-н

Одноким дотепер, спеціально Берестейському мирові присвяченим книжковим твором є в українській літературі збірник «БЕРЕСТЕЙСЬКИЙ МИР 1918-1928», Спомини та матеріяли, Зладив і попередив вступом І. Кедрин. Видавництво «Червона Калина», Львів 1928 р., стор. 320. Подані у тій книжці хід переговорів у Бересті Литовському, їх передісторія і оцінка І. Кедрина, та статті: М. Голубець «Бересте Литовське», Д-р Микола Залізняк «Моя участь у мирових переговорах в Берестю Литовському» і передрукі споминів О. Севрюка «Берестейський мир» та В. Винниченка «Мир з Центральними державами», уривок з 2-го тому «Відродження нації». Подано теж переклади із споминів німецьких та австрійських державних мужів і полководців графа О. Черніна, генерала М. Ф. Гофмана і ген.

Е. Людендорфа, як теж звіт воєнного кореспондента Коліна Росса. Наведено там теж тексти мирового договору і його тайного додатку. Сьогодні Берестейський мир уже доклідніше обслідуваній. Найповнішим джерельним матеріалом для студій над ним є чотиритомовий твір Теофіля Горнікевича німецькою мовою, виданий заходами Східно-европейського Дослідного Інституту ім. В. Липинського у Філадельфії у 1967 р., п. н. "Ерайгніссе ін дер Україне 1914-1922". У його другому томі наведено протоколи Берестейської мирової конференції, що їх автор знайшов в архіві австрійського міністерства закордонних справ. Появилися в міжчасі й інші твори німецьких та американських авторів, присвячені Берестейському договорові. Українське популярне видання з'явилось накладом Товариства "ПроСвіти" у 1938 р.: Іван Кедрин: "Берестейський мир", 68 стор.

ВІДВІДИНИ У ГЕН. РОМАНА ДАШКЕВИЧА

Ще в травні 1971 р. генерал Роман Дацкевич, останній в живих ще член Стрілецької Ради Січових Стрільців, кол. командир артилерії Корпусу Січових Стрільців, приймав у своєму скромному помешканні в Куфштайні, біля Інсбрука, в Тиролі, рідких відвідувачів. На світлині бачимо генерала

Р. Дацкевича посередині, праворуч нього президент УНР в екзилі Микола Лівицький, ліворуч — голова Виконного Органу УНРади інж. С. Довгаль, біля нього — дружина през. Лівицького. Праворуч — редактор Іван Кедрин-Рудницький і його дружина Марія, які вчасним літом цього року перевели місяць в Західній Європі.

Б. Родар

“ЕТО БУДЕТ РЕШАТЕЛЬНЫЙ БОЙ...”

Московська експансія на всі чотири сторони світу зовсім нічого нового. Вона датується від давніх часів, але щойно в половині XIX ст. прибрала певних плянових і послідовно перепроваджуваних в життя форм.

Ще в 1848 р. московський екс-дипломат Фіодор Тютчев написав поему під заг. „Русская география”. У тій поемі він визначив сім „Богом вибраних” рік, що мали б творити природні кордони московської імперії. Ці ріки то: Нева, Волга, Евфрат, Гангес, Ельба, Дунай і Ніль. Московська пенетрація проходила різними шляхами, різними за собами та в різні часи під різними кличами. Московські царі проголосували себе протекторами та оборонцями „святої віри православної”; для своїх великороджавних цілей ширили пансловізм і врешті під кличами соціального визволення в наші часи та інтернаціональної дружби, співпраці (читай: московсько-большевицького панування) визволення від “капіталістичних експлуататорів” і всесвітнього миру, де б “на всіх язиках все мовчало.” Які не були б кличі — ціль завжди та сама.

„Визначені Богом кордони” Московія не тільки досягнула, але й їх давно перейшла на півночі та сході. Північ Евразійського континенту, де нема вже куди далі йти, стала випадовою базою для повного окрілення Європи з того боку. На сході, далеко за водами Волги, загородила шлях загроза китайського наступу.

Друга світова війна дозволила опертися московським багнетам об Дунай, поширити свої впливи далеко на південь почерез Балканський півострів у напрямі до Нілю і врешті в напрямі Евфрату та Гангесу зроблено суходолом крок, коли большевицькі та англійські війська окупували були Іран. Невадо москалі уступають з раз зайнятих ними земель, але в випадку Ірану мусіли таки уступити, хоч і нерадо, під натиском світової опінії та врешті маючи на приміті кращі висліди при більш сприятливій коньюнктурі.

Північно-морські шляхи і опановання Середземного моря не тільки загарантували б і утвердили Московію на Ельбі і Дунаю, але віддали б під московську „височайшею” опіку цілу Європу. Шляхи до Нілю, а звідтам до Евфрату та Гангесу, через Близький Схід до Індійського океану творили б нове рам'я, яким московський загарбник міг би шахувати ціле південно-східне побережжя Азії. Тому найперше звернено очі на більшчу ціль, на стратегічне значення Середземного моря.

Ситуаційне положення та бази на Середземному морю. Змаг за Середземне море (СССР — країни НАТО).

Після ІІ. світової війни не вдалося вже ні Англії ні Франції відвоювати свої втрачені давні позиції та впливи на Середземному морі. Сповітські спроби заповнити там політичне та мілітарне вакуум проходило майже зовсім непомітно. Це було вміле продовжування невдалої політики московських царів, які ставили в тому напрямі перші кроки. Вже за часів цариці Катерини ІІ. (війна проти турків 1770 р.) московські кораблі появлялися від часу до часу на Середземному морю, але Москва не зуміла здобути там постійної для себе бази.

Здавалося, що Москва близько здійснення своїх політичних амбіцій та апетитів, коли стала своєю стопою в Югославії та Альбанії і добилася безпосередньо до берегів Середземного моря. Коли однаке Тіто збунтувався проти „старшого брата” в Кремлі, СССР почав в 1950 р. будувати базу для підводних суден в Сасено, в Альбанії. З великим накладом гроша, енергії та людської сили большевицькі інженери побудували там в скелях безпечні від бомб склонища. Догідна стратегічна позиція дозволяла б советам на випадок війни відгородити західню частину Середземного моря від її східної, відрізати Європу від Близького Сходу та його джерел нафти. Коли ж знову Альбанія стала явно по боці суперника СССР — Китаю, советські підводні судна стратили базу в Сасено і мусіли відтягнутися звідтам, що було великим ударом по советських планах.

Найкоротший і найбільш догідний доступ до Середземного моря провадить з Чорного моря через просмики Босфору та Дарданелів. Договір з 1936 р. який за винятком ЗСА, підписали Англія, Франція, СССР, Японія, Греція, Болгарія і Югославія нормував рух воєнних пароплавів на водах тих просмиків, але тільки в часі миру і в часі війни, але тільки тоді, коли Туреччина не бере участі в війні. (Просмики віддано під турецьку контрою.). Договір ставив певні умови, як напр., що

- воєнні кораблі поємності понад 10 000 тон межуть перепливати в асисті не більше, як двох винищувачів (дестроєрів) або фрегат;
- менші воєнні кораблі, до 10 000 тон, можуть перепливати кожночасно, якщо їх узброєння не переходить 203 міліметр. калібер гармат;

- підводні судна не можуть перепливати занурені під водою тільки по поверхні води і не можуть перепливати до воєнних операцій поза води Чорного моря;

Очевидно, деякі уступи договору тепер неактуальні, бо напр. ракети не відповідають розмірами калібрів гармат і це допроваджувало до неодноразового протесту СССР проти користуванняся тими водами

кораблів ЗСА. Коли ланцюг НАТО (через приступлення Греції та Туреччини) до Півн. Атлант. пакту замикався, ССРВ всіми силами стрався здобути вплив і бази на Середземному морі, щоби тим робом проскочити на постійне на води поза Босфором і Дарданелями.

У 1955 р. ССРВ і Єгипет підписали договір взаємної військової допомоги. Зараз після підписання договору вислано до Єгипту два модерні винищувачі, малі воєнні кораблі і декілька підводних суден. Це переломова дата советської пенетрації на Середземне море. У 1962 р. ССРВ заключив договір з Сирією, на підставі якого советським морським одиницям дозволено мати в Латакії морську базу, а ССРВ зобов'язався натомість допомогти в будові сирійської флоти.

До арабсько-ізраїльської війни в 1967 р. советські морські кораблі тільки спорадично випливали на води Середземного моря. Тільки декілька советських воєнних кораблів регулярно перепливало з Чорного на Середземне море. Коли остаточно советська морська ескадра осталася на постійно на Середземнім морю вперше 1964 р. ця ескадра складалася тільки з одного кружляка (круїзера), 2-4 винищувачів, узброєних ракетами і незначного числа торпедових суден. Потребуючи воєнної допомоги проти Ізраїлю, арабські країни бачили в советах свого союзника, вважаючи Ізраїль експонентом західніх держав, що хочуть підчинити собі арабські країни. У висліді советський вплив там знову значно збільшився. Використовуючи саме арабсько-ізраїльську війну, середземно-морська советська флота значно скріпилася. Вже в 1968 р. ССРВ мав там два кружляки, чотири дестроєри, узброєні ракетами, 4 дестроєри з конвенційним узброєнням, 3 фрегати, 10 підводних суден (з того 2 атомово-погінні) та різного роду помічні менші судна. Під кінець того ж самого року був там вже гелікоптеро-носесь з 25 гелікоптерами, 4 круїзери, 8 винищувачів з ракетами, 8 винищувачів з конвенційним узброєнням, 10 підводних суден, ряд торпедових суден, та багато інших допоміжних суден. Опісля деякі морські одиниці відтягнено до советських баз, деякі залишено в арабських країнах, випроваджені на води нові одиниці так, що кількість морських советських одиниць на водах Середземного моря було властиво важко устійнити. Больше-вицьке морське з'єднання трималося цілий час у східній частині Середземного моря.

Сьогодні советська флота плаває по цілому Середземному морю, як по власних водах, маючи вже власні бази в Сирії (Латакія, Тартус) і Єгипті (Порт Саїд, Александрія і Месра Матру) та користуючися спорудами та портами північно-африканських набережних країн. Велике віддалення від советського материка, що утруднювало відповідне забез-

печення постачання, як теж утруднювало морсько-летунську співдію і охорону особливо великих морських одиниць перед нападом з повітря, а до того побоювання, що північно-африканські держави в часі війни все таки могли б змінити фронт, казали советам бути обережним в розбудові портових інсталяцій в тих країнах. Ситуація багато змінилася, коли совети здобули вже бази в Сирії та Єгипті і оставили там свої летунські з'єднання.

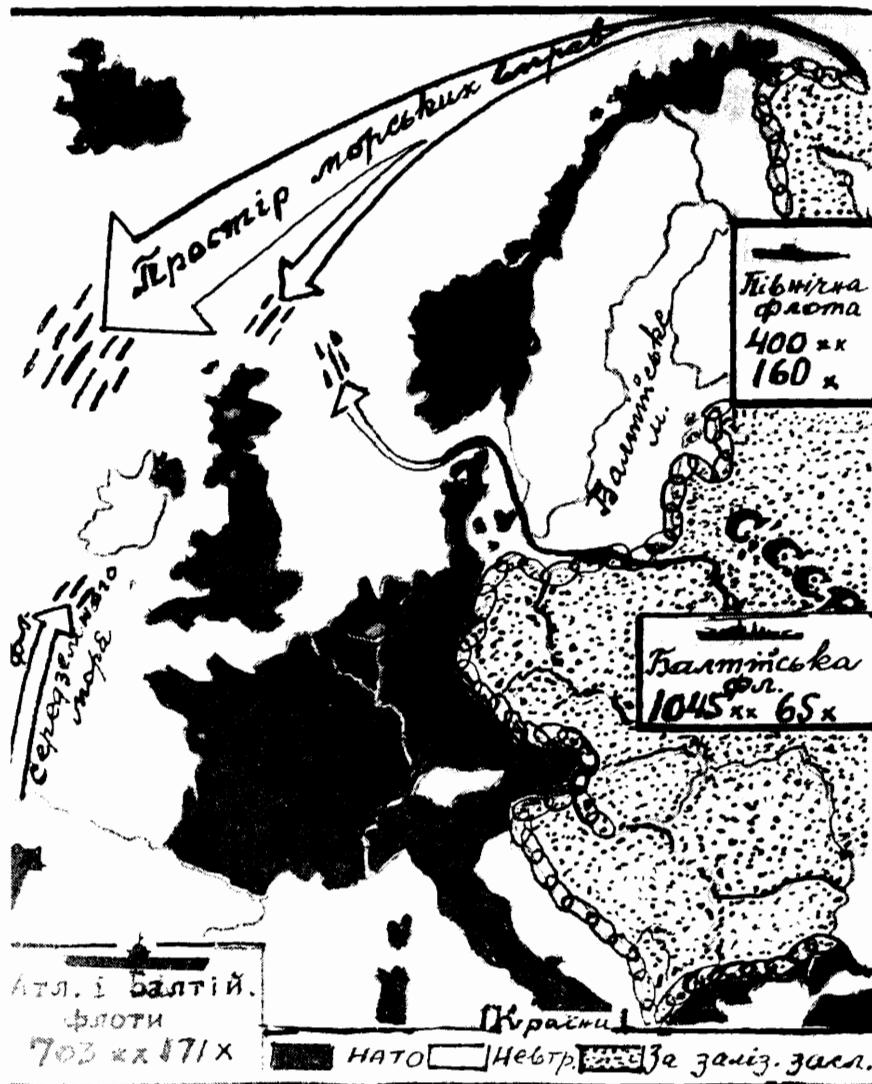
Сильна советська пресія проявляється на північно-африканські набережні держави і намагання стати там сильнішою ногою. Советський політичний вплив зростав там, очевидно в парі з ростом советської флоти на тих водах. Очі звернено на невеликий острів в центральній частині Середземного моря, що впродовж століть був сторожем і оборонцем слабого місця Європи. Мальта помогла стримати в 16 ст. мусулманський залив Європи, як теж в ІІ. світовій війні стала випадовою брамою альянтських збройних сил проти німецьких армій в тій частині Європи. Мальта з своїми морськими базами перенесла на собі страшні повітряні налети німецької „люфтваффе.“

Висліди виборів на Мальті, де прийшов до влади лівий уряд Мінтоффа, викликав велику констернацію серед країн НАТО. Мальта, колишня англійська колонія, що отримала незалежність в 1964 р. була пов'язана з Англією різними договорами, особливо договором на 10 років про оборону. На підставі нього Англія дісталася право не тільки зберегти там свої війська та морські бази, але й відступити ці бази для користування ними країнам НАТО. На острові приміщено було штаб військовоморських сил НАТО на Середземнім морю. Коли на жадання уряду Мальти Англія

не погодилася на ревізію цього договору, новий уряд зірвав його односторонньо і визнав італійського генерала Бірінделлі, командуючого об'єднаними військово-морськими збройними силами НАТО в південній зоні Європи „персоною non grata“, а також добився відклікання з острова англійського генерального губернатора. Морський штаб НАТО переніс-

Советський зашморг довкола Європи

Пояснення: хх — морські одиниці різної класів; х — підводні судна.

ся до Італії. Американським кораблям 6-ої флоти заборонено там причалювати.

З такого обороту справи Кремль негайно хотів витягнути для себе користі, на які він так довго ждав. Совети вислали свого амбасадора з Англії Смірновского, в якого засяг діяльності входила теж Мальта,

з пропозицією економічної допомоги в заміну за портові інсталяції для цієї тепер вже поважної советської середземно-морської флоти. Неправні оптимісти по англійському та американському боці твердили, що все таки вони не бачать загрози для морських інсталяцій Мальти. Словами, але англійський уряд почав, в порозумінні з іншими країнами НАТО, переговори і запропонував Мальти річні оплати в сумі \$ 5 000 000 плюс \$ 7 300 000 річно допомоги для розбудови країни. Під сучасну пору Англія платить 10 і пів мільйона доларів за право доступу до її великанських морських баз. Уряд Мальти домагається від Англії (за все разом) 72 мільйони доларів річно. Якщо советам вдалось би стати твердою ногою на Мальти та користуватися її морськими базами, це фундаментально змінить баланс сили в тому районі.

Хоч кількістю присутніх на водах Середземного моря одиниць Совети перевищують кількість морських одиниць 6-ої американської флоти, все таки відповідальні чинники ЗСА вірять, що на випадок збройного конфлікту американська 6-та флота спроможна виконати своє завдання. Ця біра базується на переконанні, що сила вогню американських морських одиниць перевищує силу вогню советських. До цього оптимізм можна ставитися менш або більше критично, якщо взяти до уваги, що совети диспонують тепер в цьому районі тактичними повітряними з'єднаннями, приміщенimi в Єгипті, які будуть не тільки співдіяти з своїми морськими одиницями, але й будуть загрожувати 6-ій американській флоті. Маючи вже криття з повітря, совети підтягають більші свої одиниці з ракетним узброєнням. Крім цього морські американські одиниці є старшого типу як модерні советські. Деякі експерти передбачають, якщо далі розгортання сил піде таким самим темпом і в такому самому взаємовідношенні, то вже лесь в половині 1972 р. советська середземно-морська армада на багато перевищить американську.

Такий розвиток ситуації в очах західньої Європи, яку через 25 років охороняла сильна флота ЗСА віл півдня, стає грізним маривом, яке надягає чорними хмарами на всі країни. Свіломість, що вони остаточно самі себе боронитимуть, зганяє спокій з очей державних мужів. Зростом сили союзів на Середземному морю і вздовж шляхів постачання нафтової волі з Близького Сходу, а одночасно з тенденцією в ЗСА до ізоляціонізму наслідком невдачної і затяжної війни в В'єтнамі та внутрішнього фронту, совети стараються вигравати одну європейську державу проти другої, використовуючи міждержавні чвари та непорозуміння. Ціль їх поста: унеможливити одностайний європейський фронт оборони і в обличчі сильної бельгійської воєнної махіни змусити європейські країни до невтралітету. Це розв'язало б пілковито руки гозправитися з ЗСА.

Советська сила дається відчути так само критично в районі Перського заливу, коли наново буде отворений Суезький канал. Район заливу постачає 60% запотребування нафтовою ропою західно-европейські країни і 90% запотребувань Японії. З виходом англійських військ з цього району (якщо ЗСА не заповнять цієї порожнечі) СССР ні на хвилину не буде застановлятися всадитися туди, вживаючи Єгипет впершу чергу за вихідні позиції. Не диво, що СССР розбудовує Єгипет в воєнну фортецю, надсилаючи туди модерне узброєння* на грубі мільйони і одночасно своїх інструкторів.

Британський Інститут Стратегічних Дослідів проголосив свій рапорт, з якого виходить, що від війни Ізраїлю з Єгиптом в червні 1967 по кінець 1970 р. СССР вислали до Єгипту найmodернішої зброї (особливо літаків, ракет, танків та гармат) на суму 4.5 більйонів доларів. До стаціонованих там вже большевицьких інструкторів в тому ж часі СССР вислав 200 літунів і між 12 і 15 тисяч фахової обслуги, особливо для ракетної зброї. Коли в 1967 р. в Єгипті було 4,000 советських „дорадників,” то найновіші вістки з грудня 1971 підозрюють, що там вже тих „дорадників” є ок. 15 000.

Вже сьогодні СССР тримає 20 нових воєнних кораблів на Індійському океані, в порівненні з двома там американськими. Недавній советський договір з Індією та попирання Індії в конфлікті з Пакистаном має свою вимову!

Передбачаючи отворення Суезького каналу, совети вже закінчили побудову морської бази в Порт Судан над Червоним морем в заміну за постачання для Судану воєнного матеріалу, головно літаків та танків. Отже шлях до Евфрату та Гангесу промощується безупину.

Образ не був би повний, якщо б поминути північне рам'я советських кліщів, якими охоплюють Європу та добираються до решти вільного світу. Про постійну наліттягаочу воєнну бурю повідомляють форти норвежської оборони, розложені далеко на півночі над морем Бапента, де Норвегія межує з СССР. Вони мають змогу на радарі обсервувати постійні вправи советських воєнних одиниць на півострові Кола. Советське північне рам'я щораз більше видовжується і сягає по північні корлоні Німеччини та до Балтійського моря.

Північне крило НАТО цілковито не дорівнює советським силам. Відношення советських військ до військ НАТО говорить само за себе. І так: відношення сухопутних військ чотири до одного, летунства сім до одного і врешті морських одиниць шість до одного в користь советів. Ця

* Ніколи перед тим СССР не передавав модерної зброї в некомуністичні країни.

різниця найбільш впадає в очі в підбігуновім районі. При цьому варто пригадати, що советська північна флота під кінець II. світової війни була найменша, сьогодні найбільша.

Оперуючи з незамерзаючої пристані Мурманська, північна флота диспонує приблизно 560 кораблями з 160 підводними суднами (з чого понад 65 атомо-погінними). Очевидно, що туди не включені досить великої Балтійської флоти, флоти східної Німеччини ні Польщі. Атлантичеська флота ЗСА складається тільки з 358 кораблів, з яких 40-50 відкомандировано в розпорядження 6-ої флоти на Середземному морю. Можна припустити, що політична пресія, пристосована хитро-лукаво, а поперта погрозою багато сильнішою військовою силою, може заставити більш виставлених на небезпеку членів НАТО до заломання та проголошення невтральності, навіть в останній хвилині. А це в свою чергу може знівечити цілковито всі пляни альянсу. Така пресія вже тепер даеться відчувати на Норвегію і йде далі до Балтійського моря, який тепер СССР вважає виключно комуністичним морем.

В подібній ситуації, як Мальта на півдні, на півночі опинився острів Ісландія. З Ісландії літаки морських сил ЗСА наглядали за советськими кораблями, що перепливали канал біля Овечих (Фарерських) островів і через Данську протоку та для охорони тих шляхів. В липні 1971 р. новий коаліційний уряд Ісландії, до якого ввійшли, як міністри, два комуністи, зажадали від ЗСА забратися з такої важкої стратегічної бази, як Кефлавік. Правда переговори в цій справі тягнутися можуть і роками (до 4-ох років залога з 3,700 душ повинна забратися), але остаточно чим вони закінчаться і яка в той час заіснує політична ситуація, сьогодні важко передбачити.

Олександр Богагук

*Є люди — як верби. І верби — як люди.
Куди їх не встромиш —
Примостяться всюди.
І всюди ізгорблені,
Клягаться клягею,
Ніби ті кельнери з рабською вдагею.
Хто там що хоте, а я за ялини.
За горді ялини у серцю людини.*

Вороги найкраще розуміють нас, коли говортимемо з ними зброєю.

Є. Коновалець

I. К. Козьма

“ЛЬОДОВИЙ ПОХІД” І ГЕН. Ю. ТЮТЮННИК

Думаю, що головним рушієм і організатором цього походу (званий також ІІ-им Зимовим) був ген. Юрко Тютюнник. Після нашої прогри в 1920 р. повстанський рух в Україні не припинився. Уряд УНР знат про цей рух і ще надіявся повалити большевиків шляхом масового повстання населення. Цю спробу і підготову до загального повстання в Україні доручив уряд ген. Ю. Тютюнникові. Такий плян міг з'явитись у кабінетах політиків, які не рахувались з тодішньою дійсністю в Україні й у світі. Кінцевий вислід доказав, що то був невибачливий ризик робити той похід.

Директорія і уряд УНР усе надіялись на якесь «чудо» і особливо вірили у допомогу з боку Антанти і поляків. Надія на прихильність і поміч з боку Антанти і Польщі спокусила провід УНР попробувати щастя, щоб повалити совєтську владу в Україні. Різні зв'язкові доносили з України про масове незадоволення населення. Це і дало притоку робити 2-ий Зимовий Похід.

Кажуть, що Ю. Тютюнник був вчителем народної школи і походив зі Звенигородщини, на Київщині. Під час 1-ої світової війни служив старшиною в одному піхотному полку російської армії. Під час революції брав участь в боях Вільного Козацтва проти німців за Гетьманщини, а потім знайшовся в отамана Григорієва на Херсонщині. Коли Григорієва вбили, перешов разом з Повстанським Кошем (коло 4,000 людей) на сторону Директорії. 14 липня 1919 р. от. Юрко Тютюнник наспів зі своєю групою зі сходу до Копайгорода коло Жмеринки. З того часу виступає Ю. Тютюнник, як начальник 4-ої Київської (Селянської) дивізії. Сам Ю. Тютюнник був людиною надзвичайно самовладною, честолюбною і до деякої міри жорстокою. Мені дехто зі старшин, що служили в 4-ій дивізії, говорив, що коли Тютюнник хотів кого розстріляти, кліпав очима, а жертва його нічого злого не могла передчувати. Володів добре пером і добре, палко промовляв. Написав книжку про 1-ий Зимовий Похід. В тій книжці наявні його виступи проти поляків, його нехіть і ворожість до них. Він пропонував з'єднатись з галицькими бригадами, що були в ЧУГА на Херсонщині і стати твердою ногою там та зформувати свій окремий незалежний ні від кого фронт. Та його пропозиція провалилась, бо ген. М. Омелянович-Павленко рішив іти на з'єднання з 3-ою і 6-ою дивізіями, що оперували на Заході. Ген. Ом.-Павленко був обережний і відчував

відповіальність за життя своїх людей. Вояки, які були зібрані на польсько-советському прикордонні в початку листопада 1921 р., походили з 3, 4 і 6 дивізій. Не було ні доброї зброї, ні одягу, ні взуття. Бажання і дух були, але воно скоро змінилося, коли вдарили морози. Рушниці старі, американського типу, Вінчестера, лежачи не можна було з них прецизно стріляти. Кулеметів було, здається, 12 і всі старого типу. Найбільша загадка, чому був вибраний такий час виступу проти ворога під зиму. Чому не весною того року?! Думаю, що це зроблено на базі вісток від розвідників. Ті розвідники не давали правдивих звідомлень. Прийшовши на Збруч, вони «позичали» відомості про большевиків від місцевого населення. Самі боялись перейти Збруч та йти в глибину України, а вернувшись до таборів зображували фальшиву ситуацію, а з того фальшиве рішення. Правдивих і відважних розвідників було мало. Але були і такі! До таких належала Віра Бабенко, учениця гімназії. Вона походила з села Верходніпровського повіту на Січеславщині. Вона дала інформації, що в кінці 1921 р. вибухне повстання на Катеринославщині. Попавшись в руки большевиків, згинула, закатована ними.

Нищення партизанських відділів почали большевики вже перед нашим приходом в Україну, себто літом 1921 р. Майже всі партизанські осередки були вже зліквідовані. Коли ми з'явилися на Київщині, Радомишльського повіту, то населення не тільки не приєдналось до нас, але гірко нарікало. «Що ми маємо робити, коли сам наш батько, Мордалевич, надягнув червону шапочку». Як учасник походу, я сам це чув. Впродовж цілого маршу ми не зустріли ні одного партизанського відділу. Все було винищено большевиками. Отже, пошо той похід зимою серед таких обставин?! Польські есдеки були проти нас і коли советський уряд запротестував, покликавшись на вістки про рейд, то вони вислали 2 польські уланські полки, щоб нас затримати, але пілсудчики (польські старшини — прихильники Пілсудського) в Рівному спрямували ті полки в другий напрям і ми все таки проскочили через кордон в Україну. Коли я зі сімкою козаків з'явився в прикордонній смузі, (офіційно ми йшли на вируб лісу), то побачив сумний образ. Зима недалеко, люди неодягнуті, з пірваними черевиками, в обмотках, не озброєні. В такому стані ідемо визволяти Україну від большевиків. Большевики у той час вже не мали ніякого фронту, мали розв'язані руки та в любий момент доставлять добре озброєні відділи, які при першому зударі нас знищать. Розуміється, що на старшинському зібранні я сказав, що при такому стані ми ідемо

на м'ясорубку. На мене посыпались погрози, обвинувачення і докори за брак відваги. Мій найближчий начальник навіть написав листа до ген. О. Удовиченка, моєго начальника дивізії, з поганою оцінкою, як старшини. Мало того, один підполковник, котрого я пізніше врятував на містку під час битви за селом Звіздаль, закинув мені, що я трус.

Були різні докази, що дехто вибирався в похід з думкою не визволяти Україну, а глядіти для себе теплого місця в новій ситуації. Біля Тютюнника зібрались усі його стари знайомі з 1-ого Зимового Походу. Вони усі були на добрих конях і добре одягнуті і всі вони врятувались, але ті, що були на власних ногах, — були оточені під Малими Міньками.

Козаки 3-ої артилерійської бригади складали ядро гарматної сотні. Між ними особливо виділявся молодий, широкоплечий бунчужний, Яків Кузьмін, з Харківщини, Ізюмського повіту. В таборі був він надзвичайно тихою людиною, всю роботу по наряду робив сам, бо ніхто його не слухався. З нього робили дурні жарти, як наприклад, кидали мух йому до рота під час спання, або до вуха й усі мали його за боягуза. Коли він приголосився до походу, то усі крикнули: «Яша, та ти мухи не задавиш. Де тобі до походу!» Але Яша пішов і скоро показав себе таким, що всі шарахнулись від нього. Він змінився, мав запалені очі, ні з ким не говорив і тільки вишукував полонених, для яких був пострахом. Він виявив причину своєї завзятості, оповівши нам, як большевики знищили ціле село та в ньому цілу його родину. А потім, глянувши на нас з мукою в очах, глухо промовив: «Може ви, хлопці, думаєте назад вертатись до таборів, але я назад не піду». Його большевики розстріляли, коли ранений попався їм в руки.

Наша група, так звана Повстанча армія, взяла напрямок на залізничний вузол Коростень. До цієї групи належали ще інші відділи, як от ген. Нельговського, пор. Лопанчука, Ружицького і Сліпченка. Всі ці відділи мали допоміжні цілі і маскували марш нашої головної Волинської групи.

В 1921 роціsovетська влада, хоч і не мала зовнішніх фронтів, але внутрі була ще слаба: було багато вибухового матеріалу у вигляді партизанських відділів, невдовolenня селян продналогами, нахабна поведінка советських військ до населення і інше. Зерно вже було зібране у величезних елеваторах, що стояли на залізничних вузлах і чекало розпорядження на вивіз до центральних пунктів Росії. Бажання не допустити до вивозу того зібраного хліба, мабуть, також заважило на рішенні піти негайно походом.

Після невдалого бою за вузол Коростень треба було вернутись назад на границю. Це був одинокий правильний вихід. Кажуть, що полк. Отмарштейн радив завернути і таким чином врятувати всю групу разом з раненими. Але Тютюнник наказав іти вглиб України аж до села Леонівки, де мав злучитись з другою групою під командою полк. Чорного. Також надія на повстанців все ще була велика, дармащо ми не бачили ні одного відділу. Тютюнник пустився на зустріч з полк. Чорним і завів всю групу на той світ. Ми вигнали з Леонівки советський батальйон. Це, мабуть, було о 3-ій годині рано. Десь далеко від західної сторони почули ми слабі крики «Слава! Слава!», а потім ті звуки загубились... Ніхто не знов, хто кричав... Тут рішено повернутись назад до Польщі, бо кожний бачив наше трагічне положення. Ту ситуацію особливо тяжко переживав полк. Отмарштейн. Ця людина прекрасно знала всі слабі сторони цього походу. Він мав вищу військову освіту і був неабияким фахівцем військової справи. А перш за все чесним і відповідальним. За гетьмана був він командиром Лубенського кінного полку і після бою під Мотовилівкою перший перешов з Лубенським полком на сторону Директорії. Думаю, що розбіжність думок між ним і Тютюнником спричинила трагедію під Базаром. Отмарштайна підступно вбили в житі біля дротів табору в Каліші весною 1922 р. Були різні підозри щодо вбивників. Я думаю, що його убив агент Тютюнника, бо Тютюнник не хотів лишати при життю такого чоловіка, котрий багато знов про нього і той нещасливий, трагічний похід. Отмарштайн був начальником штабу групи і лише він один міг насвітлити правдиво той похід і його керівника, Ю. Тютюнника. Сл. п. полк. Отмарштайн був прегарним старшиною і хоробрим вояком. Ось советська кіннота вчепилася нас в тому селі, де родився і діяв український партизан, капітан Соколовський. Кіннота обскакувала нас, обстрілюючи зправа і зліва, і гналась за нами через кілька сіл. Аж на переправі через річку Тетерів опівночі заatakувала вона групу з-переду, щоб відрізати її від лісів, що розляглись зараз за Тетеревом. Ми йшли до тих лісів, як до свого спасення. І он тут настав критичний момент. В долині протікав Тетерів і чути було шум води, що спадала на колеса млина. На горбі в одну лінію розтягнулось мале село і воно наче спало. І от тут Отмарштайн показав себе: він стояв з «кольтом» в руці і всіх зсаджував зі саней. Сані котились в долину на млин, а козаки з рушницями і двома «максимами» залягли в одну лінію перед хатами і очікували... А ворожа кіннота повним розгоном кинулась на село, щоб відрізати втікаючі сани. Чути було шум,

лайку окремих кіннотчиків. Тут ми сальвами зустрітили ту кінноту і відкинули її у бік до трясовини, де вона мала великі втрати, загрузла і мусіла витягати коней впродовж 2-ох днів. Ми перейшли до лісів на другий бік Тетерева. Отмарштайн прекрасно використав зручку позицію під селом і два дні ми мали спокій.

Революція навчила Тютюнника діяти жорстокими методами і для означеної мети він не зупинявся перед жертвами. Кажуть, що самоубийця є відважний чоловік. Щоб пустити собі кулю в чоло, — треба неабиякої відваги. Однак, коли Тютюнник пізніше попався большевикам в руки чи добровільно, чи зрадою, — то думаю, що він мав досить часу і нагоди покінчти з собою, а не вчити червоних курсантів партизанської тактики, їздити з ними по тих самих місцях своєго попереднього маршу й позувати до фотографій. А його праця, як консультанта у державному кінофільмі? Невже він ще вірив, що перехитрить большевиків? Вони ж все одно розстріляли того славного колись українського партизана в 1929 році на стації Болозоє, між Москвою і Ленінградом.

Дмитро Донцов писав, що Тютюнник, нелегально переходячи через Збруч, був затриманий і арештований чекістами. Він буцім то хотів дістатись до Києва, де на нього чекала група патріотів на чолі з поетом Гр. Чупринкою, щоб робити повстання. Зловлений зрадливо, мусів виконувати накази совєтського уряду. Дмитро Донцев регабілітував Тютюнника і називав його героєм і патріотом. Але Тютюнник не пішов слідами козака Щербака під Базаром. Він пішов до большевиків, проти котрих бився.

А от друга версія щодо переходу Тютюнника і його групи. 21 травня 1969 року «Свобода» подала інформації Ю. Міщенка.

«Група Ю. Тютюнника, яка перейшла на Україну, сама зголосилась до ГПУ з проханням про аменстію. В 1952 р. в «Свободі» надруковано спогади полк. Самутина, в яких він згадував Добротворського, як особу, що виманила Ю. Тютюнника на Україну і, коли той перейшов кордон, віддала його в руки ГПУ. Це також неправда. Ю. Тютюнник і Й. Добротворський повернулись добровільно і свідомо. Відношення між ними були ширими і товариськими. Я тому був свідком. Ю. Міщенко, Філадельфія».

Дивно мені стало, прочитавши ті рядки, бо пам'ятаю, що якийсь Міщенко, козав 6-ої дивізії, стояв на варті при грошовій скринці в Малих Міньках вночі зі 16 на 17 листопада 1921 р.?

Як учасник того страшного походу і свідок його останньої трагедії, хочу рішуче заперечити, що той похід був потрібний.

Яка надія була на успіх? Жодна, тільки страта тисячі молодих відважних людей. Бо всі осередки повстанців були вже знищені літом 1921 р. Надія на всенародне повстання? А де зброя для такого масового повстання? Там, де ми переходили, нас стрічали дуже прихильно. На Волині давали хліба, молока, підводи, помагали, благословляли, плакали, але на Київщині, де густо стояли совєтські дивізії, народ був обережний, хоч і не ворожий до нас. На Волині говорили нам, чому не зробимо мобілізації, тоді буде велика сила людей, але де зброя для них?! Тому народ правильно розумів, що ми тимчасово переходимо через ту чи іншу місцевість і за собою нічого не закріплюємо. Ми були тимчасове явище і народ не рушився. Справа кінчилася нашою масакрою, а народ лишився свідком.

Тої самої ночі, коли ми верталися назад після трагедії в Малих Міньках, ген. Тютюнник зліз з коня і сів до саней, щоб загріти ноги. Я не міг стриматись і сказав: «Пане генерал, ми пережили страшний кошмар...» «Але зате вся Європа буде писати про нас» — відповів генерал. З тої відповіді виходило, що Базар був потрібний для пропаганди...

Для мене назавжди залишилось нерозгаданим: чому совєтська кіннота в Малих Міньках не переслідувала нас далі, скажім, одним кінним полком? Ми були абсолютно оточені. Всі дороги були заняті совєтськими відділами. «Стой, какая часть, стрелять буду!» Але ніхто не стріляв і за нами вони не гналися. Нас було небагато, яких 70 кіннотників і 5 чи 6 саней з пішими. Доскоочити 2 чи 3 ескадронами до хутора, де чекав Тютюнник (це було яких 4 або 5 км.), — і весь штаб на чолі з Тютюнником був би в руках большевиків. Але цене сталося. Або другий момент: коли друга група поверталась назад до Польщі, то мусіла перейти через Тетерів. Цілий день ми затратили на перехід річки з раненими на возах. На горбах, покритих глибокими снігами, стоял наші голодні, холодні, перетомлені вартові. Там на переправі було дуже легко захопити цілу колону. Але і там ми щасливо перейшли і нас не замітили в тумані. Ми хутко йшли, не відпочивши, далі на Захід. В середньому група за 15 днів походу пройшла біля 600 км. і то з боями. То був марш!

Після Базарської трагедії перебування Тютюнника на еміграції було тяжке; брати лопату в руки чи працювати в ресторані йому не схотілось. Також не хотів він працювати над собою і вступити на дальші студії до університету. Його манила друга примана: перехід на «радянську» Україну.

«Товарищ Табачник», як його називали більшевики, хотів бути українським Наполеоном. Та не кожному суджено бути Наполеоном, бо на це треба бути великою індивідуальністю і мати відповідні політичні, мілітарні і економічні умовини. Він безкомпромісово бився проти більшевиків, котрі рахувались з ним і боялись його. Але зараз після 2-ого походу, він змінив свої політичні погляди за одну ніч і рішив пірвати зі своїм минулим і перейти до ворога. Це не був собі простий вояк, що хотів повернутись до дому, бо мав там жінку й дітей. Це був українець, генерал, славний партизан, організатор і керівник «Вільного Козацтва». Він нас провадив визволяти Україну, а завів на Голготу, під Базар, а потім, недовго думаючи, «скочив» через Збруч, щоб ще раз визволити Україну. У своїй брошуру Донцов пише, що чутки про запанування в Італії фашизму на чолі з Муссоліні донеслися до советської України. Тютюнник в приватній розмові мав ніби сказати: «Коли тут в Україні буде іти так далі, то і тут треба чекати фашизму». Це підслухав тайний агент і доніс. Він був арештований. Наблизився 1928 рік. В тому році советська влада почала масові арешти і чистку від небажаних для неї елементів. В число неблагодійних перший попав Ю. Тютюнник. Був розстріляний.

Зворотним пунктом у Льодовому поході була операція за здобуття Коростеня, а відбулась вона так:

Перехід польсько-советського кордону стався вночі з 3 на 4 листопада 1921 р. між Корцем і Олевськом на Волині. В першому селі на кордоні обеззброїли місцевий батальйон. Забрали 2 кулемети «максими», обміняли частину своїх рушниць на російські. Після того місцеві рушили далі і через день маршу увійшли в Коростенський укріплений район. 6 чи 7 листопада (точно не пам'ятаю) місцеві підійшли під Коростень. Рано-раненько група полк. Ступницького (пізніше в роках 2-ої світової війни був начальником штабу УПА-Північ) виступила на стацію Коростень і, після короткого бою, несподіваним наскоком обсадила двірець. Більшевики нічого не сподівались і у них в перших годинах счинилася страшна паніка. На стації забрано 12 коней під сідлами і був убитий командир 132 п. бригади. Десь коло 9-ої години перед полуноччю пішій курінь пішов в атаку на місто. Нашій сотні гарматників наказано заняти позицію на захід від Коростеня в бік Олевська-Лунінца і зірвати рейки. Було добре видно, як наша лава ішла відкритою площею на місто біля стації. Та більшевицький гарнізон (132 п. бригада, 44 Красно-зnamенської дивізії) після першого збентеження очуняв і висипався в лінію вздовж рейок та з-під коліс вагонів бив в наших козаків.

2 чи 3 рази піднімались і знов залягали наші, бо ворог обсівав їх кулями. Затягнувся тяжкий бій. Десь о 4-ій годині пополудні з'явився від Житомира 1-ий большевицький бронепотяг і став стріляти на атакуючих. Але стрільна летіли високо понад голови і падали далеко на ліс. Було підозріння, що прислуга біля гармат була українська і нам співчувала. Зате 2-ий поїзд, що також появився від Житомира, ще здалека бив по нас дуже влучно. Ми не могли взяти міста і поспішно відходили до ліса.

Відділ, що обсадив стацію, також мусів залишити її і приєднатись до колони. Тепер стало ясно, що большевики вживають усіх зусиль, щоб нас не втратити з очей. Не знаю точно, які ми мали втрати, але думаю, що були вони досить поважні. Казали, що згинули 2 старишин і 16 козаків і було біля 60 ранених. Після невдачного бою за Коростень, треба було вертатись до Польщі і тим спасті всю колону разом з раненими. Або бодай треба було відправити під охороною ранених назад до Польщі. Підвод було досить. Та того не зроблено і всі ті нещасні люди попались на загаду під с. Малими Міньками. На воєнному засіданні, як уже згадано, рішено йти вглиб України. Мабуть, Тютюнник мав умову зустрінутись в селі Леонівці (яких 40 км. від стації Боярки) з другим відділом під командою полк. Чорного. Цей останній перейшов границю одночасно з нами десь на Поділлі. Те рішення іти вглиб України нас погубило.

Ніхто не буде перечити, що Тютюнник вибрав добрий напрямок на Коростень. Величезні лісові терени, багна, болота, річки дуже нам сприяли. Ми йшли скрито. Коли би взяли були Коростень, то ми знайшли би там все, що нам було потрібне: хліб, що стояв в елеваторах, амуніцію, змовий одяг, взуття і що найголовніше — здобуття такого важливого стратегічного пункту мало б для нас велике пропагандивне значення. В найгіршому випадку ми могли затриматись 2-3 місяці в тих місцевостях.

Що торкається особового складу нашої колони, то треба сказати правду: і козаки і нижча старшина обов'язки свої супроти батьківщини виконали найкраще. Ті перші — ранені відбули 15 днів маршу на санях і возах без медичної опіки, холодні і голодні. Наказ був: вперед — і ми пішли.

Ще один факт вражав у поході: це обози. Вже на Волині, на польському боці, ми тягли за собою великі обози, а перейшовши кордон, далі брали підводи. Що везли на тих підводах? Казали — вату, канцелярійні приладдя, різні папері і ту зброю, що дістали від поляків і ще якийсь багаж. Але було так багато того обозу, що

можна було думати, що це їде ціла армія. Той обоз шкодив нам і дуже обмежував рух колони, а для більшевиків це давало легку обсервацію руху колони. Після того, як ми обсадили с. Леонівку, пам'ятаю, зібрались ми о 3-ій год. ранку біля великої церкви. Тріщав мороз, сніг поколіна, ми в глибині України самітні, холодні і голодні, кругом по зуби озброєний ворог, ніде і ні від кого помочі, ми впали духом. «Я виведу вас відсіль. На Польщу», підбадьорив Тютюнник. І відійшовши яких 5-6 км., наказав викинути усі папери, приладдя і всякий менший багаж на сніг і таким чином прискорити відступ до Польщі. І тут пізніше наскочив полк. Чорний на це місце, обглянув добре ту сцену і здогадався, що це значить і мерщій відступив до Польщі. Задум Тютюнника з'єднатися з полком. Чорним здійснився, але це сталося не в Україні, не в переважному поході, а вже на терені Польщі, після розгрому...

НАРАДИ ОБВУА І 1 УД УНА

В Українському Народньому Домі в Нью Йорку відбулися 18 грудня 1971 р. наради представників Головних Управ Об'єднання б. вояків українців в Америці ОбВУА і Братства кол. вояків I Української Дивізії УНА. Привічними були голови обох Головних Управ, д-р В. Галан, голова ОбВУА з Філлядельфії і д-р М. Малецький, голова Братства кол. вояків I УД з Торонта. З Торонта прибули теж мгр. В. Верига, редактор "Вістей Комбатанта", як відпоручник кол. дивізійників, новий адміністратор "В. К.", кол. старшина 1 УД УНА Тарас Гут. Крім цього в нарадах брали участь члени Головної Управи 1 УД УНА інж. Іван Скіра і інж. Богдан Артимішин, а від ОбВУА, крім голови Головної Управи його заступники д-р Іван Козак і Іван Поритко та члени Головної Управи І. Вишневецький, ред. Іван Кедрин, редактор "В. К." від

ОбВУА і Петро Постолюк. Після вшанування пам'яти померлого недавно члена Головної Управи ОбВУА, довголітнього адміністратора "В. К." Володимира Гриньоха, обговорено широко редакційні та адміністраційні справи "Вістей Комбатанта".

З важніших постанов наради це: "В. К." появлятимуться в шести чиаслах на рік (не як попередніми роками в п'яти — одне подвійне), поширення тематики журналу і прикрашення його ілюстраціями. Порішено перенести цілу адміністрацію журналу до Торонта, де він друкується, із двома адресами — ньюйоркською і торонтською — для редакційних матеріалів. Обговорено теж справу презентації всього комбатантського світу при Секретаріяті СКВУ і справи суспільної опіки над комбатантами.

Вол. Трембіцький

ОСНОВИ САНІТАРНО-МЕДИЧНОЇ СЛУЖБИ В УНР (листопад 1917 — березень 1918)

Ця стаття нашого дослідника нової української історичної доби є частиною великої праці п. н. “Український лікарський світ у будові Української Держави 1914-21”.

Українську державу проголошено 22 січня 1918 року, однаке окрім Міністерство Народного Здоров'я й Опікування створено щойно з приходом до влади в Україні гетьманського уряду, створеного 3 травня 1918 р. Воєнні події в Україні між січнем та квітнем 1918 р. не дозволили урядам Української Народної Республіки (за прем'єрів: В. Винниченка та В. Голубовича) зайнятися творенням, попри інші міністерства, теж міністерства здоров'я. Цю важливу проблему можна було братися розв'язати сяк-так лише в час мирного існування держави.

Час між листопадом 1917 та квітнем 1918 року був не мирним, а революційним та від кінця січня 1918 р. аж до кінця квітня воєнним, тобто оборонних дій Української Республіки із її союзниками — Центральними державами проти Московії Леніна. У тій виїмковій ситуації, де на території всієї України змагалися сили старого великоросійського держав'я, нової ленінської революційності та українського самостійництва, метою якого було перебрати всю виконавчу владу в країні та надати їй державницький характер, санітарні справи мусіли мати радше військовий, не цивільний характер.

Влада в той час думала військовими категоріями й тому медично-санітарна служба була підчинена військовому центральному існуючої російської влади аж до 13 листопада 1917 року, коли в Києві переведено переворот під проводом «Краєвого Комітету Охорони Революції». Цей Комітет видав відозву до всього населення України в межах дев'яти основних українських губерній. У відозві Комітет закликав усі існуючі установи далі сповнюти мирно адміністративні функції, виконуючи розпорядження Комісарів, яких на місце губернаторів назначив Краєвий Комітет. Військові справи підлягали підполковникові Юрієві Капканові, а Командуючим Київською Військовою Округою назначив Комітет полк. летунства Віктора Павленка. Цьому Командуванню підлягала Медично-Санітарна Управа із існуючим генерал-інспектором старої влади, отже москвином.

Розуміючи вагу санітарної служби в цей непевний революційний піввоєнний час, Краєвий Комітет доручив своєму довіреному

му в громадсько-політичній праці фельдшерові Якову Зозулі передати урядове уповноваження військовому лікареві Мортірієву Галінові доручення перебрати пост Командуючого Військово-Санітарної Управи в Україні. Однак лікар ген. Галін не погодився прийняти пропоноване йому становище, мовляв, українці ще не здатні успішно перевести таке діло.

У своїй праці: «Кінець Російської влади в Україні» (Огляд подій та особисті спогади), Нью Йорк, 1964, Я. Зозуля не подає прізвищ інших можливих фахівців, які могли б в той час перебрати управління санітарно- медичними справами в Україні, а приходить до ствердження факту — перебрання ним самим (на розпорядження Краєвого Комітету) функції інспектора Військово-Санітарної Управи, яка містилася в будинку Військового Штабу при Банківській вулиці.

Треба припускати, що тоді не було в Києві таких «певних українців»-лікарів, які могли б зайнятися управлінням санітарної служби, а якщо були українські лікарі, то вони були потрібні для виконування лікарських функцій по шпиталях чи по «санітарних пунктах». Інспекторський пост, ясно, вимагав медичного знання, одначе був більш адміністративною, ніж лікарською чинністю.

В споминах Я. Зозулі, як першого інспектора Медично-Санітарного (військового) Управління між 7-13 листопада можна спостерегти три важливі факти:

- 1) загальна підпорядкованість дотогочасних службовців всякого медичного фаху та служби новій владі та рівночасно
- 2) нехіть підпорядкуватися українському новому начальникові, який, як свідомий українець, не був до вподоби більшості службовцям-москвинам;
- 3) загальне невдоволення лікарського персоналу із нового інспектора, який своїм званням фельдшера не знаходив поваги у лікарів. На це делікатно натякали дікарі. Але вони, мабуть, розуміючи складність всієї відповідальнosti санітарно- медичної служби перед громадськістю та існуючою владою, яка революційним шляхом замінила (1. XI. 1917) моковську владу в Києві. Все ж, директорами шпиталів (в старому будинку шпиталю та в тимчасовому приміщенні на час війни у будинках 1-ої та 2-ої гімназій) на Бібліковському Бульварі залишилися дотогочасні лікарі.

Тому що час, коли вперше в столиці України прийшла українська влада, був непевний і можна було сподіватися реакції збоку місцевих ворожих елементів, інспекторат Санітарно-Медичного Управління дав перший наказ урядувати військовим шпиталям

в повному воєнному поготівлі та в додатку відкрити в означених точках міста нові перев'язочні пункти із санітарними колонами.

Москвини таки не стерпіли нової влади. Контракція прийшла збоку дотогочасного московського військового командування в Києві ген. Квєціньского (поляк за походженням). Арештовано новоназначених Комісарів ще до перебрання повної контролі в Україні українським урядом. Привернення московського володіння в Києві привело до дезорганізації нової української адміністрації. Зрозуміло, що без сили в реальній формі їй не вдастся упоратися з московською зверхністю.

Щойно 13 листопада українські збройні частини із піддержкою чеського легіону перебрали владу в столиці та привернули владу українських народних комісарів, які перебрали знову адміністраційні пости.

Такий стан тривав до 20 листопада 1917 року, коли в Україні була проголошена формально перша державність під назвою Народної Республіки та під безпосереднім проводом Генерального Секретаріату.

В санітарно- медичній службі прийшла зміна посту інспектора. На місце інспектора Якова Зозулі прийшов на недовгий час «заурядлікар» (студент медицини) Іскра. За його урядування проголошено 25 листопада 1917 р. закон від імені Української Народної Республіки, згідно з яким всі дотогочасні установи державні, міські та приватно- суспільні, які були створені на території УНР до дня 27 жовтня 1917 р., мали повинуваття українській державній владі. Таким чином приватна медично-санітарна служба підлягала Комісаріатові Внутрішніх Справ та Фінансів, Військово- Санітарне Управління — Комісаріатові Військових Справ та Департаментові Морських Справ при Комісаріяті Військових Справ.

За недрукованими ще споминами Ганни Совачевої «Крізь пориви життя» в Києві були активними лікарі-українці, які виконували службу раніше та новоприбулі з провінційних міст, які включились були в організацію місцевого Медично-Санітарного Управління. Установа містилася в готелі Бельв'ю при Володимирській вулиці. Тут гуртувалися наші лікарі та медична служба, а мотором в українізації цієї служби були лікарі Равич та Совачів. Першим здобутком Санітарно-Медичного Управління було улаштування першого санітарного поїзду, який з кінцем січня сповняв свою шпитальну службу в окрузі столиці, в боях за Київ, опісля в районі Коростеня та в напрямі на захід аж до Сарн, де поблизу проходив вже німецький фронт.

Не маємо досі даних, як довго сповняв свої урядові чинності інспектор Іскра при поновленії владі у Києві. Треба припустити, що не довше, як до половини лютого 1918 року, коли прийшло до оформлення державного уряду та назначення чинностей в республіці додатково новими людьми, розраховуючи на поновлення наступу військ УНР на схід з допомогою військ Німеччини та Австро-Угорщини

В лютому 1918 року, за спогадами Я. Зозулі, евакуйовано з Києва на розпорядження санітарного інспектора армії УНР санітарний поїзд до Сарн на Полісі. Я. Зозулю призначено за наказом військового міністра Ол. Жуковського знову інспектором Військово-Санітарного Управління в Армії.

Командантом санітарного поїзду був Анастасій Ліхнякевич — член Центральної Ради. В часі постою між Сарнами та стацією Маневичі, (куди переходив воєнний німецький фронт), шпитальний поїзд сповняв функцію перевозу персоналу мирової делегації чи вищих урядовців УНР та від лютого 1918 р., коли почався новий наступ збройних сил Німеччини та Австро-Угорщини на схід із збройними частинами України, санітарний поїзд виконував військове завдання в перевозі ранених та шпитальної медичної допомоги військовим з'єднанням у прифронтову смугу.

Три дні після зайняття Києва українським військом, 4 березня 1918 р., санітарний поїзд прибув з Коростеня до Києва, де перевезено ранених із поїзду в місцеві київські шпиталі.

За згодою Міністерства Закордонних та Військових Справ вислано 10 березня 1918 р. вперше до Німеччини Військову Санітарну Місію на чолі з сотником Ср. Сиротенком та значковим Вас. Байдою для перевірки стану полонених українського роду з московської армії з метою організовання репатріації українських полонених в Україну для поповнення місцевих військових частин.

За інформаціями п. Совачевої, шпитальна служба була в повному занепаді чи краще кажучи в безладі. Багато хворих вояків Української Армії в шпиталах були винищені московськими окупантами. Хто міг вчасно втекти із шпитала на приватне приміщення — врятувався. Українська влада, яка евакуювалась з Києва в перших днях лютого 1918 року, не могла взяти з собою всіх хворих із шпиталів, куди перевезено їх з фронтової смуги на Чернігівщині та Переяславщині.

З приїздом уряду УНР до Києва від 1-го на 2-ге березня 1918 р. почато думати про відродження санітарної управи. Її очолив д-р Совачів, а головним лікарем санітарного поїзду був неві-

Михайло Хроновят

ОРГАНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ У ПЕРЕМИШЛІ

Перед бурею

Коротко перед І-ю світовою війною Австрія впровадила у двох найвищих клясах гімназій військовий вишкіл, що відбувався кожної суботи. Учні VII-ої і VIII-ої кляс відбували муштуру на гімназійному подвірі, або в часі непогоди вчилися орудувати крісом в руханковій залі. В перемиській гімназії переводили це військове передшкілля підсташини 10-го полку піхоти, що стаціонував в Перемишлі, під сталим доглядом одного старшини. Від часу до часу відбувалися на військовій стрільниці в недалеких Пикичах вправи в стрілянню, які кінчилися премійованим стрілянням та роздачею нагород найкращим стрільцям.

В травні 1914 р. відбулося у Відні премійове стріляння для усіх середніх шкіл з цілої Австрії, а участь в ньому взяло по 10 учнів зожної. На цей т. зв. «Кайзер Гульдігунг унд Прайс-шіссен» вислали теж і всі галицькі (як українські, так і польські) гімназії по 10 найкращих стрільців. З нашої гімназії виїхало нас теж 10-ох під проводом учителя Барнича. Між ними були: Артимович Антін, Сапрун Северин, Лазор Іван, Наконечний Федір, Денека Іван, Йовик Хригорій, Хроновят Михайло та ще двох, яких прізвища вже призабув.

Австрія тільки на пробу впровадила в Галичині для гімназійних учнів приписану форму однострою, яка своїм виглядом дуже зближалася до тодішньої військової уніформи. На твердій шапці

домий нам досі київський лікар жидівської національності. В усій управі київської санітарної управи було впродовж літа та осени 1918 року коло 200 людей. В склад цього штабу входили українці, жиди, москвина та всякі інші по національності професійні сили, які тоді перебували в Києві та на розпорядження гетьманського уряду стали на службу Української Держави.

Подібну до Київської системи санітарного управління наладнано в усіх інших містах. Місцеві філії чи станиці, які підлягали були місцевим військовим командатурам чи тимчасово міському управлінню, тепер підлягали Міністерству Військових Справ в Києві.

носили учні металеву відзнаку: між двома вкруг зложеними галузками знаходилася буква «G», а під нею римська цифра-число даної гімназії. Від 1911 р. всі учні української гімназії носили вже на шапках українське «Г». Цю зміну перевели учні самі і вона скоро принялася, хоч не була ніким затверджена. На стоячому ковнірі, по обох сторонах нашиті металевої краски паски в числі від 1 до 4, які вказували, до котрої кляси учень ходить. Від I-ої до IV-ої кл. один до чотири срібні, а від V-ої до VIII-ої — один до чотири золоті паски. Ця форма мала безумовно свої добре сторони.

Нічого дивного, що поява мундурованих галицьких гімназистів викликала у Відні певну сенсацію. Одні мали нас за вихованків військової академії, інші за учнів маринарки.

На площі Шварценберга у Відні, при різокольоровій фонтані грава вечорами військова оркестра найновіші «шлягери». До нашої групи підходили цікаві і питали нас, що ми за народ. Коли почули, що ми українці, ахнули: «А, то ви з Країни...» — Ні, кажемо, ми з Галичини! «Аус Галіціен?.. дан зайд ір полен...» (З Галичини? То ви поляки). Ось, стільки знали про нас у Відні Року Божого 1914...

Нагород з віденської стрільниці ми не привезли. Всі вони дісталися тирольцям, які стріляли своїми, отже випробуваними крісами. Користь з тієї екскурсії була хіба та, що побачили ми Відень, його музеї, цісарський «Бург» і т. п. Вертаючися з Відня, ми не сподівалися, що вже за кілька місяців приайдеться замінити наші гімназійні однострої на військові...

Такий вступ конечний, щоб бодаю до деякої міри насвітлити ці передвоєнні відносини, серед яких виховувалися будучі добровольці українського легіону, будучі «Усусуси».

Стріли в Сараєві

Після Сокільського Здигу 28 червня 1914 р. роз'їхалися учні перемиської гімназії на добре заслужені вакації. Вже в часі вправ на площі «Сокола Батька»*) довідалися ми про стріли в Сараєві та про смерть австрійського престолонаслідника. Та це не могло нам молодим попсувати того прекрасного настрою, який ми все мали після скінчення шкільного року та одержання доброго свідоцтва, того настрою перед заслуженим відпочинком. Вправді багато тоді говорилося про неминучість війни, але вона нас молодих не лякала. Навпаки, ми молоді ждали на великі подїї, по-

*) Українська спортова площа у Львові.

трясення і з ними зв'язували наші мрії-сподівання. Як то кажуть, нам тоді було «море по коліна».

Таки не довелося нам цим разом докінчiti наших вакацій, бо вже в їх половині вибухла I. світова війна. Як це на нас подіяло — годі описати. Більшість нас молодих відчувала, що прийшов час, коли мусимо прийти до слова, до чину, то й нічого дивного, що не могли ми сидіти безчинно по різних закутинах. На щось треба було рішатися. Мені прийшлося рішатися самому, бо не мав кого порадитися, будучи в глухому куті на провінції (містечко Риботичі). Зараз декілька днів після проголошення війни, спакував я наплечник, попрощався з старенькими батьками і сів на ровер, щоб покинути мое рідне гніздо, може раз на завжди.

Якраз того дня вимаршовував з Перемишля 10-ий п. п. на фронт. Недалеко гімназійного будинку на Добромильській вулиці я з пішешода обсервував маршуючі колони в новеньких ясних польових одностроях. (10-ий полк складався у 80% з українців, що походили з недалеких околиць Перемишля та Добромульщини). Між відходящими бачив я теж і моїх риботичан. Йшли ці молоді люди під Красник, де ждали їх перші невдачні бої, в яких більшість заплатила своїм життям через глупоту австрійських полководців. У тих-то перших боях Австрія втратила свій воєнний актив намарне і після того вже цілу війну приходилося їй намагати резервістами та «лянштурмою».

Так, опертий на ровері, приглядався я відходящим сотням 10 п. п. назустріч їх невмольній долі. В задумі й не стяմився, як пройшов останній відділ, а на мое рам'я поклав хтось свою руку. — «Що ти тут робиш, друже?» — Я оглянувся. Біля себе побачив гімназійного товариша Хомінського (походив з Острова під Перемишлем). Я розповів про свої пляни зголоситися до війська. — «О, це чудово!» — сказав він. — «Ти прийшов в сам час. Проф. Демчук реєструє таких варятів в гімназійному Інституті, де організують Січових Стрільців...» — Ми попрямували на Баштову вулицю до Інституту. Там застали вже кількох охотників, які пильно вправляли муштуру на подвір'ю під інструкцією учителя рисунків Струхманчука.

Перша сотня

З кожним днем прибували свіжі добровольці, переважно гімназійні учні VII-ої і VIII-ої кляс. Вже по кількох днях нас перевели до «Дешевої Кухні», що поміщалася у власному будинку зараз за гімназією, з входом від вул. Тихої (за Польщі — вул. Смольки). Цей будинок притикав до гімназійного подвір'я так, що виста-

чило вирвати три дошки в паркані і ми мали безпосереднє сполучення з гімназійним подвір'ям, на якому зладили собі площу наших вправ. З довкільних сіл доставили нам солому до сінників та стало довозити нам харчі і таким чином ми влаштувалися в «Дешевій Кухні» на приміщення, там теж і наладнали спільну харчівню. Скромні, але смачні обіди варила нам пані Грабова, вдова по дозорці бурси св. Миколая. Головний надзір над нами перебрав місцевий адвокат, д-р Володимир Загайкевич, який виконував тоді службу при австрійській команді в ранзі поручника, відомий громадський діяч, голова місцевого Т-ва «Сокіл». Він теж і був нашим речником до військовості.

З часом вдалося нам виєднати невеличкі приділи м'яса від війська. Всі добровольці залишалися у своїх гімназійних мундурах. Вкоротці дістали ми стари австрійські кріси на один набій (Верн-для), але без набоїв. Від часу до часу приходив до нас старий, вислужений підстаршина п. Жовнір, який був знаний в робітничій організації «Воля» і старався втиснути нам своє перестаріле знання австрійської муштри з перестарілими крісами. Товариша Артимовича і мене назначено інструкторами. Крім вишколу, мали ми оба дбати теж про цілість та про порядок в приміщенні.

Почалася завзята праця над вишколом добровольців, яких з кожним днем прибувало чимраз більше і вже в короткому часі назбиралася ціла сотня. Уложено порядок дня, якого мусіли всі точно придержуватися. Від вчасного ранку муштра на гімназійному подвір'ї, а після полуоднія теорія та навчання з крісом. Приспішеним темпом старались ми втюкмати добровольцям все наше знання австрійського впоряду та службових правил. Майже щоденно приходив до нас, звичайно під вечір, д-р В. Загайкевич і йому здавали ми звіт про стан та про щоденні заняття.

В короткому часі замінилася наша «Дешева Кухня» в справжню касарню, а гімназійне подвір'я в «Егзекиркляц». Вже до тижня вспілі ми нашою завзятою муштророю витовкти всю траву на гімназійному подвір'ї, яка за місячі вакацій вже була так гарно підросла.

Добровольці складалися здебільша з гімназійних учнів, отже інтелігентний матеріял, самі дібрани хлопці, наші найближчі товариши. Та муштрувати товаришів і при тому погодити дисципліну з товариським відношенням не була така легка справа. Але мені з тов. Артимовичем якось це вдалося.

Нелегко по стільки літах нині пригадати прізвищ стрільців з перемиської сотні. Назву тут хоч тих, яких пам'ятаю. За доповнення списка буде дуже зобов'язаний.

1. Андрух Іван, 2. Артимович Антін, 3. Баран Евстахій, 4. Батейко Михайло, 5. Бий Олекса, 6. Волошин Іван, 7. Волошин Микола, 8. Волинець Іван, 9. Волинець Степан, 10. Верхомий Володимир, 11. Глова Василь, 12. Гула Антін, 13. Дацків Яків, 14. Домарадзький Андрій, 15. Домарадзький Евген, 16. Дулеба Василь, 17. Дунай Андрій, 18. Залітач Василь, 19. Каливошка Петро, 20. Кварацяний Іван, 21. Кривов'яза Олекса, 22. Кокот Михайло, 23. Козьол Іван, 24. Кишка Іван, 25. Лесик Роман, 26. Липецький Франц, 27. Максимяк Павло, 28. Микита Петро, 29. Новаківський Семен, 30. Перчинський Степан, 31. Савула Михайло, 32. Паславський Іван, 33. Тиранський Дмитро, 34. Хомінський Мирослав, 35. Хомінський Роман, 36. Хроновят Михайло, 37. Талпаш Мирон, 38. Фільц Кость, 39. Фрідман Лев (жид), 40. Рейнарович Осип, 41. Рейнарович Омелян, 42. Масляний Евстахій, 43. Скарвінко Іван.

Дуже відчували ми брак військового однострою, тимбільше, що наші гімназійні мундури нищилися при щоденній муштрі. Браливало нам теж нових крісів і амуніції. А головне — ми задихалися на гімназійному подвір'ї, а щоб вийти на якусь площу вправ поза місто, не можна було добитися дозволу.

До нас доскачували ще товариші, що жили у своїх батьків в місті (Зубелік Тадей, Роман Трешневський і ін.).

Стрільці зорганізували прекрасний хор (був гарний тенор Степан Волинець) і щовечора влаштовували концерти на втіху жителів вул. Тихої.

Так минали нам дні і тижні при щоденній муштрі. Ми вичерпали все наше знання, вишколили здисципліновану сотню УСС-ів і ждали нетерпеливо на вимарш. Але всі інтервенції д-ра В. Загайкевича в Начальній Команді не давали ніякого висліду і ми почали вже на добре нетерпеливитися. Тим часом почали доходити до нас слухи про перші невдачі австрійської армії на фронті. Ми стрічали в Перемишлі перших ранених, що верталися з фронту і приносили дуже невідрядні вістки про розгром австрійської армії під Красником. В міжчасі почали доходити до нас зокрема прикрі вістки про масові арешти наших людей, головно інтелігенції, священиків та про їх вивози до концентраційних таборів в Австрії.

Чим раз більше надоїдала нам ця муштра на вузькому подвір'ї і ми ждали нетерпеливо, щоби чимскоршє вирватися звідси, дістати потрібну зброю в руки та стати до діла, на яке ми рішилися. Вже й об'їли ми сливки на гімназійних сливах, за що grimав на нас дір. Аліськевич, а нас все ще не пускали.

Виїзд до Львова

Врешті прийшла очікувана хвилина. Одного дня прийшов до нас д-р В. Загайкевич і покликав нас обох до канцелярії. Тут повідомив нас, що нарешті сотня УСС має відійти до Львова. Тому що дальнє голосяться добровольці, один з нас двох мав би залишитися для дальнього вишколу. Після того запитав, котрий з нас двох хоче відійти з похідною сотнею, а котрий залишиться на вишколі. Однак справа не була така проста. Ми оба хотіли відійти з товаришами, яких ми не тільки вишколили, але з якими в'язала нас довголітня шкільна лавка. Нам обом не всміхалося залишатися і дальнє товкти муштру на вузькому подвірі тоді, коли вся своя «братія» відходила. Не всміхалося це зокрема мені, що вже від тої муштри зовсім захрип. Д-р В. Загайкевич побачив, що ми оба не погодимось, вирішив сам справу. Тов. Артимовича назначив командантом похідної сотні, а мені велів дальнє провадити вишкіл. Для мене це був тоді неабиякий удар, бо аж ніяк не хотілося розставатися з товаришами. Але наказ-наказом. Це рішення й спричинило те, що я не став «заводовим Усусусом» і проти своєї волі опинився в складі австрійської армії.

Вже на другий день супроводжав я похідну сотню УСС-ів на двірець та прощався з кожним зокрема. Побачивши мій настрій, один з товаришів радив мені скритися у вагоні і непомітно від'їхати зі сотнею та залишити вишкіл. Коли я почав вагатися, тов. Фрідман порадив мені таки залишитися, мовляв, вишколиш собі другу сотню і незабаром надтягнеш з нею за нами. Почуття обов'язку таки взяло верх. З тяжким серцем глядів я за від'їжджаючими товаришами на схід. Я почував себе дуже осиротілим. Між новими добровольцями, яких я мав вишколювати, не було вже колег. Були це в більшості незнайомі сільські хлопці та реміснича молодь. Закусивши зуби, взявся я вишколювати їх в надії, що чайже незабаром виїду з ними та дожену І. сотню.

Переслідування

Минали знову дні серед щоденної муштри. З фронту доходили чимраз гірші вісті. Переслідування і арешти наших людей прибрали на гостроті. Невдачі австрійських генералів треба було чимсь віправдати. Кинено тому клич: «Всьому винні Рутенер-ферретер (русини-зрадники)!» Цей клич з захопленням поширювали поляки і жиди. Пішла вперта нагінка в першу чергу проти нашої інтелігенції і під претекстом «зрадники-москвофіли» виарештовано в першу чергу священиків та активніших селян, Арештованих вели

вулицями, юрба, здебільша жиди, обкидували наших стареньких священиків камінням, опльовувала їх та кричала за ними: «ферретер!»... Між ними були і батьки тих, які билися вже на фронті, деякі в боях вже відзначилися, а чимало їх вже й полягли в боротьбі з москалями...

Одного дня через Перемишль ескортували жандарми групу коло 50 людей і знову здебільша наших священиків. В тій групі нещасних було і декілька жінок. Коли переходили вони вул. Дворського в напрямі двірця, надіїхали напроти на конях мадярські гонведи. Хтось з вуличної товпи крикнув «ферретерс» (зрадники). Командант відділу кинув команду, гонведи повитягали шаблі, кинулися з кіньми на ескортованих і шаблями засікли всіх на смерть! Заледви одна жінка залишилася живою з тієї масакри...

Майже щоденно вели вулицями арештованих наших, Богові духа винних людей, майже щодня відходили транспорти на захід до концентраційних таборів Талергофу, Гмінду і інш. Вся та польсько-жидівська нагінка проти наших людей в 1914-ому році коштувала нас поверх 30 тисяч неповинних жертв. Мадярські «герої» вішали наших селян вже за саме слово «я русин!.. Так віддячилися всякі зайди і п'явки нашого народу, що цілими віками висмоктували з нього всі соки. Так закінчилося мирне «спулжице» трьох народів на західно-українських землях. Це повинні би тяжити особливо всі ті, які горлять про українську нетолеранцію та антисемітизм.

Річ очевидна, що всі ті факти були не без впливу і на організацію українського легіону. Минуло кілька тижнів перед вишколу II-ої сотні. В Перемишлі почали появлятися втікачі з фронту, які своїми перебільшеними оповіданнями ширili паніку. Ночами було вже чути глухі вибухи гармат з північного сходу. Одного дня з'явився у нас тов. Іриней Чмола і від нього довідалися ми, що під впливом польських доносів, Австрія наказала зредукувати Легіон УСС до невеличкого числа, що легіон перевезено зі Львова до Стрия та що багато добровольців розпущені домів. Від нього довідалися ми, що переміська сотня належала до найкраще вишколених УСС. Відомості, що привіз І. Чмола, нас дуже пригнобили.

Після великих втрат на фронті Австрія покликала вже й 20-літніх, отже мій річник. З дому прислали мені карту покликання. Я уважав, що це до мене не стосується, що я вже військовий і думав, що не мушу ставати до набірної комісії. Всеж при найближчій нагоді показав я те покликання д-рові В. Загайкевичеві, як моїому безпосередньому начальникові. Яке ж було моє здивування,

коли він, глянувши на покликання, сказав, що мені не остаетсяся нічого іншого, як зголоситися до набірної комісії, в місцевості, куди я належав, себто в Добромулі. Я недовірливо спитав: — «Чи це значить, що на тому кінчаемо наш вишкіл і кіш розв'язуємо, тим більше, що й чимало стрільців такі ж покликання дістали?» — Д-р В. Загайкевич здивув тільки раменами. Я зрозумів, що він знає куди більше, маючи безпосередній контакт з Начальною командою та що справа стоїть куди гірше ніж це ми нашими молодими головами могли второпати.

З розбитим серцем прощався я з моїми добровольцями і всіми того дня розійшлися. Я подався ще домів, попрощався, а на другий день ставився перед набірною комісією в Добромулі. Звідси перевезли новобранців до Перемишля та заквартирували нас в старих казаматах на замку. Москалі вже зближалися до Перемишля і нас рекрутів скоро вивезли у вантажних вагонах на Мадярщину, до Тата-Товарош, де примістилася кадра 10-го полку піхоти. Так то замість при Українських Січових Стрільцях опинився я «однорічним добровольцем» (примусовим) при 10 п. п., при якому залишився до 1-го листопада 1918 р.

ХІ Збір Товариства кол. Вояків УПА в Канаді

Дня 13 листопада 1971 р. в Торонті відбувася ХІ Збір Т-ва к. Вояків УПА Канади. Збором проводила Президія у складі: П. Мицак, голова, І. Росіл та В. Дідюк — члени.

Після переведеної дискусії та уділення абсолюторії уступаючим керівним органам обрано нові на дальню трірічну каденцію в майже незмінному складі, але зі зміною на пості голови. На місце д. М. Кошика-Горка, який очолював Товариство повних 8 років без перерви через три останні каденції (1963-1971) і сам просив замінити його ким іншим на тому пості, головою обрано д. Миколу Кулика-Дорошенка (що давніше був головою в рр. 1957-1963). Інші члени Головної Управи: І. Козак — замісник голови і орг. референт, М. Кошик — секретар, В. Марчук —

фін. реф., В. Макар — касир і реф. видавничих справ та інформації, С. Котелець — реф. суспільної опіки, В. Дідюк — реф. зовнішніх зв'язків, В. Бамбурак — господарський референт і прапороносець, Мих. Кулик, І. Путко (Монреаль), О. Рижак (Едмонтон), І. Вапляк (Вінніпег) — члени Головної Управи.

Контрольна Комісія: І. Росіл, О. Політика, І. Рибський.

Товариський Суд: В. Новак, М. Козарук, М. Служала.

По прийнятті резолюції та обговоренні дальших можливостей праці Товариства, в тім зокрема загальної товариської зустрічі всіх упівців у 1972 році для відзначення 25-річчя рейду на захід і 30-річчя УПА, ХІ-тий Загальний Збір Товариства закінчено о год. 5.30 попівдні.

*Вол. Вацковиг
пор. 1 УД УНА*

ПІД ГЛЯЙХЕНБЕРГОМ (квітень — травень 1945*)

В перших днях квітня 1945 року Українська Дивізія «Галичина» опинилися на протиболішевицькому фронті в Австрії, на відтинку Фельдбах — Гляйхенберг у Стирії. Але сталося це не без пригод, бо щойно після того як: а) було відтягнено німецький наказ про роззброєння Дивізії, щоб її збросю узбройти новосформовану німецьку дивізію «Нюренберг» і б) після капітуляції мадярських військ над озерами Балатон.

Примаршувавши прискореним темпом з Словінії, 1-ий курінь 29-го полку (1-го) під командою полк. Вільднера**) зайняв оборонні позиції в південно-східній Австрії, на лінії річки Мур, яких двадцять кілометрів на північ від Марбургу. Містечко Мурек над Муром було в наших руках. Дерев'яний міст через ріку боронила мадярська протилютунська чота, випосажена «четвернятами». В повітрі над мостом взносилися надземні баллони. З східної сторони через міст проходили валки мадярів, яких безнастанно обстрілювали з повітря тітівські літаки. Відступаючі мадяри становили мішанину війська і цивільного населення, яке втікало перед наступом більшевиків.

Курінь полк. Вільднера було повідомлено, що мадярська армія капітулювала. Нам дано припоручення роззброювати мадярські частини, які враз із цивілями відступали, чи радше втікали у напрямі Словінії.

З уваги на капітуляцію мадярів на широкому фронті, наша команда не була зорієнтована, де находитися ворог, як теж не мала поняття, які його заміри і сила. Ми сподівалися, що по п'ятах розбитих та здеморалізованих мадярів приступом

**) Мій опис подій, що пов'язані з військовими операціями Української Дивізії «Галичина» в місяці квітні 1945 р. не претендує на стисливість, а тим менше вигерпність, бо в мене немає жодних записок, а в пам'яті за останнє гверть століття багато цого важливого затерлося. — Автор.*

***) Недалеко кінця війни полки Дивізії переіменовано на 1-ий, 2-ий і 3-ий. Курінь Вільднера: 1-ий курінь 1-го, або по старому — 29-го полку. — Автор.*

вдарята більшевики. У тому самому часі я сповняв завдання зв'язкового старшини («ординанцофіцір») і був в позиції брати участь у всіх нарадах і рішеннях.

Яких два дні після офіційної капітуляції мадярів, полк. Вільднерові було ясно, що маючи важливіші фронти, ворог не спішиться форсувати ріки Мур. Прийшла тепер на нас черга нав'язати з ворогом контакт. В тій цілі полк. Вільднер вислав на схід річки чоту хор. Омеляна Кульчицького, якої завданням було розвідати, де ворог і якими приблизно силами він диспонує. Після якої доби непевності й очікування повернулася чета Кульчицького з одним полоненим. Відомості були такі, що ворог в слабій силі приявний на лінії Фельбах, Бад Гляйхенберг, Травтмансьдорф і гора Зульц.

Наступного ранку курінь Вільднера подався у напрямі розташованого ворога. Без найменших пригод ми станули під вечір у вихідних становищах села Вальдсберг.

Тут з конечності слід завважити, що курінь Вільднера мав славу більш ніж пересічно боєздатної військової одиниці. Звідси теж рішення чи накази, силою яких цьому куріневі часто припадали найважчі фронтові завдання. Тим разом перед куренем Вільднера було завдання здобути гору Зульц, а вслід за нею теж Гляйхенберг-Дорф. Це була обмежена, тимчасова ціль, після якої мала наступити більша виправа Дивізії з метою здобуття довколишніх гір Штаднер і Гляйхенбергер Когельс.

Над річкою і рівниною довкола Вальдсбергу стояв ранній туман, що заповідало соняшну дину. З наших позицій не видно було цілей наступу. Окремі сотні рушили з місця. За ними посунули дорогою в сторону Гляйхенберг-Дорф дві протитанкові гармати артилерії сотні пор. Чучкевича. Гарматами командували хорунжі Бабуняк і Кузик.

Першою здобуто гору Зульц, що стояла подорожі до Гляйхенберг-Дорф і до Бад Гляйхенберг. Її здобув без людських втрат, здається, пор. Вол. Козак. За Зульц більшевики не ставили великого спротиву. За Гляйхенберг-Дорф однаке вони бились дуже завзято. Наші частини ніколи не здобули того містечка в цілості. Гляйхенберг-Дорф був свого роду воротами до цілої мережі битих шляхів, якими ворог довозив фронтові постачання. З їх здобуттям, або втратою, обі сторони пов'язували тактичні пляни.

Зараз же після здобуття Зульц, один рій другої сотні намагався здобути причільний міст у підніжжі гори Гляйхенбергер Когель. Але без успіху. У гураганному вогні ворога поглягло кількох стрільців, теж був поважно ранений командант роя.

Першого або другого дня після здобуття Зульц і частини Гляйхенберг-Дорф я був присутнім на обговоренні диспозиції, ціллю якої був амбітний план здобути Штаднер Когель, як вихідну браму на мадярську рівнину. У цьому обговоренні взяли участь полкові командири: 29-го полку — Дерн, 30-го — Форстройтер і 31-го — Панір, далі полк. Вільднер, зв'язковий старшина артилерійського полку і я. Після відносно короткої наради, на підставі якої можна було зорієнтуватися, що над цією справою вже дискутовано на вищому щаблі, порішено що слідує:

а) на Штаднер Когель піде 31-ий полк;

б) в центрі 31-го полку піде на Штаднер Когель курінь полк. Вільднера, що мав виконувати роль «опанциреного вістря», як також стати прикладом для незагартованого в боях стрілецтва 31-го полку.

Нарада відбулася в вечірніх годинах. Вслід за нею почалася перегруповка і передача позицій. Тепер було необхідним звільнити курінь Вільднера від усіх доцьогочасних льокальних завдань.

Ключовою позицією в забезпечені лівого крила виправи на Штаднер Когель був Гляйхенберг-Дорф. З уваги на постачальні дороги і магазини, в околиці Гляйхенберг-Дорф мусіли знаходитися поважні сили ворога. Відкинувшись з частини цього містечка нашу залогу, ворог був у силі відняти наступаючий 31-ий полк від його бази. До цього часу, чи пак до моменту пляну оfenзиви на Штаднер Когель, частину Гляйхенберг-Дорф завзято і успішно боронив пор. Володимир Козак. Його місце зараз же після наради полкових командантів перебрав другий курінь 29-го полку.

Під захід сонця почалася концентрація куреня полк. Вільднера у підніжжі Штаднер Когель, здається в селі Вільгельмсдорф. Змучені вояки думали хоч про короткий відпочинок, коли нагло від сторони Гляйхенберг-Дорф почав доноситися шум битви. Було ясно, що, пронюхавши заміну сотні Козака іншою частиною, ворог постановив цей момент використати. Зовсім можливо, що ворог збагнув загальний плян оfenзиви

31-го полку і волів, щоб курінь Вільднера залишився на місці у формі задньої охорони.

Якби воно там не було, рішальним було, що після короткої битви большевики витиснули з Гляйхенберг-Дорфу частини другого куреня 29-го полку, які то частини щойно замінили сотню пор. Козака.

Полк. Вільднер був надзвичайно добрим старшиною. Як кожний професійний вояк, він був амбітний. Випозичаючи його курінь в центрах більших з'єднань цей курінь підпорядковувано командиром, що так умовно скажу, стратегічних з'єднань, які своєю славою не хотіли ділитися з ніким. В тому теж крилася небезпека, що на позиках одного дня цього куреня не стане.

З правдивим вдоволенням прийняв Вільднер телефонічне повідомлення про здобуття большевиками решток Гляйхенберг-Дорф. При мені він телефонував обом полковим командиром і без труднощів переконав їх, що виправа на Штаднер без твердої руки на крилах являється самогубством. Може за годину після тої телефонної розмови зі сторони Гляйхенберг-Дорф знову донісся шум бою. Це поручник Козак відбивав від большевиків втрачені 2-им куренем позиції.

Другого дня ранком 31-ий полк пішов здобувати Штаднер Когель. Битва почалася далеко в лісі і тому її заобсервувати не було можливо. Була сонячна дніна без хмарини на небі, як з лісу серед гураганних вибухів важких гранатометів почали в паніці тікати розбиті маси вояцтва 31-го полку. Полягло там багато, в тому теж кількох молодих старшин. Видавалося, що рішальним в тій поразці був концентричний вогонь важкої зброї ворога. Теж недосвідченість вояцтва 31-го полку не була союзником наших хлопців.

Оборона гори Зульц

Не пам'ятаю скільки днів тривала оборона гори Зульц, бо в кризі один день видається дуже довгим і людина тратить сенс часу. В кожному разі після фіяска з виправою на Штаднер Когель прийшла черга на Зульц, де знаходився обсерваційний пункт 29-го полку. Звідси наша артилерія отримувала команду до обстрілу ворожих скупчень, стрілецьких ровів, комунікаційних шляхів тощо. Зі Зульцу було видно як на долоні кожний ворожий крок і тому було самозрозумілим, що боль-

шевицьке командування не захоче терпіти нашого домінуючого становища і робитиме заходи, щоби нас звідси викинути.

Після невдачі на Штаднер Когель, сотня пор. Козака залишила Гляйхенберг-Дорф і зайняла оборонні становища на правому схилі гори Зульц. За виїмком штабної сотні весь перший курінь полк. Вільднера знаходився тепер на горі Зульц. Втративши надію на здобуття Штаднер Когель, гора Зульц становила тепер найкращий в околиці оборонний пункт і його ми аж ніяк не збиралися віддати ворогові.

В новій ситуації на відтинку 1-го куреня 29-го полку полк. Вільднера, було кілька слабих пунктів, з яких треба згадати бодай два:

1) На рівнині, що простягалась на право від гори Зульц ситуація була дуже пливка а через те і непевна. Цю ситуацію спричинила хвилева розстіч 31-го полку. Існуала можливість, що ворог почне наступати на п'яти втікаючих вояків 31-го полку і без спротиву займе Травтмансьдорф, загрожуючи горі Зальц оточенням.

2) На ліво від сотні Козака була вкопана четверта важка сотня Шнеллера, яка під оглядом людського матеріалу, а зокрема її нижчого командного складу була це чи не найкраща сотня у цілій Дивізії. За те її командир, сотник Шнеллер (німець) не заслуговував на найменше довір'я. Це був налоговий пияк і щонайменше один раз був здеградований за панікарство при зустрічі з ворогом. Я особисто виніс враження, що він був поважно хворою людиною з розшарпаними війною нервами і як такий повинен був бути десь позаду а не командувати фронтовою частиною.

Дальшою хибою сотні Шнеллера була його нацистська зарозумілість, що казала йому інакше поводитися з німцями, а зовсім інакше з українцями. А це все знову залежало від того, що і коли йому було потрібним та вигідним. Самий факт, що Шнеллер був німцем і нацистом дозволяв йому на такі «скоки», про які українському старшині не могло навіть і приснитися. Одним словом, ми боялися Шнеллера, що він у скрутній ситуації може щось накоїти і, як показала дійсність, наші побоювання були зовсім віправданими.

Мабуть із огляду на дуже пливкий і загрозливий стан після поразки 31-го полку, курінний штаб 1-го куреня 29-го полку знаходився помітно задалеко від фронту. Телефонний зв'язок був зовсім зірваний ворожою артилерією, а сам курін-

ний штаб мусів двічі змінити своє місце постою, але про це сотні нічого не знали. Одиноким середником зв'язку були післанці, а коли йшлося про дуже важливі справи, полк. Вільднер посылав уже мене. Я, розуміється, проклинав у таких випадках, бо в такій, постійно змінливій ситуації легко було попасті большевикам у руки, а живцем попасті в їх руки я зовсім не думав.

Після розстічі 31го полку в командному штабі Дивізії мусіла панувати нервозна атмосфера, бо це все відчувається й на самих долах, у куренях та сотнях. Із крил гори Зульц приходили алярмуючі, але не спріважні донесення, що ворог форсув Травтмансьдорф з правдоподібною настанововою прорватися на широкому фронті. відняти Дивізію із заходу вздовж річки Мур та окружити її.

Щоби підготувати другу оборонну лінію, на це треба було часу і тому на курінь полк. Вільднера припало завдання зв'язувати рухи ворога як найдовше. Біля полуночі я поніс на гору Зульц наказ полк. Вільднера, що сотні його куреня в ніякій ситуації не сміють відступити. Гору Зульц мають боронити до останнього вояка. Щоби цьому самогубному наказові надати ще більше ваги, полк. Вільднер велів переказати, що такий наказ вийшов не від нього, але від полкового командира обер-стандартеинфюрера Дерна.

Продираючись з наказом в пів дороги поміж горою Зульц і місцем розташування курінного штабу, я зустрів відступаючу важку сотню Шнеллера. Шнеллер нічого собі з наказу не робив і навіть не пробував відступаючу сотню спинити. Він був помітно п'яний і я був змушеній наказ повторити при свідках, бо побоюався, що Шнеллер вибрешеться опісля моїм коштом.

Який кілометр даліше я зустрів відступаючу чоту хор. Семена Федюка. Йому теж я передав наказ полк. Вільднера. Такий наказ його дуже заскочив і він був дуже ним невдоволений кажучи, що Шнеллер залишив окопи, в яких давно вже ворог нишпорить. Що йому було робити, як зліва від нього несподівано постала широка люка, якої нема ким заткати?

У пів дороги на самий верх гори Зульц я знову стрінув відступаючі сотні пор. Козака, хор. Яримовича (молодшого) і Сенюка. Відступала також чета, звана «ягдцуг», хор Кульчицького. Був це відступ впорядкований. Вояки несли зброю і взаємно підказували собі, щоби вважати, бо в зударі з гиллям дерев розривалися сотнями «дум-дум» набої ворога. Вже самий

дій факт переконував, що в недавніх наших стрілецьких ро-вах на самім вершку гори закріпився ворог.

Передавши наказ старшинам частин відступаючого ку-реня, ми особисто почали спиняти вояків. Це не була легка справа. Неголені, з скляним блиском в очах і земляного ко-льору обличчям, вояки лавою сунули попри старшин, не звертаючи уваги на новий наказ. Довелося погрожувати револьве-рами. Врешті зупинилися і мовчки почали вкопуватися в пів гори. Нас п'ятка старшин почала застановлятися над витворе-ною ситуацією. В тому періоді війни було повно звідомлень про «оборону до останнього вояка» і всі ми добре знали, чим така «оборона» кінчалася. Цілий курінь, без віймку, дуже по-важав полк. Вільднера за його розважність і людяність в бо-йових труднощах. Нам годі було прямо повірити в даному мо-менті, щоби він з безпечного місця міг видати такий недореч-ний наказ.

Після якої пів години я подався з поворотом до курінно-го штабу. Там застав я вже сотн. Шнеллера в товаристві ко-мандира і його ад'ютанта Брудергоффера. Вони сиділи собі мирно і словом ніхто не чичиркнув про те, що Шнеллер зігно-рував наказ. Коли під вечір виявилося, що ворог не просу-вався вперед, Вільднер почав бідкатися, що мабуть втратив «хлопців» зовсім непотрібно. Дуже врадувався, коли йому зго-лошено, що курінь збережений і цілий на нових становищах.

Тут слід завважити, що німці мабуть у всіх українських частинах Дивізії творили свого роду конспірацію, в якій вза-ємно себе берегли від небезпеки. Я переконаний, що не во-рог, але недовір'я до німців здобуло большевикам неодин фрон-товий успіх. Коли б не очевидна дезерція Шнеллера і солід-ніше обсаджені крила, большевики були б не здобули гори Зульц тими силами, якими розпоряджали і в боротьбі з 1-им куренем 29-го полку полк. Вільднера були б понесли дуже по-важні втрати. На кінець ще треба додати, що в ситуації, яка заіснувала, місце полк. Вільднера було між вояками. Він по-винен був особисто провадити оборону гори Зульц «до останнього вояка».

П. ШАНДРУК
Ген. Штабу генерал-полковник

ПОСТУЛЯТИ ДО НАШОЇ МІЛІТАРНОЇ ДОКТРИНИ

Може виринати питання для кого написано цю статтю та чи порушені в ній справи є її можуть бути актуальні. Мабуть — треба думати — в Україні у відповіднім часі знайдуться сили, що переймуть на себе завдання опрацювати українську мілітарну доктрину в тій чи іншій формі дляожної ситуації.

Тут не даємо жодної рецепті, бо не знаємо майбутнього, подаємо певні тези, які завжди можуть бути актуальні для української дійсності. Вони виходять з нашого давнього і недавнього минулого, коли не було можливостей до праці над мілітарною доктриною.

Маємо, зрештою, надію, що певна кількість вояків, які зберігають в собі наші військово-історичні традиції, такими проблемами є зацікавлені. Вони з огляду на свій вік не резигнують з бажання служити вразі потреби інтересам Батьківщини. Вони теж, що є дуже побажаним, можуть забрати голос в дискусії на порушені в статті справи.

Маємо теж великих громади парамілітарних організацій у вільному світі — очевидно, фізично-і морально-виховного характеру — ім ця стаття може в деякій мірі дати матеріал до мислення, бо світ напередодні великих подій.

Напруження в світі зростає. Ніхто не може з певністю сказати коли «гряне грім». Існують всеж певні підстави до прогнозів. Навіть звичайні, так би сказати, бухгалтерійні. Беремо аркуш паперу, ділимо його на «винен» і «має», виписуємо сконстаторані й спостережені мілітарні (якби дехто хотів то й політичні) дані — мораль, сили, засоби, геополітичне положення, час; додаємо дані з власної оцінки — дані про психіку і наставлення сторін, а головно властивості та характер «голівки», беремо під увагу «невідомі» і можемо робити проблематичні висновки. Всі калькуляції найкраще виписувати в умовлених цифрових числах. Висновки, річ звичайна, не можуть бути докладні, але дадуть дещо до думання.

У випадку СССР треба ще пам'ятати, що верхівка хворіє на «московські хитрощі», її одночасно на умову та моральну ординарність, тому її поступовання не все можна взяти в рами нормальної логічності. А що цілій московський народ в тому і їого верхівка мають в своїй духовості вроджений та віками

підсичуваний фаталізм, що його у нашій калькуляції треба брати до уваги.

У висліді власних калькуляцій та чи слушних чи тільки уявних розумований приходимо до висновку, що рр. 1975 - 1980, так видається, можуть бути для людства критичними.

Військові наукові дослідники залишили нам сентенцію, що нагромаджена зброя може сама заговорити. А модерна нинішніна зброя є такого роду, що її досить трудно знищити, навіть тоді, коли б держави до того договорилися, та й не стати вже далі на безконечне відновлювання та удосконалювання її. Але то аргумент дуже побічний, що лише при всіх позиціях калькуляції може поважно заважити.

Так, передбачення зудару сучасних противників є все ж дуже трудне, тому всі міркування, наведені в цій статті, треба б трактувати як постуляти, що мали б допровадити до зрушень думки в її різних інтерпретаціях.

Мілітарна доктрина обіймає собою пляни оборони держави — бодай теоретично превентивної — проти евентуальних активних і потенціяльних ворогів, головним чином сусідів. Вона базується на політичних концепціях уряду.

Цілість стратегічних, оперативних і тактичних, з узглядом сучасних технічних засобів бою і битви, проектів по доцільній організації, по доцільнім наставленні власної збройної сили, готової до збройного змагання із наміром — виграти його — то буде, генерально беручи, мілітарна доктрина. Ніхто згори не може мати певності, що та чи інша мілітарна доктрина є досконалою. Звичайно, вона може видаватися досконалою для даного періоду часу. Її перероблюється і достосовується до кожночасних нових обставин і нових здобутків воєнної техніки, але правильність кожної доктрини справджується власне під час війни.

В нашій воєнній і невоєнній публіцистиці дается зауважити прагнення, з боку не все до того покликаних людей, оперувати поняттями щонайменше на щаблі стратегії. Можливо, що то є зрозуміле для не все усвідомлених читачів. Бо ж навіть і серед військовиків не все є такі, що знали військову справу від її, так би мовити, основних початків. Хто не вміє покерувати чотою чи куренем не то в бою, але навіть в тактичному вишколенні, нехай не шукає сатисфакції в амбітнім жонглюванні словом «стратегія» чи «тактика» — тими, аж надто, склад-

ними поняттями мілітарної доктрини. Бо то будуть порожні слова. Автор цих рядків не все міг знайти навіть серед вояків такого, що міг би дати відповіді або окреслення що таке «лад», які є «бойові порядки» та коли іх стосується, як рушити сотню з місця по команді «справа чотам», чому квадрат поцілень з гвинтівки мусить дати 50% трафлень, що таке «поле розкиду в глибину» в артилерії, в якім відношенні щодо часу і простору в бойовій ситуації зуживаються фізичні та духові сили летуна й технічні властивості машини — їй всякі інші дрібні але показові та доказові питання. І не все розрізняється бій від битви.

Навіть покликані з титулу своїх наукових осягнень і практичного досвіду вояки все ж стримуються від користання такими поняттями, як стратегія, бо то ж власне вони прекрасно знають що міститься в тім понятті. Натомість у більшості випадків люди, ігноруючи поняттям відповідальності й скромності, в тій глибоко фаховій та дещо емпірично перевіреній ділянці воєнного мистецтва, що вимагає довгих студій і всеж не дается до опанування, «йдуть по стратегії» з легкою рукою. Дослідження елементів стратегії з достосуванням їх до конкретних, але все зміливих, ситуацій мабуть не може обмежитися лише науковими до того підставами чи навіть довголітнім воєнним дослідом. Того досвіду зокрема всім нам, до певної міри, бракує і не могли ми його мати з огляду на короткотривалість нашого державного життя та їй ще в умовинах війни. Теж з огляду на неможливість належного використання наших успіхів у війні, зміливих та ще більше короткотривалих. В повній одірваності від натуральних і зобов'язуючих складників часу і простору, а особливо, з огляду на неготовість наших народник мас до зрозуміння конечності боротьби за державність в розмірах повного і поголовного напруження сил, що створювало б підстави до праці, не могли наші генеральні штаби плянувати навіть оперативних дій на довшу мету і робили це в найбільшім напруженні своїх духових сил тільки ад ГОК.

Ми в цім випадку не маємо найменшого заміру аналізувати суб'ективні чи об'ективні причини такого стану речей.

Коли поглянемо в ту нашу, вже ніби так нам у часі недавню минувшину, то здається, мусимо ствердити, згідно з історичними з тих часів джерелами — часом об'ективними, часом просякнутими тенденціями індивідуалістичної оцінки фактів і людей, — що відповідальні працівники наших генеральних штабів не все могли спромогтися на виявлення передбачливости в

перспективі часу. Приймали ситуацію сьогоднішнього дня як зобов'язуючу до реагування. Очевидна річ, актуальність ситуації була імперативом, а біг державного життя та умовини індивідуального буття деправували думку, можна сказати — впрост одбірали тверду волю і через те охоту до відповідальної глибокої праці на дещо дальший час. Однак в Штабі Дієвої Армії знайшовся старшина, досвідчений та глибоко перейнятий почуттям віданості справі й особистої відповідальності за провадження дорученої йому праці на пості Начальника Оперативного Відділу Генерального Штабу полковник (тоді) М. О. Капустянський — він власне, в тогочасній (1919) дуже складній оперативній ситуації поставив дві цілком слушні й реальні тези: перша — плянування головної операції для обох наших Армій на Київ, друга — провадження боротьби з одним лише ворогом, шукання можливостей для політичної чи мілітарної нейтралізації інших ворогів, бо не стати нас на те, щоб боротися на три боки. То був той міцний практичний момент, що спирається на випробуваній віковим досвідом і студіями воєнній штуці. Хто пам'ятає і знає тогочасні умовини нашого внутрішньо-політичного наставлення, мусить зрозуміти, що той другий постулат генерала Капустянського був навіть дещо ризиковний — був непопулярний. Плянування головної операції на Київ було подиктоване не лише політичними передумовами, що є завжди зобов'язуючі для військового керівництва, але теж оперативними міркуваннями про забезпечення запілля, для чого вже було пороблено заходи. Оцінка невигідного напряму на Одесу була цілком реалістичною — міркування про «вікно у світ» були остільки безпідставні, що могли б скінчитися певно «вікном у море».

11 серпня 1919 вже був заіснував Штаб Головного Отамана на чолі з Ген. Штабу Генерал Полковником Миколою Юнаковим, до якого увійшли видатні старшини обох Армій. Здаватися мусіло б, що той Штаб був покликаний до авторитетних і авторитативних рішень. Однак, пам'ятаємо, що хоч його завданням було плянування та узгіднення оперативної діяльності Армій, то в основі його заіснування була теза характеру внутрішньо-політичних санкцій. Дійсно, ШГО не перешов до порядку денного над постулатами полковника Капустянського й не одержав від Уряду ствердження на впровадження їх в чин.

Хто міг хоч в деякій мірі запіznатися з воєнною науковою, той знає теж, що часто-густо всякі добрі, хочби лише оператив-

ні та тактичні концепції, залишаються мертвою літерою. Мій професор тактики полк. С. Мартинов говорив: «Гладко вишло на папер, да забилі про оврагі — а по нім ходіть». На щаблі великої тактики ті «овраги» все є не під ногами, але перед головою і треба велику їх силу вміти взяти під увагу. Здається, найглибшим «оврагом» завжди була й напевно буде сама людина, зокрема людська амбіція, яка майоризує думку іншої людини, та на жаль у війську такий «овраг» найбільше проявляється. Отже, всеж здається треба б уступити право «стратегічно» говорити й думати хоч би добрим військовим тактикам, а «спеціялісти цивільні від стратегії» в тім випадку мали б опертися на порадах військовиків.

Нижче подаємо міркування, які слід було б прийняти лише як теоретичний шкіц думок, опертих на деяких фактах з нашої минулой дійсності, для можливого хочби в невеликій мірі використання їх для майбутнього. Можливо, що над тою справою наші військовики застановляться, чи то внаслідок придакових чи заплянованих дискусій.

Цінні спроби шукань у ділянці воєнної думки появляються в наших спеціальніх і навіть щоденних почитних часописах. То безперечно є добрим явищем, мимо того, що реалізм в оцінці ситуації для наших державних стремлінь, навіть в умовах глобальної завірюхи, не виглядає для нас дуже рожево. Чи не в нас самих причина? Настав уже час, щоб ми спромоглися бути суб'єктом в наших політичних рішеннях для нашої державності.

Якщо візьмемо до уваги так званий тотальний характер можливого збройного конфлікту, що вже так яскраво виступив під час 2-ої світової війни, якщо візьмемо до уваги, що існують всі логічні підстави для висновку, що й в майбутнім, можливо, й недалекім збройнім конфлікті народів, відбудуватимуться на основі всебічного та повного напруження духових і фізичних сил людини, то видається вповні доцільним говорити про військові справи, явища воєнної натури «ін форо публіко», аналізувати та навіть популяризувати їх. Зрештою, то вже й так є реальною дійсністю. Не менш доцільним видається говорити й про складові фактори збройного потенціалу світових противників (не поминаючи себе самих), на спеціально організованих засіданнях, спільно з представниками політичного і громадського нашого життя.

Стара, як самий світ, є максима, що лише той народ має підстави до забезпечення свого політично-державного існування, коли те право спирає на силу, — на повний комплекс поняття сили. Сили бо духові, фізичні, матеріальні, як і сили соціальної рівноваги тощо, є рівнозначником політичної сили. Звичайно, ця максима не майоризує в найменшій мірі ідеалістичних прагнень людства і реалізм не є запереченням ідеалізму. Сила у формі збройного зусилля, як відомо, є «ультіма рациєю» в руках народу чи його політичного проводу — це ж продовження політичної акції з ужиттям примусу, при одночасному виявленні почуття відповідальності. Особливо це виявляється в теперішніх умовах, коли ставиться на карту все буття народу. Адже, ми є свідками такого стану речей. Саме тому, державно-політичний провід (і громадська опінія) повинні бути й, очевидна річ, є заінтересовані військовою проблематикою, роблять відповідні рішення, але й мусять бути готові до дії. Власне, ці міркування, нам видається, є підставою повної конечності співпраці громадянства з військом. Військовики, з природи речей, думають категоріями реалістичними й мусять подбати, в наших обставинах, щоб скерувати увагу громадянства на шлях психологічної готовості. Тому, опис у тому популярному, із зрозумілих причин, оформлені модерних духових метод, та матеріальних факторів у приготуваннях до можливого збройного конфлікту, — є реалістичний.

Чому, властиво, ми мали б уникати реалістичного представлення та уявлення, очікуючих людство, а в тому й нас, тяжких духових та фізичних переживань? А спеціяльно, ми Українці, ці вояки, що з ласки долі, або з ласки нашої національно-політичної свідомості, піднялися великого і величнього завдання — боротьби за національно-державне буття народу? Ми мусимо, при оптимізмі, в ідеї та замірах, все бути реалістами в апотезі офірності. Природньо, людина хоче щось здобути з мінімальними зусиллями, але великі цілі вимагають великих жертв. Говоримо про це, для більшої ясності. Тому саме й форма, а може й зміст цієї статті є трохи оригінальні. Робимо це з метою реалістичного підкреслення релятивного значення стимулів та морально-духових імпульсів серед певної частини людства. З уваги на утруднений доступ до джерельних матеріалів, зasadничі дані про модерні фактори мілітарного поготівля, не можуть бути загально відомі. Все ж, на підставі того, що є відоме, можна накреслити образ впливу тих факторів на співвідношення сил та можливостей сторін у світовому змаганні.

Для кращого зрозуміння істоти мілітарної доктрини, щоб послуговуватися її тезами є конечним застановитися над синтезою духових і фізичних властивостей, геополітичної ситуації в історії та в сучасності, соціальних та матеріальних можливостей з узглядненням сили модерної техніки, що є до послуг людства. Та синтеза посередньо має відноситися до нас самих. В дуже загальній формі наша спроба синтези має представити образ нашого, — але теж і світових антагоністів, — потенціялу, як можливої підстави до виграння змагання. Для нас — як підстави визволення, як підстави актуалізації прагнень.

Треба нам побачити підстави процесу, що провадить до нового світового конфлікту, який у прогресі імперіалізму виникає з прагнення заволодіти світом. Нам видається потрібним, в цілком не позбавленій реалістичних первнів, візії, зафіксувати певні явища з міжнародної політичної ситуації, та перебачувати згадані вище фактори потенціялу.

СССР та його сателіти

Завдяки політичній толеранції союзників друга світова війна дала червоній імперії неймовірні експансивні можливості. Половина Європи, майже весь Балканський комплекс, величезні території Азії опинилися під контролем, або докладніше, під безконтрольним пануванням більшевиків. Велика частина решти світу є в тій чи іншій формі під їхнім впливом, або загрожена тим впливом. У безприкладний у політичній історії світу спосіб червона імперія використовує для зміцнення своєї потенції всі ресурси підбитих країн.

Почнемо синтезу характеристики факторів із півночі.

В наслідок програної у користь Московщини війни, Фінляндія була і є обтяжена економічно, мимо того, що СССР подарував їй сплати контрибуції. В 1948 р. вона підписала трактат взаємної неагресії. У минулих роках її змушувано до підписання взаємного мілітарного союзу. Навіть на підставі трактату про взаємну неагресію СССР мав завжди можливість, при однобічній інтерпретації його, окупувати Фінляндію. Окупована Фінляндія стає базою і пляцдармом для безпосередньої акції суходолом і морем проти майже безоборонних держав Скандинавії та Данії. В умовинах діялектичного трактування вартості, цебто, пошанування міжнародних зобов'язань і взаємовідносин та при сучаснім характері воєнних дій, в тих посуненнях СССР треба ясно бачити передумови стратегічного опанування Пів-

нічного Атлантику. В наступній стадії, вже збройного конфлікту, за допомогою всіх родів летунства, є можливе близка-
вичне опанування Фарерів та Ісландії, що означало б оточення
Британії та Ірландії та одрізання їх від комунікації із ЗСА та
Канадою, яка мабуть вже в недовгім часі буде дійсною метрополією Великобританського Комонвелту.

Слід освідомити собі, що ті всі посунення СССР не є та-
ємницею ані для Фінляндії ані для її сусідів. Такий стан як за-
раз існує впливає на духа, політичну певність та економічну
стабільність не лише Скандинавії, але й Англії. Це зовсім ви-
разно виявляється на перший погляд незрозумілих політичних
потягнень Англії, які характеризуються угодовістю.

В такій ситуації можливості спротиву — мабуть невеликі,
а вже напевно короткотривали.

Балтійські держави (колишні) є звичайними провінція-
ми СССР, бо ж вони за тезою Петра I. то поширене вікно у світ.
В кожному разі вони, у аспекті тези про вікно, дали большевикам
гегемонію в районі Балтику а найважливіше, — скріпили
постійну загрозу північного побережжя Німеччини та контро-
лю виходів у Північне море.

Польща є ограблена під кожним поглядом з усіх своїх
потенціяльних можливостей і все стало до диспозиції СССР.
Збройна сила Польщі є вповні контролювана большевиками і
безперечно формально буде змушена виступити по боці большевиків.
Під оглядом оперативним Польща — то є з одного бо-
ку суходільне забезпечення акції в західній частині Балтику, з
другого — через Польщу — найкоротша дорога на Берлін —
Заглиблення Руру — держави Бенелюксу. Ціль акції — Фран-
ція.

Німеччина внаслідок політичної «мудrosti» Західних
Аліянтів, безперечно всупереч волі цілого народу, — остаточно
розділена на дві частини. Але суспільно-політична здисципліно-
ваність та органічна працездатність народу перемогли зневіру
й німецький народ по цей бік, є в стані близкучого економічного
розвою, а через те, Західня Німеччина стала силою політично-
го значення. Спостережене поглиблення націоналістичної спе-
цифічної ідеології є інспіроване та підсилюване в зрозумілих
інтенціях бальшевицькими руками. Мабуть має своє значен-
ня певна непослідовність в політиці на різних теренах з боку
Заходу, тому німці мають сумніви чи Захід дотримає своїх уро-
чисто гоношених обіцянок. Але навіть тут, в Америці, шепта-

на пропаганда діє й теза — «вмирати за Берлін не будемо» — поширюється. Практика політичних інтенцій Заходу викликає скрізь сумнів у його силу привернути світові віру в перемогу людського духа та людської справедливості.

Поруч з тим, на рахунок «добрих» діл Заходу, треба віднести його волю підтримувати різні країни економічно, хоч способи цієї політики є такі, що майже скрізь замість подяки, «енків» не люблять, та навіть гостро проти них демонструють.

Є різні ознаки на те, що Західня Німеччина намагається стати на шлях провадження власної, незалежної політики, так, як це було за часів Ваймарської Республіки у Рапалло.

Чехія і Мадярщина, що силою свого geopolітичного положення знаходяться в серці Європи, творять глибокий та оперативно досить широкий клин, як вихідну підставу до дій в отримані з Польщею, є так опановані большевиками, що найменші прояви будьякого спротиву московській волі є виключені. Особливо після окупації Чехо-Словаччини в 1968 році.

Румунія, Болгарія та Югославія — творять охорону лівого крила можливої большевицької експансії на захід. Ті держави, здається, не становлять спеціального заінтересування з боку Заходу і мабуть, для невтасмиченого обсерватора політики ЗСА, видається щонайменше дивним, чому Югославія, яка без сумніву завжди й скрізь йде по лінії інтересів Московщини, зокрема на терені Об'єднаних Націй, користується щедрою економічною допомогою ЗСА. Видається цілком слушним припущення, що на випадок конфлікту Тіто заховає до відповідного часу нейтральність, але не на користь Заходу, щоб потім мати вільну руку для різних домагань. Мимо ідеологічних неясностей в стосунку між СССР і Тітом — «крук крукові ока не вибере» і напевно Тіто оперативно шахуватиме Італію, на яку можуть покладати надії Західні Альянти. Географічно і топографічно позиція Югославії без сумніву дає їй оперативну перевагу над Італією, якщо б Італія була заангажована в боротьбі на своїх північних кордонах, або виконувала свої зобов'язання супроти НАТО в Європі.

СССР. Простір СССР числити понад 21,800,000 кв. кілометрів з довжиною вздовж 60 рівнолежника понад 13,000 кілометрів а шириною вздовж 40 меридіану від Грініч понад 3,000 кілометрів. Простір сателітних держав лише релятивно збільшує оперативну глибину СССР. Рівно ж територію Сибіру можна вважати лише до певної міри стратегічною базою Советського Союзу. При-

родні натуруальні перешкоди поза Уралом, як довела 2 світова війна та зокрема при вже сучасній техніці, можна вважати за короткотривалі тактичні перешкоди. Зрештою, здається буде слушним зробити припущення, що довжина і широчінь просторів СССР могли б бути одним з вирішальних чинників в користь Москви. Але ахілева п'ята СССР, мабуть, є таки в Європі.

Чинник простору для Європейського театру безперечно промовляє на користь Москви, навіть при негайній та безпосередній реакції з боку Заходу — це добре розуміють так військове керівництво Заходу як і Москви. СССР все намагається наразі політично підмінувати існування американських баз навколо своїх кордонів, а передусім в Європі. Очевидна річ, що ті бази є загрожені відповідними по боці большевиків технічними приготуваннями.

Чинник часу завжди треба вважати за один з вирішальних не лише під поглядом оперативним чи тактичним, але й політичним, бо він впливає на рішення оперативні. Уникнення проволікання було і є завжди доцільним невтралізуванням можливості використання його противником. Нема найменших підстав припускати, що Захід використає у відповідній хвилині чинник часу для превентивної акції. Це неймовірно збільшує всі шанси СССР і большевики на це розраховують. А ми можемо собі уявити, які негативні наслідки повстають від такого трактування чинника часу, та які зусилля й жертви були б необхідні, щоб зневтралізувати його вплив у користь противника.

Поминаємо в нашім зарисі розгляд чинників економічного та технічних чи хемічних засобів війни — відповідне насвітлення їхнього значення є у фаховій літературі в різних мовах. В наших військових і невійськових публікаціях ті справи вже нераз насвітлено.

Центральне керівництво. Як відомо, мозковим апаратом червоних є політичне б'юро компартії. Після певних зусиль Брежнєву вдалося привернути його значення. Його так зорганізовано, що існує повна гарантія найдоцільнішого сприйняття, реєстрування та синтези всіх явищ політичного, соціально-економічного життя світу та надбань воєнного і військового характеру в інтересі червоного імперіалізму. Політичне б'юро компартії майже безпомилково, впрост, коли так можна висловитися, механічно реагує, а головне ініціює та реалізує різні деструктивні пляни. Той мозок червоної імперії у своїй логічності в оцінці подій та постаючих можливостей, в своїй логіч-

ній але й безоглядній акції в створенні передумов всесвітньої революції з використанням всіх сил і засобів для осягнення деструкції. Дотепер його чинність для цілого свободолюбивого світу була повним запереченням логічності й через те все за-скакувала світ, себто знаходила його неготовим і це Москва відповідно використовувала. Всі перманентно існуючі світові конфлікти, що для їх мирного розв'язання Захід зуживав енергію та засоби безпосередньо або за допомогою (дуже проблематичною!) ОН, були зайніціювані б'юром компартії. Політичне б'юро, зверхній ідеологічний та реалізуючий виразник монопартійного і тоталітарного устрою ССР, є виразником єдиної волі. То означає консеквенцію в плянах і рішеннях а через те політbüro є рушієм у реалізації всіх своїх рішень. Історія давно минулих як і вже навіть найновіших часів та аналіза історичних фактів ствердила велике значення ініціативи на кожнім щаблі діяльності.

В царині ідеологічно-психологічної підготови не тільки світової опінії, а перш за все, своєї людності, червоний імперіялізм має надзвичайні досягнення. Робиться це з метою піднесення до найвищого ступеня її кінетичної енергії і ціле спрямовання її для власного використання.

Щодо оброблення світової опінії — пропаганди, — то большевики, як відомо, використовують навіть найменшу до того нагоду і вміло скеровують її проти Заходу. З подиву гідним цинізмом за все, що недоброго трапляється у світі, як наприклад, справи так зв. колоніалізму, вони обвинувають Захід. «Ціль виправдує засоби» — це їхня засада і тому треба часом жаліти, що це не застосовується з боку Заходу, бодай у деяких випадках у відповідній інтерпретації. Свою пропагандивну роботу, як відомо, проти своїх альянтів, що властиво урятували большевиків перед цілковитою загладою, почали большевики ще навіть перед закінченням 2-ої світової війни. Може видаватися дивним, що світ, навіть той здеколонізований, не бачить цілей комунізму. А коли розуміє ті цілі й лише намагається вигравати Захід за допомогою комунізму, то очевидно не розуміє, що раз організовану большевицьку сітку, — трудно потім зліквідувати.

Відповідно спрепароване ідеологічно-психологічне виховання свого населення, мимо спостережених вже успіхів Заходу в наслідок пропагандивних засобів вільного світу, все ж у відповідних моментах (як напр., високопростірні лети Гагаріна чи Тітова) допроваджує населення ССР до стану масової пси-

хози. Це дає большевикам до рук фактор великої ваги — зміцнення їхнього внутрішнього положення. Крім того така психоза у зовнішнім застосуванні її виявів, дає чи створює наставлення вимагати автоматичного виконання навіть проти природних рішень свого (гіпнотизуючого) пана. Здається, що один з вирішальних елементів сили, який ставить перед вільним світом специфічні вимоги. Один із знавців тієї проблеми назвав спосіб боротьби з психозою населення ССР «спробою розм'ягчення мас». Очевидна річ, що таке «розм'ягчення мас» є операцією дуже складною. В першій мірі воно мало б торкнутися підбитих народів, щоб їх прихилити до режиму пропагандистами аргументами, а коли треба, то й терором. Але поневолені народи в ССР, навіть у своїх наймолодших генераціях, вже національно і політично у високій мірі усвідомлені.

Коли б коротко підсумувати аналізу хоч би тих найважливіших елементів (збройного) потенціялу ССР, то можна б зробити висновки, що:

1) Геополітичне положення ССР є вигідне, воно є забезпечене колом підбитих народів чи територій. Це останнє, що правда, при відповіднім потрактуванні цієї справи Заходом, може набрати характеру утруднюючого;

2) Простори ССР своєю довжиною і шириною дають йому перевагу у випадку втягнення противника в довготривалу війну, бо створюють можливості ухилятися від вирішального знищення живої сили, дають глибокі та просторі, добре організовані, резервуари сил і засобів; дають можливості необхідної при сучасній техніці деконцентрації індустрії, засобів та й сил, що забезпечує від знищенння в короткім часі; дають можливості затягання війни, що може спричинитися до створення догідної для большевиків політичної кон'юнктури — соціальні заворушення в таборі його противників в наслідок перемучення, непорозуміння між союзниками тощо;

3) Геофізичні та топографічні властивості — можна трактувати різно (як вище).

4) Плянова підготовка розподілу ССР в політичних потягненням Заходу і фактичний, у відповіднім часі, розподіл його на національні державні організми, це найбільш дразлива для Москви справа; одірвання національних територій у далішому виключає експлуатацію їхніх людських резервів та матеріальних засобів, зменшує фізичний потенціял, навіть і для самооборони. Мимо пороблених очевидно заходів не виключається переходу вояків або і цілих оформленій в ряди борців за влас-

ні держави. Таке одірвання може відбитися на психіці самого московського народу, ослаблюючи його політично та мілітарно;

5) Факт монолітного керівництва треба все вважати за ідеальне розв'язання;

6) Ідеологічно-психологічні елементи в аспекті їхнього значення для збройної потенції ССР в першім періоді можливих збройних змагань становитимуть в руках большевиків сильний козир, при тім не останню ролю гратиме демагогічне гасло «вперед на здобуття харчів для збереження субстанції».

(Продовження буде)

У ЧЕСТЬ 359 ГЕРОЇВ БАЗАРУ

В неділю, 5-го грудня 1971 року, горницький — мешканець і очевидець подій під Базаром.

В катедрі св. Володимира, при 400 Батурст вулиці в Торонті, заходами Управи 5-ої Станиці Союзу був. Українських Вояків, прі співучастиі всіх ветеранських організацій встановлено академією 50-ту річницю геройської смерти 359 Лицарів Базару, які віддали своє молоде життя за волю України в боротьбі з московськими окупантами.

Після Служби Божої ветерани уставилися з пропорами на фронті і взяли участь у Панахиді, яку відправляли Архиєп. Михаїл, о. прот. Д. Фотій і о. Ю. Ференців. О. прот. Ю. Ференців виголосив змістовну промову. Під час Панахиди при заповненні вірними катедрі співав катедральний хор під диригентурою п. Ф. Лавринюка.

Вечором о год. 7-ї відбулася святочна академія в честь Героям Базару. Відкрив її майор З. Шкурупій — голова 5-ої Станиці і зложив поляглім апель під звуки сурми в виконанні сурмача Ігоря Скорця, члена молодечої Організації СУМ. Доповідь про геройчу смерть під Базаром Українських Воїнів виголосив інж. Яків Нестеренко — учасник бою. Споминами трагічної смерті воїнів поділився п. Дмитро При-

В мистецькій частині в зяли участь заслужені мистецькі сили: Пані Ірина Дольницька, п. Петро Черняк, при фортеціновім супроводі проф. З. Лавришина. Декламували: пан П. Шкурка і п. Д. Романик. Епітафія — рецитував артист п. Л. Кемпе.

Жертви 359 Героїв Базару дали динамічну силу на майбутнє боротися за визволення своєї батьківщини України з московської неволі. Вони боролися не задля слави для себе, а за добро і визволення України. Вони воліли смерть, чим пропоновану їм службу в окупантамоскаля. Ідея, для якої вони віддали своє життя, живе і стала прикладом для нових борців за вільний національно - культурний розвиток Української Нації.

Управа Станиці висловлює щире спасибі Архієпископові Михайліві, о. протоіреєві Д. Фотієві, о. прот. Ю. Ференцеві, хористам та всім учасникам мистецької частини за їхні безкорисні виступи і всім членам 5-ої Станиці, які посвятили свій час для переведення свята геройської смерти наших Лицарів із-під Базару.

Д. С-кий

Орест Корчак-Городиський

ІЗ ЩОДЕННИКА ГЕН. КОРДІЯН-ЗАМОРСЬКОГО

(Гляди «Вісті Комбатанта» ч. 5 з 1971 р.)

Хоч у попередньому числі ми подали, що ген. Кордіян-Заморські був головним командантом польської державної поліції, тут хочемо відмітити на вступі, що в рр. 1931-34 він був штабовим старшиною в головному штабі польських збройних сил і як такий мав доступ до багатьох таємниць військового характеру, про які згадує в цьому своєму дневнику. Головним командантом поліції став він пізніше.

**

26. VIII. 1931 р. прокурор Апеляційного Суду Світальські в телефонічній розмові з ген. Заморським стверджив, що «ситуація держави є жахлива. Що станеться після смерті Команданта (Пілсудського — ОКГ)? Ніхто не має сили, єндеки мають молодь. У проводі держави стоять д..пи, як Пристор, Славек або ноторично нечесні люди, як Бек і Перацкі».

Це ствердження було вступом до розмови на тему ложі (масонської — ОКГ). «Треба на звалищах «Ліги моцарствового розвою» почати нову роботу, явну, а рівнолежно заложити ложу тайну». Світальські запитував Заморського, чи може в тій справі говорити з Ридз-Сміглем, на що Заморські погодився.

З того малого запису можна довідатись про ті інтриги, які діяли на найвищих щаблях державної адміністрації.

«30. VIII. 1931. Неділя. Щоденники повідомляють про замордовання в пенсіонаті сс. Василіянов в Трускавці Тадея Голувку. Дістав 6 куль в голову і згинув на місці. Без сумніву морду доконала УВО. Дуже болюча пересторога для «варшавістів», бо Голувка без сумніву шкода».

Що мав на думці Заморські, згадуючи про «варшавістів», невідомо, правдоподібно якась фракція польської внутрішньої політики.

На другий день після вбивства в телефонічній розмові з Заморським в справі вбивства Голувка Бжезінські з Президії Ради міністрів заявив, що уряд не знає, що має в тій справі робити. Похорон Голувки відбувся 1. IX. 1931.

Запис під датою 7. IX. 1931 говорить, що капітан Ридзгер був в ген. Сміглом, який мав сказати, що з теперішнім урядом не має нічого спільногого (тобто не бере ніякої відповідальності). «Перацкі перестрашений живе під сталою загрозою атентату на

нього. Марна креатура, що його схарактеризував прокурор Апеляційного суду Світальські, як ноторично нечесну людину».

З цих записів ясно виходить, що мін. Перацкі не тішився симпатіями внутрі самогого уряду, з чого він самий здавав собі справу і побоювався на себе атентату. «Телеграфічним стилем» записи кидають світло на ці інтриги та бруди, в яких жила верхівка польської держави. Саме в описаному часі в польськім генеральнім штабі маршал Пілсудські переводив дуже поважні зміни і багато старшин прийняло їх дуже неприхильно.

Під датою 14. IX. 1931 р. записано, що ген. Піскор попередив Заморського, щоби не говорив ані з Зайонцем ані Садовськім, щоби ніхто не міг посудити його про змову. Старшини з-перед 1925 р. мають бути усунені з штабу.

Дня 25. XI. 1931 прокурор Світальські говорив прямо з плачом про теперішній стан Польщі і фатальні потягнення уряду. Він вважав, що потрібно нової мафії.

27. XI. 1931 Войткевіч сказав, що «самоврядовання це урядова форма зорганізованого злодійства».

Тут виразно видно, що деякі дигнітарі бачили злі сторони державної адміністрації, але вони нічого не робили, щоби направити те зло. Кожна нова людина, що приходила на вище становище, тільки й думала, як в скорому часі нажитися. «Патріотизм» виявляли своєю брутальністю у відношенні до національних мен-

Расшифровка надор. № 2.

Підлітка Гась. Бонор відвідується
Київ. Привез фотографії сестри та
блакитну корис. Відмінної і робить
Київ, відчуває вільність та розслабленість
після відпустки з близькими та
дітьми, відчувається вільною та розслабленою
фотографії та обійтися без них; alles
könnten also keinem mehr nützen, i. e. taken

шин, а до українців зокрема. Цькування польської преси на українців мало на меті відвернути увагу польського суспільства від дійсних гробокопателів польської державності, отже нечесних людей типу, про які згадує Світальські.

30. XI. 1931. «Виїхавши о год. 7.30 з Спали (побувавши на полюванні разом з през. Мосціцкім, ген. Фабрицим і іншими — ОКГ) замельдувався я о год. 12-їй у пана Маршалка. Сидів при чаю, задом до військовиків. Розхрістаний, в пантофлях, одягнених на босі ноги, чіхався на всі сторони, навіть у пахвині. Сказав мені сісти. Сів я і вислухав: Думав я (слова Пілсудського — ОКГ), як знаєте, як розігнати штаб, щоби покінчити з його нікчемними методами. Завтра закінчу ту справу остаточно. Вас зробив я генералом, однаке з вашої праці я не був вдоволений, уважаю її однак закінченою. Дальшу працю перекидаю на командирів корпусів... Повторюю: Ви будете мені помічні в зіставленні опрацювань командирів ОК*). Залишаю Вас на становищі шефа відділу, але заступство від вас відберу, бо це ідіотизм, який не має сенсу».

Заморські зазначив, що заступником ніколи не був, а тільки виконуючим обов'язки, а треба було комусь перебрати балаган, що його оставил Ператці.

Пілсудські змінив шефа штабу ген. Піскора, з яким Заморські, як виходить з його записів, був у приязніх стосунках. Після того, як ген. Піскор повернувся з розмови від Пілсудського (2. XII. 1931), ген. Заморські занотував такі свої рефлексії:

«...Як, на милість Божу, може існувати армія без пляну війни, без пляну мобілізації, без організації, гієрархії і елементарних засад субординації...»

Не важко зрозуміти пессимізм Заморського, який той балаган оглядав опісля ще майже десять років. Недаром в своїх записах в кількох місцях висловив побоювання, що такий стан допровадить до заглади (враховуючи антипольські зовнішні сили).

Під датою 17. XII. 1931 віднотовано: «Задумують (з тексту можн азрозуміти, що йдеться про військові чинники — ОКГ) звільнити Герстмана і Юрчика і дати на їх місце Шипорского, д...пу без ніякої децизії, хоч товарисько приемну людину. Передбачую у зв'язку з тим велику аванттуру з Президентом, який в зasadі не любить бачити військовиків на становищах в промисловості. На мою думку, зовсім правильно».

«Гонсьоровські запитував, чи є виказ, скільки потрібно дипломованих старшин. Я відповів, що такий список був зроблений, однаке ніхто не хотів його читати. Щоби обчислити запотребу-

*) Восінна округа розташовання корпусу.

вання, треба знати до чого, зрештою мусимо брати до уваги стан змобілізованої армії — а не інакше. Зрештою це обов'язок Персонального Бюро, а не мій, який має трьох старшин в мобілізаційнім відділі, коли Персональне Бюро має їх кілька десять. Зрештою всі обчислення в тій справі на наказ Команданта (Пілсудського — ОКГ) спалено».

21. XII. 1931. «Полк. Міхаловскі: Зміни в нашому штабі в насвітленні Парижа і Берліна зробили в Букарешті фатальне враження. У зв'язку з тим пригадали собі поведінку Команданта під час його побуту в Румунії, про що кружляють найбільш дикі сплетні. Все, що останньо Командант зробив, то зробив імовірно «par jalouse».

Оповідають, що Командант всюди возить за собою коні, без яких не може обйтися (авто їхало в щільно замкненому вагоні)...

Під час попереднього побуту в Букарешті **сказав Командант до Шембека, що бачить цілий ряд злих речей в Польщі**, однак він вже є **руїною і часами самий не знає, що говорить** (підкреслення автора щоденника — ОКГ).

Характеристичним для К-та є те, що він любить розповідати плюгаві історії та вживати вульгарних висловів. Прим. питав Міхаловского, чи тому, що в Румунії є тепло, а тепло стимулює сексуально, є багато гомосексуалістів в румунській армії.

Крім того вони ненавидять поляків і їх собачать, «бо почавши від капраля і на генералі скінчивши — то всі злодії». Мали гарну опінію в свого союзника, Румунії та чи тільки в Румунії?

Цікаві записи про плян мобілізації старшин. Можна тільки дивуватися, що Польща видержала аж 20 років в такому балагані та інтригах. «Дзвонив полк. Гулевіч. У зв'язку з передбаченою конференцією у Команданта в справі мобілізації старшин, просить примірник інструкції про мобілізацію старшин, якої один примірник правдоподібно зберігся». (В раніших записах була згадка, що всі примірники тої інструкції на наказ самого Пілсудського — спалено — ОКГ). «Я заявив, що це був примірник задержаний Соболтою, згодом повернений і спалений. Ті прокляті драби хотять жиравати на чужій праці, забуваючи про істоту праці для армії і краю. Якщо б не махінації камарилі, яка жириє на імені Команданта та інструкція давно була б впроваджена в життя, а так спалено її як ідо ду...», «дурновата», «гім..ска» — а тепер має стати новою підставою праці.

Хоч капт. Шеліскі заявив майорові Осмолі з Персонального Бюро, що один примірник тої інструкції існує, я відповів, що не існує і заборонив щонебудь говорити в тій справі».

СКАРБИ МОНТЕ СОРАТТЕ

Поміж різними, менш-більш правдоподібними історіями в повоєнній Італії, одна вістка все таки впирто кружляє в різних версіях: відступаючи німецькі війська забрали з собою з державного банку Італії близько 60 тонн золота в бульйоні, а також неустійненої вартості ювілерних виробів, стягнених з жидів в Римі.

Ніхто, включно з найвище в державі поставленими особами, не прикладав до цієї вістки ніякої уваги. А тимчасом в самому селі близько Монте Соратте, коло 30 миль на північ від Риму, розповідали собі люди дивовижні історії. Всі ті історії стосувалися лябіринту нечинних копальняних штолен, проходів, тунелів та врешті руїн старинних оборонних мурів внутрі понурого гірського масиву, що осамітнений розсівся посередині лагідного горбовинного краєвиду. Говорено про духів в полинялих чорних уніформах СС-ів, що сновигалися по звалищах і тунелях; говорено про містерійних туристів, що прибували туди вночі, узброєні в мали, компаси та рискалі. Таким історіям врешті треба було положити кінець. Хоч ніхто в них не вірив, все таки міністерство оборони заборонило цивільному населенню вступ до певної частини гірського масиву, відгородивши сільце Сан Оресте колючим дротом і заміновуючи туди доступи. У стіп гори розташовано частини піхоти та карабіньєрів.

Однієї ночі літом 1950 р. в Сан Оресте счинилася стрілянина. Слі-

дуючого дня карабіньєри в своєму звідомленні повідомили про випадкову смерть поліційного старшини, що впав жертвою стрілянини. Як насправді було, ніхто нічого не знав. Місцеве населення ще перед тим явно виявляло своє невдоволення з стаціонування там військових частин, а смерть поліційного старшини викликала тепер навіть перевонох. Поліційні доходження могли напровадити на сліди золота, що з невідомих джерел та невідомими шляхами проходили з села в руки несовісних торгівців в Римі.

Справа тоді присохла, хоч і далі розказувано в зв'язку з тим різною історією. Два роки пізніше прийшов до міністерства оборони в Римі лист з Мюнхену в Німеччині. Листа написав якийсь Фогт, колишній німецький вояк СС "Ляйбстандарте Адольф Гітлер". У своєму листі Фогт твердив, що він при життю одинокий з тих, які перевозили туди скарби. Отже справа прибирала вже зовсім інший оборот і міністерство оборони виславало до Мюнхену двох військових розвідчиків.

З оповідання колишнього німецького есесівця розгорнулася перед розвідниками цікава історія. Монте Соратте з лябіринтом глибоких штолен, копальняних галерій та величим розгалуженням тунелів та підземних оборонних укріплень ще до війни було місцем тайної квартири італійських збройних сил. В часі наступу аліянтів на Апенінський півострів маршал Кесельрінг був змушеній опустити свою головну квар-

тиру в Фраскаті близько Риму і тоді він переніс свій штаб саме до Монте Соратте.

Фогт разом з 29 іншими вояками згадуваної есесівської частини був призначений до транспорту величного числа металевих та дерев'яних скринь, розміщених на 15 військових грузовиках. Грузовики навантажували вони на подвір'ю одного старого римського "палаццо", причому ім строго заборонено було заглядати до нутра скринь. Це було вечором 3 травня 1944 р.

Опустивши Рим, транспорт рушив на північ і незабаром перед ескортою на тлі небосклону гостро зарисувався масив Монте Соратте, який вони нераз перед тим бачили в день. Кожний був переконаний, що вони ескортують якусь секретну зброю до штабу армії. Пізно вночі транспорт опинився перед в'їздом до челюстей скал. Там ждали на них трьох старшин з двома вояками. Всюди царила мертвіцька тишина, ні живої душі. Транспорт в'їхав в головний тунель, там його задержано і наказано вивантажувати скриньки.

З місця вивантаження ескорта мусіла опісля переносити скриньки в інший тунель, опісля ще в другий, аж доки не дійшли до вузької галерії, до якої провадили вузькі двері. Так в поті чола працювали вони майже цілу ніч. СС-говпштурмфюрер (капітан) наказав вносити скриньки до середини, поза двері, але виходити одинцем у відступах що дві хвилини. Товариш Фогта запропонував, що він занесе за нього скриньку до середини, якщо Фогт погодиться за нього провадити гру-

зовик в поворотній дорозі до Риму. Фогт погодився на цю пропозицію дуже радо тим більше, що останній наказ акпітана викликав в нього якесь дивне передчуття. Він опинився тепер самітний перед зачиненими дверми, а за дверми всі його товариши з частини, яка транспортувала скриньки, всі три старшини та оба есесівці, які були з старшинами. Нагло!.. З глибини віддалених тунелів почув він глухе стакатто машинової пістолі... Зимний піт виступив йому на чоло, горло стиснув переляк. Без застанови він ініктивно пустився втікати, щоби якнайскорше продістатися до головного тунелю і до виходу. Йому стало ясно, що його товариши впали там жертвою тому, що знали про таємничий транспорт.

Вирвавшись щасливо з місця смерти, він скрився в домі своєї любки в місцевості Монте Аргентаріо, де був він на квартирі ще в 1943 р. і закохався в дочці господаря дому. Переbrаний в цивільне вбрання переховувався він там аж до закінчення війни. Знаючи добре італійську мову, не важко було йому після закінчення війни з фальшивими документами продістатися з поворотом до Німеччини. Ale перед виїздом він відвідав ще раз разом з своєю любкою Монте Соратте і там на місці докладно пояснив, як продістатися до місця, де заховані скарби під тисячами тонн скал, бо есесівці перед своїм відходом висадили в повітря майже половину тунелів. Більше інформацій Фогт не міг подати, бо таки того самого вечора, коли він зізнавав перед розвідниками, його застрілено на власному подвір'ю, коли він вийшов по-

глянути, хто йде до нього. Справники не викрито.

Тепер щойно італійська розвідка SIFAR (Servizio Informazione Force Armate) взялася поважно до прослідження справи тим більше, що уряд ще перед тим мав пропозицію від однієї італійки в парі з одним мужчиною, яких прізвищ не виявлено, щоби уряд дав їм допомогу в відшукуванні скарбів за винагородою 10 відсотків знайденого. Ці обі особи мали діяти на припоручення Фогта. Пропозиції не використано, мовляв, аліянти вже віднайшли 30 тонн скарбу в південнім Тиролю.

Призбирані тепер факти в тій справі почали прибирати певних реальних форм. Напр., в 1948 р. проф. Л. Вілляріо при співпраці міністерства скарбу та закордонних справ Італії публікував рапорт, в якому сказано виразно, що в вересні 1943 р. Державний Банк Італії мав 120 тонн золота, з чого 90 тонн було в 626 скриньках і 30 тонн в 543 міках. Дня 14 вересня 1943 р. німецькі окупаційні власті зажадали від італійського комісіонера фінансів, що тоді заступав нормально міністра скарбу, видати всю резерву золота.

Перших 30 тонн, які опісля знайдено в південнім Тиролю, забрано було під кінець 1943 р., а решту забрано двома опадами. Тридцять тонн забрано на північ в лютому 1944 р., а решту, 60 тонн, забрав спеціальний відділ СС-ів 3 травня 1944 р. Деякі інформації призбирилися від інших свідків, яких перед тим зовсім не брано до уваги. Напр., старенький парох місцевості Сан Оресте зізнав перед відповідними чинниками аліянтів, які в червні

1944 р. зайняли ці місцевості, що пам'ятної ночі з 3 на 4 травня ніхто в селі не спав і всі з остраком прислужалися серіям пострілів, що неслісся з копальніних нетрів. А на другий день ранком тасмне виношення закритих дерев'яних домовин і гук динамітових розривів. Врешті висадження найглибших тунелів копальні безпосередньо перед відступом німців він теж потвердив.

Після смерті Фогта одиноким джерелом інформації тепер осталася дівчина з Монте Аргентаріо, яка багато помогла в тому не могла. У 1949 р. вона виїхала була до Америки на короткий час і вернулася до Італії в надії, що остаточно тепер зможе вийти замуж за Фогта, якому осталася вірна. Ale воєнні переживання, непевність очікування і напевно свідомість тасмниці, яку перейняла від Фогта, цілковито знищили її здоров'я і підорвали нерви. Відомість про смерть Фогта, яку принесли її італійські розвідники негайно після його смерті, так поділала на її нервову систему, що під шоком вона стратила зір, який і так вже був дуже ослаблений.

В страху, щоби невідомі злочинці не вбили її, як одинокого носія тайні про заховані скарби, власті перевели дівчину до Риму, змінивши її ідентичність і затерши всі сліди за нею в надії, що при її помочі, коли відзискає зір, зможуть потрапити на слід укритих скарбів.

У 1956 р. Монте Соратте стало строго тайним військовим місцем під охороною війська. Розшуки за скарбами переводили урядові експерти, гірничі інженери, геологи та різni військові експерти з наймодернішими технічними апаратами, але

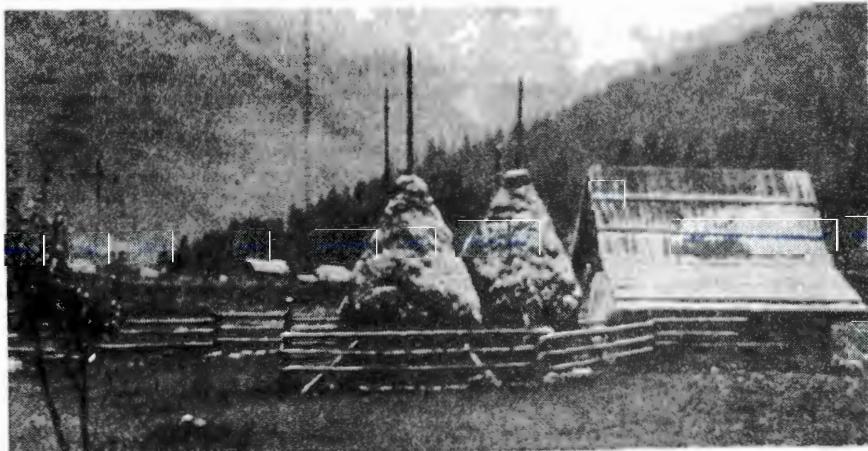
даремне. У 1959 р. на сцену воявляється колишній спільник дівчини Фогта, тепер як член італійського парламенту. Він остаточно договорився з італійським урядом про відсоток на випадок знайдення скарбу і на дозвіл на власну руку перепроваджувати пошукуваний. Посол Спалліні видав своїх власних грошей майже мільйон доларів на розшуки, але до своєї смерті в 1964 р. нічого не нашов. У 1964 р. військо знову перебрало на свою руку розшуки, висаджуючи різні підземні проходи та оборонні підземні укріплення в надії дістатися до проходу з укритими скарбами, але ті розшуки вже не були такі інтенсивні. Справа Монте Соратте почала притихати не тільки в урядових та військових кругах, але й серед місцевого населення. Тільки старенький парох місцевості Монте Оресте вперто твердив, що останні-

ми з Монте Соратте він бачив відступаючих трьох німецьких старшин СС і двох вояків-есесівців.

**

Опісля знову група італійських парламентаристів хотіла на власну руку переводити розшуки, але безуспішно. Але тимчасом від часу до часу незначна частина скарбів появляється на нелегальному ринку, як це сталося між іншим незабаром після смерті Фогта. Тоді місцеві селяни завважили, як два незнані туристи в шкіряних куртках вилізли на старинні звалища римського муру, приблизно 5 кілометрів від Монте Соратте і в певному місці висунули камінь і з отвору витягли якийсь шкіряний мішок. Утікаючи перед селянами, вони загубили певні дорогоцінності, які селяни передали поліції. Погоня поліції за незнаними туристами не дала ніякого висліду.

КРАСА РІДНОЇ ЗЕМЛІ

Перший сніжок у Карпатах.

АНГЛІК З ДИВІЗІЇ

Було воно в липні 1945 р., як то нас вивезли з темних Альп (темних тому, що там у долині Ваграйну нам з голоду в огах темніло!) над історичне баварське озеро Рігзе. А історичне воно тому, що там тоді щодня в командорському штабі сотника Козака писано невтомно «денні накази», які під команду «Струнко!» відгитувано щовечора уставленим на «гантах» 800 парам офіцерських і неофіцерських гобіт та комісняків, яких власників морив голод і гризли воші. На горбках стояли американські танки, з яких горні й білі пережувагі гуми строгили (*і то навіть доволі цільно!*) кулеметами по ногах усім тим, хто відважився підходити до попритаборової польової доріжки, щоб там щось проміняти з поголовно тепер анти-нацистськими «баворами»; їх же Гітлер був так далеко згвалтував, що їх «баворську» столицю Мюнхен перехрестив на «Гавптигтадт дер Бевегунг».

Теж як хто відплив на озері трішки далі від прибережних п'ярок, то йому нагадувано з горбків кулеметними гергами, що він повинен вертатися. А тримали нас там у цьому бездротному таборі —крім «денних наказів» сотн. Козака й страху перед таборовим кацетом пор. Тимця — (для всіх зловлених і засуджених «проступників!») — ще таки головно високопатріотигні паролі ген. Шандрука (мовляв, буде воляна й американці нас тому тримають, щоб мати всіх укупі, як ітимуть визволити Україну!), а переказувані в езегетигніх проповідях (себто плюваних або риганих «балаках») пор. Ортинського й Малецького після вегірніх «денних наказів».

Але терпець селепкам рвався, як при таборовому апелі той незащіплений гудзик під могутнім ривком «денного наказодавця» в білих гальових рукавичках. І то не зважаючи на щовегірні апелі й співані молитви, якими ми були хотіли перевонати румегаючих «океїв», що «галіцьська дивізія» це ніяк таки не «безрелігійні есеси». Тодішній о. Богдан Левицький навіть з такою метою «клямотів» до Служби Божої ходив позигати в сусіднього баварського пароха, а той аж легітимації вимагав, щоб перевонатися, що це з ним справді священик говорить.

Не зважаючи на все те, хлопці тікали з табору, як могли. Втекти з успіхом вдавалося однак лиши тим, кому «магістерсько-магазинерська» рідня з нової ділівсько-таборової аристократії

передала якусь «цивільну» виказку, такі ж «клямоти», ну й хто — гарягим шкварком солонини випік був ужо свою «блютгруппу» під пахвою. Усіх інших аргонавтів здебільша ловили німці або американці доволі скоро й, виклепавши їм трохи на пам'ятку писки, передавали до Тимцьового кацету скубти траву на безшатровім горбогку впродовж кількох днів.

Одного такого сердегу, колишнього пфердепфлегера з дивізійного обозу, «шіцу» Рубанека привели з невдачної на волю дороги назад у табір, геть десь аж погерез німецькі штаби (такі бо штаби бюрократигні німці навіть у полоні не забули порозбудовувати, гадаючи перемогти американців уже як не гарягою зброєю на фронті, то бодай такою холодною бюрократигною «вундерваффе» в полоні!). Після відбуття притисової порції Тимцьового кацету (на листі в'язниць нашого ДОБРУС-у ледве ги внесено й цю форму наших всенациональних страждань, а реконвалесценти з Тимцьового кацету, мабуть, ще не добилися права на погесну назву репресованих; вношу пропозицію конге надати їм таке вповні й гесно заслужене право!) — вийшов мій Рубанек «на волю» (обмежену, правда, «денним наказом г. 68» до трапезу: тіж кленом на східньому горбогку, смерекою на західньому горбогку, вербою над східнім загибом озера та вільшиною над таким же західнім загибом — 20 м далі!). Обступили цього невдаху й питаютъ, як же ж там було й як він то говорив з американцями й німцями, коли він досі у дивізії навгрався лиш розмовляти з кобилою німця-футермайстра. I розповів «шіца» Рубанек, як то він добалакався з американцями:

«Не встиг-ем вилізти з розплуги на дорогу, а ту наздоганяє мі американцікей джіп. Забриндував, жи аш заскрипіло і зразу їден американ прискакує до мене. Ніц-ем зразу не розумів, що сі мене питав; а він тогди як мі парне цалов жменев по писку, аж ми свігки стали. Йно гую, жи фурт повторес «ас-ас»? і знов б'є в писок. То-м єдно зрозумів, жи сі певно питав, ци я не ес-ес. А я му кажу: «Ix на войні нікс бум-бум, ix — лопатенцуг!» А він сі подивив на мене, потім шос шварготів до другого американца, жи був в авті та й видко зараз пізнав, жи я був при окраєнцій дивізії. Бо перестав мі бити, йно мі змнєрив вогима згори надів і ми сі питас: «Во ѹст лев?» А я вже свого левика давно був відрізав, і з комнера і з рукава, та й му кажу: «Нікс! Та нема, паногку, бо-м ще тиждень тому відрізав!» I загали вони межи собов щос шварготіти, то єдно-м

гув, жи багацько си вогорили «дас лев» та й «дас лев». А потім мі посадили на джіп і завезли до німаків, то ті мі юж цюпасом сюда привезли. I подумайте но си, які ті американі мудрі! Зразу знали, жи наша дивізія має лева!

Але десь знайшлися серед Рубанекових служагів і недовірливі «англіки», що з німецьких самоузків уже щось два місяці калігили і Шекспірову мову і свої коломийські язики; ті пробували Рубанека переконати: «Та ти, дурний Іван Штінк, горівку тріньк, а ходаком кашу їв! Та ж той американ питався тебе напевно «Ар ю Слев?», — себто, ги ти слов'янин або «окраснець», а ніраз якесь там «Во іст лев?» Але Рубанек присягався таки далі, що то таки було «Во іст Лев?» бо американ то по писку бив то кулаком ніби під бороду тикає. Всім же, хто носився з думкою тікати, радив Рубанек конге собі левика бодай на комнір пришити, бо тоді певно американі не будуть так сильно бити, як злапають.

Під обстрілом

ПЕРША БАТЕРІЯ: ВОГОНЬ!

Колись, ще за небіщика Франца Йосифа, артилерія мала висунені під ворожі лінії обсерваційні пункти, з яких обсервовано ворожі позиції, об'єкти, рух ворожих частин і польовим телефоном спрямовувано та коригувано вогонь власної артилерії. Опісля в нашій армії таких старшин називали зорцями, бо вони зорили за ворогом. Але часи змінилися, змінився спосіб ведення війни та все таки зорців потрібно, щоби керувати вогнем важкої артилерії по «ворожих» об'єктах, які не дозволяють нам йти вперед. А зорити слід за всім: на зовнішніх та внутрішніх фронтах і справляти відповідно вогонь нашої артилерії.

**

Колись у Львові наша преса викрила нову професію — «гробокопа-

телів рідної преси», себто тих, що вперто, помимо упімнень, не хотіли платити за журнали і газети, що їх «передплачували». Прізвища таких гробокопателів роблено «славними», друкуючи їх чорними черенками в газетах «про меморія». Правда, згодом ця «професія» почала переводитися, хоч наша спільнота на цім зовсім нічого не тратила.

На еміграції вона знову віджила, але це, мабуть, тільки завдяки поголовному ростові добробуту і важності кожного «політичного емігранта», бо їм всім, з рації їх ролі, належиться даром. Можна хіба потишитися, що явище зовсім не нове. Вже шотландський історик Карлайл писав: «Стань чесною людиною, а тоді можеш бути певним, що одно-

го "раскаля" менше на світі". Ми вживли слова "раскаль" (з оригіналу), бо кожний має дома англійсько-український словник, а якщо не має, нехай про значення цього слова запитається у своїх дітей. На всякий випадок читачі "Вістей Комбатанта" це — вояки, на якій позиції вони не стояли б, отже гробокопателями свого журналу не скочуть бути і не будуть. Його існування залежить від них і вони свідомі цього!

**

Ще в пресі появляються замітки на тему останнього конгресу КУК, а вже з'явилася нова "чудасія" у зв'язку з тим конгресом. Виходить, що в "батьків народу" одна рука не знає, що робить друга, або може взагалі ніхто не знає, що дістеться.

Річ у тому, що в ході конгресу удекоровано найвищим українським відзначенням — Шевченківською медалею високопоставлену особу і про це преса негайно повідомила нашу громаду. Шість тижнів пізніше українська преса подала комунікат з списком нагороджених за заслуги для української справи. На сміх — листа неповна. Чи то преса помістила неповну листу, поминувши саме першу нагороджену особу, чи то "батьки народу" не знали, чим умотивувати надання медалі (чи за порівнання нас до ФЛКЮ в Квебеку? — прим. складача). Так само: чи то така справна наша пресова інформація, що після щойно шість тижнів подає такі інформації, чи то КУК мав клопоти з укладанням листи? На всякий випадок під тим "американським темпом", ма-

бути з встиду, ніхто не підписався.

**

Після повороту з Аргентини з посвячення пам'ятника Т. Шевченкові заговорила преса про небуденне свято. Загомоніли деякі газети про те, мовляв, от бачите, які ми патріоти: ми вислали найбільше число представників, вичиляючи при тім поіменно всіх від "найгрубшої гавбіци" до всіх підручних, або по військовому, ординансів.

Це дуже гарно, тільки... тільки вартувало б хоч би в таких вже випадках отворити очі на дійсність і ласкавим оком з своїх висот хотіти спостерегти, що напр. Братство УД УНА виславо також своїх представників і то з прапором. Чи може це злоба, що не можна було зараз таки в тому самому парку поставити другого Шевченка, але вже "своєго". (Ми любимо все дублювати).

А якщо ми вже при Аргентині, то віримо, що духовна оркестра з Торонта, на яку там так ждали, і балет "Калина" (яка все таки поїхала) були б зробили багато більшу пропаганду українській культурі, як двадцять живих гучномовців, які переконували тих же свідомих українців, що вони... українці. Та ж сама оркестра могла навіть прикрасити концерт в домівці "Просвіти", що відбувся в той самий день і мало що не в той самий час, коли заходом Комітету побудови пам'ятника було спільне прийняття для всіх.

Так, не поможет кадило, хоч би і яке пахуче. Тут треба лікарства! Але, "що поможет бабі кадило, як бабу сказило"? Зорець

Справа здобуття Української Держави — це справа цілої української нації а не якоїсь кляси чи партії.

ПОЛЯК МАЄ СЛОВО

(з листів до Редакції)

З уваги на порушені теми містимо у дослівному перекладі з польської мови лист до Редакції "Вісті Комбатанта". Лист містимо впovні з малим несуттєвим зрештою пропущенням. Не з усіма ствердженнями Автора листа можна погодитися, але це зовсім не зменшує вартості листа тим більше, коли його пише не-українець і пише його з щирою інтенцією так, як він це знає і розуміє.

Автор листа — це вже старша, на емеритурі, особа і польський діяч, який в 1916-17 ходив у Городенці до української гімназії, де директором був А. Крушельницький, і має багато приятелів з тих часів, як теж і з пізнішої своєї діяльності. Справи УПА і Лемківщини його особливо цікавлять. Між іншим у другому листі до Редакції Шан. Автор подає, що всі діячі Українського Культурно-Суспільного Товариства в Польщі є "зі сходу" і кожний з них був політруком вsovетській армії. Їх завданням є зоригти за українським населенням, щоби воно не зійшло з накресленої комуністами лінії. — Редакція.

**
*

Поважані Панове!

Перед кількома днями одержав я від доброго знайомого і приятеля українця в Торонті п'яте число «В. К.», яке прочитав я з великим зацікавленням. Мушу підкреслити, що «В. К.» презентуються дуже додатньо як під оглядом зовнішнього вигляду, так і багатого змісту — одним словом «В. К.» є на високім рівні. Розуміється, що як поляк я не мушу згоджуватися з всіми ствердженнями, уміщеними в тім видавництві, все ж таки «В. К.» не піддаються політиці деяких газет українських націоналістів, що змагають до того, щоби зогидити поляків, представляючи їх в найгіршім свіtlі і не допускаючи до якогонебудь польсько-українського порозуміння. Моїм наміром не є вибілювати поляків, бо поповнили ми багато помилок у відношенні до наших національних меншин, а передусім у відношенню до українців — не можу одначе сказати, що українці не поносять ніякої вини.

Вже найвища пора, щоби хтось з українців на еміграції зацікавився акцією польських комуністів в Польщі, які всіми засобами змагають до того, щоби зогидити українців в очах місцевого польського населення. застерігаюся, що не маю наміру боронити військової акції УПА в минулій війні, ані її наїзду на польське пограниччя, бо акції УПА не мали жодних підстав до наїзду Польщі. В тій хвилині обходить мене українське населення, що замешкале в Польщі, здане на різні шикани з боку володіючих Польщею

комуністів. Як вам, панове, відомо, польські комуністи послуговуються в своїй проти-українській пропаганді пресою, видавництвом книжок і фільмами, чому не протиставиться Українське Культурно-Суспільне Т-во в Варшаві, навпаки, в однім з останніх чисел на цілій стороні тижневик «Наше Слово» помістив прихильну рецензію недавно-що виданої книжки С. Мислінського «Стшали под Цінов». (Вчера я вислав вам цю книжку).

Ця книжка з'явилася щойно перед кількома місяцями, а декілька тижнів пізніше з'явилася ще одна книжка Юзефа Собесьєка «Пшебраже», що описує боротьбу польських партизанів з бандерівцями і УПА на Волині. Обі книжки є надзвичайно проти-українські. В тім самім часі з'явилось друге видання Мехіора Ваньковіча «Од Столпцув по Каїр», в якій широко описана боротьба поляків з УПА. Якщо для доповнення колекції проти-української літератури додамо дві інші книжки, а саме «Луни в Бещадах» Яна Гергарда і «Бил в Польсце час» Станіслава Валаха плюс два проти-українські фільми «Зервани мост» і «Огньомістш Калень», то маємо вже цілий образ тої проти-української пропаганди*).

Оба згадані проти-українські фільми не сходять з екрану в Польщі по сьогоднішній день. Перед кількома роками я був у Польщі і оглядав їх — страшна мірnota, але своє завдання сповнюють, бо поглиблюють ненависть до українців. Книжка Яна Гергардта діждалася IX. видання. Видання VII. було цілковито призначено для шкільних бібліотек і на зовнішній стороні обкладинки читаємо: «Шкільна лектура для ліцеїв, технікумів і зasadничих шкіл заводових». Подібну замітку має теж книжка «Пшебраже». І прошу представити собі, панове, що польські діти думають про українців, прочитавши ті книжки, а як чуються українські діти, що учащають з польськими дітьми до школи? А що говорять батьки польських дітей, які ті книжки приносять домів і читають голосно те, що там написане. Чи можна дивуватися, що українці в Польщі бояться говорити на вулиці по українськи, щоби не наразитися на зневагу «бандеровець»? Мають українці ще більший клопіт з

*) До цієї "гейт-літератури" польських комуністів, слід додати Софії Дрождж - Сатановської "Невидептане сцежки" (1947), Юзефа Собесьєка "Земля плоне" (1961) і "Буржани" (1962), Тадеуша Штумберк-Рихтера "Пшез урочиска Полеся і Волиня" (1962), Гржегожа Федоровського "Лесне огнє" (1965), Міколая Ку-

ніцького "Паментник "Мухи" (1965), Генрика Цибульського "Червоне ноце" (1966) і врешті згадуваного вже Штумберк-Рихтера "Артилериста пехуррем" (1966), тоді матимемо менш-більш комплектний образ. Всі ці книжки з'явилися декількома накладами. — Ред.

боку б. «латинників», за яких душу йшла боротьба перед війною, а яких без милосердя бандерівці мордували і змушували до втечі на захід. Ті б. «латинники» так ненавидять українців, що, почувши українську мову, попадають в шал і тут не перебільшую.

Розмовляв я з такими б. «латинниками» і кожний з них говорив, що перед війною чувся українцем і ніколи був би не опустив своєї садиби не тільки перед большевиками, а навіть перед діволом. Тепер не можуть того забути українцям і це слід брати під увагу. Книжка «Луни в Бещадах» розійшлася серед поляків закордоном, бо цілий наклад (20,000) був для нас призначений. З цієї книжки знаємо українців тільки з злої стороною. Ніхто з українців не старався доказати, що пишучи про УПА і оскаржуючи її відрізуванні голов захопленим польським жовнірам і вирізуванням «геніталій», Ян Гергадт бреше, як тільки комуніст потрапить брехати. Були спроби обговорення тієї книжки і пригадую собі, що якийсь Крупський написав в «Гомоні України» статтю під наголовком «До ґрунту гнила сучасна Польща», де змішав з болотом автора, обкинув болотом поляків і ані слівцем не заперечив оскарження Яна Гергардта. Даючи повищий наголовок п. Крупський не здавав собі видно справи, що слово «Польща» це не тільки польські комуністи, але теж і польський народ і польська земля, на якій той народ живе. Здається мені, що українцям не було б приємним, якби хтось з поляків, описуючи стосунки в Україні, дав заголовок своїй статті «До ґрунту гнила сучасна Україна»?

Ян Гергардт не живе, але його книжка живе і кожних два роки має нове видання. Недавно українська преса зареклямувала книжку Марії Остромири «Лемкіщина в огні», яка мала б бути відповіддю Янові Гергардові. Книжку я купив, прочитав і розчарувався. Прецінь це зліпок романів вояків з місцевими дівчатами, кілька описів бойових акцій, написаних наївно, по бабському і на мою думку, ця книжка надається для закоханих смотриків (підлітків) і ченних дітей. Щойно в «В. К.» п. М. Магура розсправляється з Станіславом Валахом і його книжкою «Бил в Польсце час». З комуністами слід говорити гостро, безкомпромісово, навіть ординарно так, як вони поступають, а не описом якихсь романів. Вправді п. Магура порушив справу втинання голов польським жовнірам, але що «Бил в Польсце час», книжка присвячена зогидженю польських антикомуністичних партизанів і побічно українських, діждалася обширної відповіді п. Магури, то вже пора, щоби хтось хто брав участь в боротьбі на терені, описанім Яном Гергадтом, вияснів як справа представляється.

Від'ємною сторінкою тих вияснень і спростувань з боку українців є факт, що ці вияснення доходять тільки до українських читачів, а поляки нічого про це не знають, бо не читають української преси. Треба б, щоби це дійшло до польського читача на еміграції, а через них до читачів в Польщі, але хто це виконає зваживши, що українська націоналістична преса викопала таку пропасть між обома еміграціями, що про якусь співпрацю не може бути мови. Дивна річ, що там в Польщі комуністи роблять все, щоби не допустити до згоди між польським і українським населенням, а тут, за океаном, дослівно це саме чинять українські націоналісти, щоби не допустити до порозуміння між обома еміграціями. Чи не дивне це?

Зaintrigувала мене також стаття Мирона Заклинського «Творці Листопадового чину», де говориться про роззброєння австрійських вояків, що перечить теорії, що не тільки не роззброювано австрійські одиниці, а навпаки при допомозі тих австрійських одиниць зайнято Львів. Прецінь початково українці мали намір створити при боку Австрії якусь автономічну державку у проводі з Вільгельмом Габсбургом, якого українці називали Василем Вишеваним. Можна прецінь робити помилки, але слід відважно до них признатися. Українці є знані з цього, що нагинають історію до своєї потреби. Наприклад, якщо йдеться про Лемківщину, т. є давні Червенські городи, то сьогодні говориться, що Казимир Великий загарбав Лемківщину від українців, а не навпаки. Викидається з української історії хроніку Нестора, бо його записи не пасують до сучасної дійсності. Прецінь Нетор писав, що князь Володимир пішов війною на ляхів і забрав їм Червенські городи і то на кілька соток років перед зайняттям Казимиром Галичини. Отже як то було насправді?

Щодо замітки «Загадочне вбивство в Польщі», відомості про вбивство Яна Гергардта то справді це вбивство окружено таємницею, якої ніколи нам ніхто не виявить. Гергардта знаю з Франції, а саме з школи підхорунжих в Гвере. Нераз відвідував я школу з моїм полковником, де розмовляли ми не тільки з Яном Гердгардтом, але теж з Ліпським, б. амбасадором в Берліні, який теж хотів здобути собі офіцерські шліфи. Гергардт — то жид зі Львова. Два рази утік з німецької неволі, бувши в 1 п. п. grenadierів, пізніше боровся в партизанці в Франції. Вернувся до Польщі і там командував полком в боротьбі проти УПА. Сумніваюся, щоби Гергардт стріляв до хрестів...

В добре поінформованих кругах польського радія «Вільна Європа» говориться, що Гергардт був свідком вбивства ген. Сверчевського і його «вмовкли» раз на зажди в побоюванні, що він, як жив, не вибрав волі і закордоном не розказав те, що польські комуністи стараються задержати в таємниці. Правдоподібно Сверчевські не був вбитий кулями УПА, а застрілив його через неосторожність якийсь польський жовнір, а що комуністам була потрібна якась жертва, отже смерть Сверчевського використано для виселення лемків, зі branня більших військових сил і викінчення УПА. Але сплетні є тільки сплетнями.

Кінчаючи, прошу панів пересилати мені регулярно «В. К.» цілій слідуючий рік, на що залучую мій чек. Це не перший і не останній український часопис, який передплачую.

З пошаною

(Тут слідує підпис і адреса)

ПРИКЛАД ДО НАСЛІДУВАННЯ

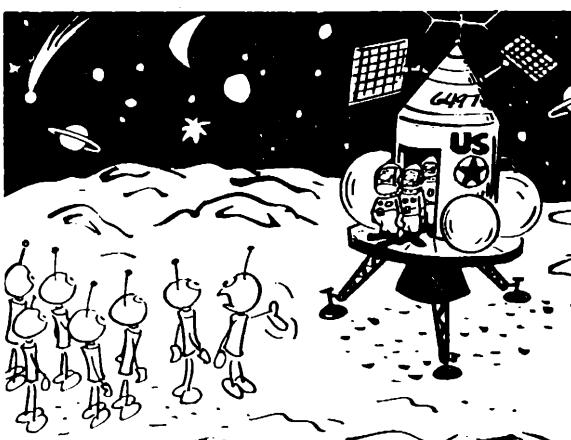
Панство Ярослав і Валентина Кіт з Оттави пережили в дні 10 жовтня 1971 р. радісний день хрещення свого сина Берислава. Св Тайну хрещення довершив о. Стефанів в українській католицькій церкві Матері Божої при вул. Лідс в Торонто. Хресними батьками були: п..ні Марта Хевпа і п. Олександр Харченко.

Гостина відбулася в готелі в колі родини і запрошених гостей і з тієї

нагоди не забуто про українських інвалідів. Збірку перепровадив п. Богдан Пришляк і на бажання хресних батьків збірку в сумі \$34.00 розділено: на «Гомін України» \$10 і на інвалідів \$24.00.

Всім жертвовавцям щире Спасибіг, а маленькому Бериславові і щасливим батькам багато щастя, здоров'я і радости на многі літа.

Б. Пришляк

— Як нам їх прийняти? Вони ж витратили стільки мільйонів на те тільки, щоби нас відвідати.

ОГЛЯД КНИЖОК

**Josef Maxa: DIE KONTROLIERTE REVOLUTION
Anatomie des Prages Frühlings
Paul Zsolnay Verlag, Wien-Hamburg 1969
Стор. 254. Ціна — 14.80 нм.**

Книжка автора, що скрився під псевдонімом Йосифа Макса, який у чехо-словацькій революції весною 1968 р. відграв важливу рілю, заслуговує на особливу увагу. Ця праця з'явилася рівночасно в п'ятьох мовах і належить до найбільш грунтовних щодо характеристики положення в Чехо-Словаччині за володінням сталініста А. Новотного. В окремих розділах автор дає аналізу причин, що найсильніше підважили закостенілу сталінську доктуру. Чехо-Словаччина була вірним сателітом СРСР до кінця 1967 р. В країні був впроваджений керівною групою комуністичних політ і ків централізований бюрократизм і необмежена сваволя поліції. У закордонній політиці чехо-словацькі комуністи були послушним знаряддям Москви. Населення країни найшлося у господарській стагнації і в загальній апатії. Усе це було відбиткою сувороого сталінського режиму.

Двадцятий з'їзд КП СРСР в 1956 р. потряс чехо-словацькими комуністами. Перший раз від 1948 р. інтелігенція і робітники почали вимагати прилюдної дискусії над політикою партії, перевірки минулого та відкликання скомпромітованих з партійного керівництва. Революційні події в осені 1956 р. в Польщі і Угорщині допомогли Новотному приборкати протирежимні настрої в ЧССР. Інтервенція СРСР в Угорщині та відновлена гостра боротьба проти югославського ревізіоніз-

му зміцнили позиції сталіністів в ЧССР. Серед робітництва ще не було відкритого невдоволення. Також між інтелігенцією тільки в обмежених розмірах спостерігалося розчарування, невдоволення і сумнів. Однак дальший розвиток подій, не зважаючи на несприятливі обставини, щораз більше поглиблював ліберально-ревізіоністичні настрої серед чехо-словацької комуністичної еліти. Автор докладно розглядає розвиток цього процесу, подаючи докладну характеристику окремих комуністичних діячів, не тільки реформаторів, але також сталіністів. Найважливіше в книжці є те, що автор здискредитував ждановські теорії "соціалістичного реалізму", змалював цілий розкладовий процес ідеології, яка не відповідала умовам життя високо розвиненої культурно й промислово Чехо-Словаччини.

За австро-угорської монархії чеські країни продукували 70% різних промислових товарів. Після світової господарської кризи в 1929 до 1934 рр. чехо-словацька промисловість почала далі розвиватися. Під час 2-ої світової війни Гітлер розбудовував у Чехо-Словаччині промисловість, бо ця країна найменше була загрожена летунськими налетами альянтів. Чеські робітники, затруднені головно в гутничій, машинно-будівельній, скляній і керамічній промисловості, здобули високий життєвий стандарт. Також у пер-

ших повоєнних роках, після знаціоналізування промисловості в Чехо-Словаччині панував, в порівнянні з іншими країнами Сх. Європи, взглядний добробут. Коли ж дійшло до холодної війни в 1943 р., Чехо-Словаччина повністю переорієнтувалася на СРСР. Країна попала в повну господарську залежність від СРСР. Впроваджено радянський план за сталінським моделем розбудови тяжкої промисловості для зброєння. Господарка за цим пляном не сприяла дальшому розвиткові промисловості і життєвого стандарту. Концепція централізованого плянування СРСР в чехо-словацькій промисловості під ніяким оглядом себе не віправдала. Промисловість країни з кожним роком щораз більше занепадала, бо робітництво не було зацікавлене раціоналізованою працею, зроджувався конфлікт між партійним апаратом, що виконував доручення Москви та робітниками, які почали вимагати ім належного життєвого стандарту. Тут слід завважити, що Москва імпортувала чехо-словацьку промислову продукцію по найнижчих цінах, рівночасно доставляючи сировину по найвищих цінах. Конфлікт робітників із режимом багато допоміг інтелігенції у продовжуванні її ініціативи на відтинку лібералізації системи.

Проблема національного конфлікту між чехами й словаками досконало в книжці сприцизованана. Самозрозуміло, автор не поминув "буржуазного" словацького націоналізму й боротьби з ним режиму Новотного.

Значенню письменників, мово-зnavців і істориків для відродження чеської нації і їх пionерській

праці для народу присвятив автор окрему частину своєї книжки. У 18-му столітті рідною чеською мовою говорило лише селянство, все інше було згерманізоване. Щойно під впливом французької революції і промислового розквіту дійшло до відродження також чеської духовості і національної свідомості в 19-му ст. На початку 1917 р. чеські письменники своїм маніфестом перші вимагали створення незалежної чехо-словацької держави. Боротьба чеської духової еліти була скерована передусім проти феудального панування і ворожої католицької монархії. Тому ця еліта захоплювалася радикальними і демократичними ідеями; чеська література розвивалася під впливом демократичних опісля соціалістичних напрямків.

Між двома світовими війнами переважаюча кількість чеських письменників належала до політичного лівого напрямку. Деякі з них під сильним тиском націонал-соціалізму шукала уже під час 2-ої світової війни рятунку в комунізмі. Між ними були також дійсні прихильники СРСР та вони допомогли комуністам в 1948 р. перебрати владу. Після 20-го з'їзду КП СРСР тіж самі письменники перші виявили своє зачарування "соціалізмом". Іх приязнь до Москви охолола. Вони завернули до традиційних стосунків із західною культурою, започаткували опір проти бюрократичної опіки Москви і беззлуздої цензури режиму. Автор живо змалював окремі фази цього відважного спротиву, що фактично зламав режимну диктатуру й промостила шлях до встановлення ліберальнішого режиму.

Не зважаючи на окупацію країни союзськими військами, сьогодні та сама група чехо-словацької еліти продовжує боротьбу з окупантам за встановлення демократизму в країні. Головними силами, на яких вона опирається, є чехо-словацькі професійні спілки й студенти. Ця група духової еліти виломилася із марксистського доктринарства, здемаскувала його міт, зробила вілім для припливу нових, благородних ідей для рятування нації.

Автор докладно інформує про переворот в ЦК КПЧ та настирливе здійснювання рішення "Празької весни" 1968 р. Головною зброєю дальшої боротьби стало вільне слово, що його окупант намагається здавити цензурою. У книжці знаходимо характеристику нових керівників КПЧ з Дубчеком і Свободою на чолі. Свобода — автор стверджує, є "символом чехо-словацької воєнної традиції". Він на чолі своїх з'єднань допоміг визволити країну від націонал-соціалістичної окупації. А. Дубчек, за словами автора, був зразковим "апаратчиком" і одним із репрезентантів бюрократичної комуністичної системи. Третім визначним діячем чехо-словацької "весни" був Ольдріх Чернік і далі за чергою І. Смрковський, як один із визначних речників опозиції в ЦК КПЧ. Не поминув він також промосковсько наставлених діячів, між якими головну роль відіграв Василь Біляк, з походження Українець.

Справам порушення прав самостійності Чехо-Словаччини з боку СРСР автор присвятив дуже багато уваги. Він схарактеризував передусім усі переговори між новим керівництвом ЧСР та представниками СРСР. Головна мета політиків

СРСР була не допустити до закріплення лібералізації в ЧСР. Коли ж обосторонні переговори не принесли для СРСР успіхів, Москва рішилася окупувати ЧСР, не зважаючи на наслідки в міжнародному комуністичному русі та комплікації, які з цього рішення постали.

Йосиф Макса стверджує, що напад на Чехо-Словаччину і окупація цієї країни повністю розкрили перед усім світом московський імперіялізм. Цей напад політично й морально скомпромітував СРСР не тільки в міжнародному комуністичному русі, але що більше перед цілим світом.

Ф. Кордуба

УСМІХНІСЯ

Сотник Г. вертався з службової поїздки, а що дорога була далека, а він змучений, шукав місця, де міг би трохи переспатися.

Потяг був переповнений військовими і наплечниками. На своє вдовolenня побачив в останній лавці молоду ще німку в уніформі, яка саме приготовлялася на цій лавці до сну.

Не надумуючися довго, наш сотник у кілька секунд примістився вже на горішній полиці, що чудом не була ще зайнята.

За хвилину з горішньої полиці рознеслося здорове хропіння молодої людини.

Коротку хвилину німка терпіла, але врешті не видержала і почала товкти п'ястуком у свою "стелю".

— Успокійтесь, фройляйн. Я вас бачив, як ви клалися спати. Нема, нема дурних... — пробурмотів сотник і далі почав хропіти.

БРАТСТВО КОЛ. ВОЯКІВ І-ої УД УНА

Головна Управа.

Дня 20-ого листопада 1971 року відбулось у Торонті пленарне засідання Головної Управи Братства. Від Краєвої Управи Канади був Голова, сотн. Б. Підгайний і секретар С. Климців, а від "Вістей Комбатанта" — редактор В. Верига ї адміністратор І. Шостак та Тарас Гут. Із Краєвої Управи Братства ЗСА Америки не було нікого.

Засідання відкрив д-р Малецький, Голова ГУ, і коротко з'ясував проайдену працю Головної Управи та намітив плян на майбутнє, підкреслюючи, що Головна Управа плянує сконцентрувати свою увагу головно на видавничі справи. Він згадав, що книжка "Українська Дивізія "Галичина", майора В. Д. Гайке, яка з'явилася рік тому тиражем 3,008 примірників є вже на вичерпанні. В дальшому пляні Головної Управи є книжка про діяльність Військової Управи, яку написав інж. Роман Крохмалюк п. н. "Заграва на Сході". Книжка буде цінним вкладом в історію формування Дивізії "Галичина". Другою на черзі книжкою є збірна праця під редакцією Всеволода Будного про табір українських полонених у Ріміні, Італія, яка є на викінченні.

Головна Управа Братства робить усе можливе, щоб якнайкраще наладнати адміністраційну та редакційну працю у "Вістях Комбатанта". У зв'язку з тим, що п. І. Шостак уже від довшого часу просив, щоб його звільнити із обов'язків головного адміністратора, його обов'язки перебирає п. Тарас Гут і тре-

ба сподіватись, що він, при співпраці п. Шостака, зможе краще розгорнути адміністраційну ділянку.

На протязі останнього року розмір "Вістей Комбатанта" збільшено до 96 сторінок, що дозволяє уникнути розділювання д о в ш их статей та друкування матеріалів із архівів до історії Дивізії та інших історичних матеріалів.

Великим недотягненням у праці Головної Управи є недіяльність Краєвої Управи ЗСА, яка завжди обіцяє співпрацю, але на словах те все і кінчиться. Такий жалюгідний стан триває вже більше двох років, від коли Головою КУ ЗСА вибрано хор. Богдана Лисяка.

Фінансовий звіт здавав сотн. Роман Бойцун, який заявив, що касовий стан Головної Управи є добрий з уваги на приходи із книжки майора Гайке "Українська Дивізія "Галичина". Всі кошти її видання уже покриті і в основному Гол. Управа вив'язується зі своїх фінансових зобов'язань. Недомаганням є те, що Кр. Управа ЗСА залягає зі своїми бюджетовими вплатами за 1970 і 1971 рік сумою 650 долярів.

За Видавничу референтуру звітував п. Б. Бігус, який заявив, що Головна Управа має ще на складі 1,320 примірників книжки "Українське Юнацтво" — проф. З. Зеленого, якої кольортажа недописала. Натомість із книжки "Українська Дивізія "Галичина" залишилось усего 325 примірників. Із цілого накладу 3,008 примірників для НТШ у Сарселью та для рецензантів як і для презентації деяким нашим визначним бібліотекам та особам —

розіслано 218 примірників. Веручи за крайнами, то в загальному книжка розійшлась так:

Канада	1,282
ЗСА	846
Англія	200
Австралія	81
Аргентина	30
Німеччина	20
Франція	6
Разом	2,465

Згідно із домовленням Головної Управи кольортажем книжки мали зайнятись Краєві Управи Братства, які, за виїмком КУ ЗСА, вив'язались у такій чи іншій мірі зі своїх зобов'язань. Краєва Управа ЗСА не замовила ані не продала ані одної книжки. Кольортажа на терені ЗСА була проведена через безпосередні замовлення Станиць, через адміністратора "Вістей Комбатанта" п. Вол. Гриньоха та через Братство Броди-Лев, яке закупило 50 штук книжки.

Ново назначений адміністратор "Вістей Комбатанта", п. Тарас Гут, висловив побажання, щоб для наладнання адміністраційної праці обов'язково створити одну адміністрацію, або в Нью Йорку або в Торонті, бо через існування двох адміністрацій дуже часто постає хаос.

Редактор В. Верига у своєму звіті заявив, що тепер уже наладано співпрацю на різних теренах і матеріалів уже вистарчає розпляновувати щонайменше на два числа наперед. На жаль, немає співпраці із Краєвою Управою Америки, яка на віть не присилає звідомлень зі своїх Краєвих З'їздів помимо того, що такі звідомлення появляються в інших пресових органах. За те кра-

ще представляється справа із поодинокими станицями, які держать зв'язок із редакцією.

В дискусії забирали ще голос п. Артимишин із Філадельфії та п. Кобрин із Бафало, які висловились за поміщуванням і надальше статей на актуальні сучасні справи, які нуртують серед громадянства. Іх дивувало те, що в журналі не було нічого на тему сучасних проблем у нашій церковній політиці. Артимишин пригадав про рішення Делегатського З'їзду у справі створення Статутової Комісії Братства, а також про наладнання постійних зв'язків з Музеєм Братства у Чікаго. Це зокрема важливе є тепер, коли ряди нашого членства починають проріджуватися, а багато із них мають важливі матеріали до історії Дивізії.

У відповідь на запит п. Артимишина у церковних справах пояснив ред. В. Верига та голова ГУ Братства, д-р М. Малецький, що стаття на тему церковних справ була вже готова до друку, але зовсім несподівано була знята на вимогу ред. Кедрина, який не погоджувався із її змістом. Зроблено це тільки тому, щоб не зривати до тепер гармонійної співпраці, але це зовсім не означає, що Головна Управа Братства не поділяє думок, висловлених у згаданій статті, та підтримує становище деяких пресових органів у Америці, які не мають відваги сказати правду у вічі.

На закінчення Голова ГУ, д-р Малецький звернувся до представників із ЗСА, щоб вони вплинули на свою Краєву Управу, щоб вона бодай відписувала на листи ГУ та інформувала про свою діяльність.

бо ж на те її переобрав останній З'їзд Братства ЗСА. Без співпраці усіх Краєвих Управ годі робити якесь плянування, а зокрема коли та чи інша Управа не хоче виконувати одобрених нею постанов так, як це було із американською Краєвою Управою у справі книжки майора Гайке. Так само Краєва Управа Америки повинна в найкоротшому часі вирівняти усі свої загелгості.

В. В.

ЗУСТРІЧ У ВІННІПЕГУ

В неділю, 10-го жовтня 1971 Станіця Братства 1 УД УНА у Вінніпегу влаштувала зустріч з дивізійними делегатами на Конгрес КУК. Серед делегатів були голова Головної Управи Братства д-р М. Малецький та голова Краєвої Управи Канади інж. Б. Підгайний. На зустріч зійшлося чимало дивізійників з станиці Вінніпег і в год. З голова станиці О. Загорода привітав усіх присутніх та попросив до слова голову КУ інж. Б. Підгайного.

Зясовуючи завдання КУ, інж. Підгайний закликав в першу чергу поширити організаційну сітку Братства та скріпити станиці новими членами, які з різних причин стоять поза нашою організацією. Він закликав не піддаватися пасифістичним гаслам, які спрепарували саме ті, які самі ступили на шлях захоплення світу. Для України, яка веде постійну боротьбу — пасифізм не може бути в ніякому разі розв'язкою.

Голова Головної Управи д-р М. Малецький ствердив, що ми тут на еміграції можемо багато допомогти нашим братам в Україні у їхній затяжній боротьбі з окупантами, поширюючи правду про дійсний стан в

ССР. Наша ціль — визволення України з-під московського панування — не змінилася від тих часів, коли ми брали в руки зброю, і не може змінитися в майбутньому, як довго Україна поневолена.

Ред. В. Верига підкресловав важливість друкованого періодичного журналу, яким являються "Вісти Комбатанта", бо друковане слово це засіб збереження пам'яті про нашу боротьбу. Це не тільки засіб комунікації між ветеранами сьогодні, але й критичний розгляд наших невдач, помилок і досягнень.

Отець С. Хабурський, капелян Відділу УСГ в Торонті, нав'язуючи до минулої війни, сказав: "Як колишній УСС хочу сказати, що Українська Дивізія, хоч і в чужій унiformі, не була з німцями для колаборації; це було тільки продовження боротьби за визволення України. Це була одинока нагода, що давала українцям зброю в руки і тут ідеології не грають ролі. Всі ідеології проминають, але ідея військова, ідея збройного спротиву і боротьби за національне визволення переживає всіх, вона невмируща. І саме тому ми мусимо плекати ідею національного визволення, ідею українського збройного чину, щоби передати її новим молодшим кадрам".

З привітом виступали ще о. шамбелян Роман Добрянський, о. Малюжинський, майор Навроцький і ін.

В загальній виміні думок дискутенти висловлювали признання Головній Управі за видання книжки "Українська Дивізія Галичина" В. Д. Гайке і обіцяли підтримати нові публікації з історії Дивізії. Поміж приятнimi були делегати з Едмонтону, Йарктону, Саскатуну, Ванкуверу, Тандербею та Торонта.

ВІСТІ З ЕДМОНТОНУ

Дня 5-го жовтня 1971 року, редактор "Вістей Комбатанта", перевібаючи хвилево в Едмонтоні, відбув зустріч із Управою Станиці Братства кол. Вояків I УД УНА.

Сходини відкрив голова Управи Станиці, п. Дринич при наявності членів Управи та деяких більш активних членів.

Ред. Верига пояснив присутнім плян Краєвої Управи Канади Братства — зорганізувати якнайбільше кол. дивізійників у члени Братства та рівночасно поширити і скріпiti свою діяльність. Краєва Управа докладає усіх зусиль, щоб піддержати діяльність Головної Управи, а зокрема її видавничу діяльність, щоб у той спосіб заповнити прогалину, яка прикро давалась у знаки через брак відповідних друкованих матеріалів про 1 УД УНА.

Як редактор, п. Верига просив присутніх членів співпрацювати із журналом "Вісті Комбатанта" та присилати дописи із життя Станиці, а також дописи-спомини із переживань у рядах Дивізії.

У висліді короткої дискусії, у якій члени Управи Станиці нарікали на брак листовного зв'язку із Краєвою Управою Канади, п. Ярослав Цвікелевич погодився допомагати адміністрації "Вістей Комбатанта" на терені Едмонтону, а адвокат Петро Саварин зобов'язався інформувати редакцію про замітні події із діяльності Станиці в Едмонтоні та і надальше бути співробітником журналу й дописувати на актуальні теми

Учасник

**В НОВОМУ РОЦІ ПРИЄДНАЙТЕ
ХОЧ ОДНОГО НОВОГО
ПЕРЕДПЛАТНИКА!**

ЗБІРКА НА КОЛЯДУ 1972

Листи чч. 55, 108, 109, 111, 112
(Збірщик В. Тивонюк)

40.00 дол.: Р. Чолкан.

По 25.00 дол.:

В. Голубінський, Я. Онищук, Я. Ботюк.

По 20.00 дол.:

Д. Відяк, П. Мікуляк, д-р М. Малецький, Р. Вжесневський, М. Шафраниuk, д-р Р. Цурковський, Б. Левицький, Б. Синишин, д-р О. Бойко.

15.00 дол.: Пекарня "Фючер".

По 10.00 дол.:

Т. Турчиневич, І. Федаш, С. Гула, книгарня "Арка"-Квін, Равага, "Фючер Ойл", Я. Гнатків, Л. Вабій, І. Кришталович, книгарня "Плей", І. Джугглей, інж. Б. Максимець, інж. В. Підгайний, Ю. Лихач, Чічота, Стасів, Герус, Дейнега, д-р Г. Шиманський, Е. Логаза, Т. Монастирський, О. Олександер, д-р С. Росоха, Бонк, О. Яримович, Т. Парченко, д-р Дебера, Фірчук, д-р Ковальський, Ю. Копистянський, Е. Думін, Т. Клімів.

9.00 дол.: Підгірний.

По 7.00 дол.:

В. Тимко, Е. Гуляк, Костирика.

По 5.00 дол.:

Заварихін, Вовк, Лесіцкий, В. Луців, Р. Бойцун, Силанік, М. Мельник, З. Гарала, п-і Д. Боднарук, В. Гузар, В. Гаврилюк, В. Литвин, Дідюк, А. Коморовський, А. Богуславський, Ю. Тарновецька, Р. Колісник, Я. Харак.

4.00 дол.: Зробок.

По 3.00 дол.: Б. Гула, М. Чвиль, Оробець.

По 2.00 дол.:

Янушевський, Данкович, Якимів, В. Максимець, М. Голко, Чіх.

Разом: 775.00 дол.

Листа ч. 92 (Збірщик І. Падик)

По 10.00 дол.:

І. Падик, кредитівка "Будучність".

По 5.00 дол.:

О. Падик, О. Дусановська, М. Гута, І. Фіголь, М. Марущак, М. Струганник, С. Чорний.

По 2.00 дол.:

К. Скорець, С. Шкамбера, Е. Орищин.

1.00 дол.: О. Заплітна.

Разом: 62.00 дол.

Листа ч. 98

(Збірщик М. Пицкий, Лондон)

По 5.00 дол.:

З. Матвій, Й. Слюсар, О. Кодолевич.

По 3.00 дол.:

І. Федоренко, Полутранко.

По 2.00 дол.:

Г. Сніг, І. Гіщак, В. Тягур, П. Сахаревич, С. Мединський, А. Лемешевський, В. Жилавий, В. Цап, А. Чучман, Д. Головачук, І. Проць, С. Козак, Ф. Кліш, С. Шимела, М. Буняк, Д. Мікіч, І. Робанюк, М. Савчук, С. Сорока, М. Лісовик.

1.00 дол.: І. Чайковський.

Разом: 62.00 дол.

Листа ч. 52 (Збірщик С. Кушнір)

5.00 дол.: С. Кушнір.

По 3.00 дол.:

В. Переїмбіда, В. Едович, І. Ящук, О. Стадкевич.

По 2.00 дол.:

І. Валізьо, В. Хамчук, Д. Семчишин, В. Ладівник.

По 1.00 дол.:

(Нечітке), Д. Кондур, Ю. Кузан, В. Білан.

Разом: 29.00 дол.

Листа ч. 60 (Збірщик Л. Андрійчук)

10.00 дол.: М. Когут.

По 5.00 дол.:

Л. Андрійчук, Гусак, Вілик.

2.00 дол.: Невідомий.

Разом: 27.00 дол.

Листа ч. 93

(Збірщик Вс. Піньковський)

По 5.00 дол.:

Вс. Піньковський, інж. М. Селепсько, Ф. Цимбалюк.

2.00 дол.: Л. Шахраюк.

По 1.00 дол.:

О. Максимів, Я. Маслівець, Л. Павленко.

Разом: 20.00 дол.

Листа ч. 67 (Збірщик В. Бибик)

10.00 дол.: В. Бибик.

По 5.00 дол.:

О. Бурачок, Я. Коваль.

Разом: 20.00 дол.

Листа ч. 59 (Збірщик М. Піцюра)

По 5.00 дол.:

М. Піцюра, Я. Слободян, С. Піцюра.

Разом: 15.00 дол.

Листа ч. 53

(Збірщик сот. С. Гуляк)

5.00 дол.: Л. Козій.

3.00 дол.: М. Назар.

2.00 дол.: І. Герчук.

Листа ч. 99

(Збірщик мгр. В. Верига)

5.00 дол. : В. Верига.

По 2.00 дол.:

М. Липовецький, п-і А. Пензей.

Разом: 9.00 дол.

Інші:

По 10.00 дол.:

В. Мусяк, М. Костишин, М. Бігус.

7.00 дол.: І. Вабяк.

5.00 дол.: Ю. Аронів.

Загальна сума: 1,071.00 дол.

ОБ'ЄДНАННЯ Б. ВОЯКІВ УКРАЇНЦІВ В АМЕРИЦІ

12-ий ДЕЛЕГАТСЬКИЙ З'ЇЗД ОБВУА ВІДБУДЕТЬСЯ 28 ТРАВНЯ Ц. Р. У ФІЛЯДЕЛЬФІЇ

На засіданні Головної Управи ОбВУА 15 січня ц. р. у домівці ЗУАДК-ту у Філадельфії устійнено, що найближчий, 12-ий з черги Делегатський З'їзд тісі центральної американської комбатантської організації відбудеться в неділю, 28 травня у Філадельфії, в домівці "Тризуба" на Брод Стріт Норт. За статутом — у грудні минулого року повинні були відбутися Загальні Збори в усіх Відділах ОбВУА, на яких мали обрати делегатів "по одному відожної розпочатої десятки членів". Ті Відділи, які дотепер таких Загальних Зборів не перевели, повинні зробити це негайно і обрати своїх делегатів на З'їзд. Далеко від, Філадельфії віддалені Відділи мають право передати мандати репрезентувати їх дійсним членам інших Відділів, але ніякий делегат не може мати більше, як два голоси.

УЧАСТЬ ВІДДІЛУ У ПОСВЯЧЕННІ ХРЕСТА- ПАМ'ЯТНИКА

У 5-му числі журналу "Вісти Комбатанта" 1971 р. в описі про посвячення Пам'ятника-Хреста в Бавнд Брук, ЗСА, пропущено Відділ ОбВУА в Ньюарку, Н. Дж.

Тим часом у посвяченні Пам'ятника-Хреста в Бавнд Брук взяло теж участь поважне представництво нашого Відділу з Ньюарку, Н. Дж., а саме: 18 членів Відділу разом з прапором у часі відправи, як рівнож у поході. Понадто при нагоді посвячення Пам'ятника-Хреста побр. В. Кузик, касир нашого

Відділу, передав на руки о. Протоієрея Коваленка пожертву в квоті п'ятдесят доларів, на що одержав повідчення. Тими 18 членами Відділу ОбВУА з Ньюарку, привінними були на посвяченні Пам'ятника-Хреста в Бавнд Брук, ЗСА, такі побратими: А. Змій, І. Зелик, М. Лозинський, О. Утристко, В. Кузик, А. Хомова, М. Шавала, д-р М. Терлецький, д-р Р. Стакура, д-р І. Карапінка, Ю. Кігічак, І. Пастух, М. Плещкан, О. Лисинецький, В. Шпирка, К. Гречак, В. Мартинець, І. Стецькович.

**За Управу Відділу ОбВУА
в Ньюарку, Н. Дж.:**

**Голова: А. Змій
Секретар: д-р О. Утристко**

ЮВІЛЕЙ СОТН. С. ГНАТКІВСЬКОГО

Якось часами так трапляється, що наша громада довідується про ювілей заслужених громадян з величним опізненням. Кого в тому винувати, важко зараз говорити. Таке саме сталося з ювілем нашого заслуженого комбата, сотника С. Гнатківського. У цьому випадку слід підкреслити, що лист з Нью Йорку до Торонта йшов тільки... 6 місяців.

Ще 1-го серпня 1970 р. українська громада в Амстердамі, Н. И., відзначувала подвійний ювілей свого заслуженого діяча проф. Симеона Л. Гнатківського, кол. сотника Українського Війська, довголітнього голови місцевого Відділу ОбВУА та інших організацій, а саме 75-річчя з дня його народин та 50-річчя його суспільно-громадської праці. На бенкеті, що його влаштували окремий Ювілейний Комітет, було поверх 150 осіб з різних місцевостей.

Бенкет відкрив молитвою о. Лев Ліщинський, голова Ювілейного Комітету та парох місцевої української католицької церкви, який виголосив привітальне слово. Він представив д-ра Івана Козака з Нью Йорку, що прибув на бенкет як представник Головної Управи ОбВУА, та передав йому, як майстрорів церемонії дальше ведення бенкету. Д-р Козак привітав Ювілята передусім від Головної Управи ОбВУА та її президента, д-ра Володимира Галана. Д-р Козак накреслив сильветку Ювілята, як вояка і громадянина.

Другою з черги була промова Йоахима Вишневецького, також з Нью Йорку, який привітав Ювілята від організації Вільного Козацтва та передав йому почесну відзнаку тісі організації за бойові заслуги в рядах Українського Війська. Слідувало зворушливе привітання Ювілята від імені учнів місцевої Школи Українознавства, що його виголосили Маруся і Петрусь

Семчуки. Далі вітали його: пані Софія Гарасевич з Філадельфії від родини, Дмитро Олійник від приятелів і кол. вояків, Василь Ільницький від Відділу Українського Народного Союзу, інж. Ярослав Рубель з Нью Йорку від пластового куреня "Бурлаки", пані Іванна Джус з Блумфілд, Н. Дж., від кол. скитальців, які прибули до Америки завдяки старанням і допомозі Ювілята та інші. З кінцевим, заключним вітанням виступив інж. Тимотей Лаба, заступник голови місцевого Відділу ОбВУА і довголітній співробітник Ювілята, який в своїй промові охопив ядерно всю працю та заслуги для громади та спільноти.

Після промови інж. Лаби секретар Ювілейного Комітету, М. Юрчук поінформував присвіти, що з нагоди цього свята наспіли 23 письмові привітання та 6 привітальніх телеграм, в тому 4 привіти від священиків. — Безпосередньо після цього вручено Ювілятові гарно виконану пропам'ятну таблицю-грамоту.

Кінцеве слово виголосив сам Ювілят, який зворушливими словами дякував всім привітним, зокрема членам Ювілейного Комітету за таку милу несподіванку та численну участь в його святі. Таку саму подяку від імені родини Ювілята склав його син, інж. Володимир Гнатківський.

Молитвою, яку провів Впр. о. Ліщинський та відспіванням Українського Національного Гімну закінчено громадську й товариську зустріч.

І. К.

З ЛИСТІВ ДО РЕДАКЦІЇ

До Хвальної Редакції
“Вістей Комбатанта”
Торонто, Канада

Сарсель, 23 грудня 1971
Високоповажані Панове!

У ч. 5 (55) Вашого цінного журналу є стаття М. Магури: Полковник у Службі Безпеки про дії УПА на Лемківщині. Я, як уродженець Лемківщини, її з зацікавленням прочитав, зокрема цікаве те, що написано про дії УПА у Новосандецькому повіті, який є моїм “рідним повітом”. На маргінесі цієї статті чи скорше рецензії я маю деякі зауваження, які може було б добре, щоб іх Панове передали авторові.

1. Автор добре знає Зах. Лемківщину і було б корисно, щоб написав більшу статтю чи розвідку про дії УПА на цьому терені.

2. Звертаю увагу на постаті “лікаря з Криниці Степана Слівінського, сина попа з Нової Весі”. Це

фальшивка плк. УВП Валаха. Це не Слівінський, але Смолінський (мабуть, Іван) якого я знаю. Д-р Смолінський був свідомим українцем, хоч громадсько не був активним. Дуже сумніваюся, щоб він був у зв'язках з УПА. Мені відомо, що його поляки жахливо побили і допомога лікарська (мабуть, в Новому Санчі) його вже не врятувала. Близчі дані могли б дати рідна сестра д-ра Смолінського, пані Іванна Іванусів, 11372 — 111 Ave., Edmonton 19, Alta. (в листі згадаю про вістку про її брата у “Вістях Комбатанта”).

Було б добре присвятити у Вашому журналі кілька рядків спростування фальшивки польського полковника.

Прошу прийняти вислови моєї пошанні.

Христос Родився!

Проф. д-р Володимир Кубайович

ВЖЕ ВИЙШЛА З ДРУКУ

праця кол. майора Ф. Д. Гайке, кол. начальника штабу I-ої УД

П. Н.

УКРАЇНСЬКА ДІВІЗІЯ «ГАЛИЧИНА»

Історія формування і бойових дій в 1943 — 1945 роках

За редакцією і з передмовою проф. д-ра

Володимира Кубайовича

16 схем усіх важливіших бойових дій і розташування;

24 сторінки світлин з архіву Головної Управи Братства

кол. вояків I-ої УД УНА;

Ціна \$10.00

Наклад невеликий; всі книжки в твердій оправі.

Замовляти в місцевих Станіцях Братства кол. вояків I-ої УД УНА або в адміністрації «Вістей Комбатанта».

P.O. Box 279, Stn "D", Toronto 9, Ont., Canada

В.Прохода.

**ШПОЛКОВНИК ВАСИЛЬ
ПРОХОДА
(1890-1971)**

Після сповіді та принявши святе Причастя після довгої тяжкої недуги, помер у шпиталі в Денвер, Колорадо, 8 листопада 1971 пполковник Армії УНР Василь Хомич Прохода.

Василь Прохода народився 25 грудня 1890 року на Кубанщині. Там в 1906 році скінчив 4-класову горожанську школу та працював у мирового судді. В 1910 р. переселився з матір'ю в Оріхів на Запоріжжя, де в 1912 р. склав іспит за 6 клас реальної школи та вступив до 51го пішого Литовського полку в Семиріпополі. В 1914 році витримав іспит для підвищення до ранги хорунжого та відійшов на австро-угорський фронт. В 1915 р.

в бою проти мадярів попав до австрійського полону.

В таборі полонених старшин російської армії спершу в Терезині (Чехія) разом з хорунжим Костем Курило та іншими був основником "Малоруської" бібліотеки та драматичного гуртка. В 1917 р. ці гуртки в національно-культурній співпраці з Союзом Визволення України були одними з перших, які включились до українізації старшинського табору в Юзефові.

Як пів-інвалід виїхав Василь Прохода в квітні 1918 р. в Оріхів на Запорожжя, де оживив діяльність "Просвіти". З прибуттям в Україну Сірої Дивізії вступив у вересні 1918 р. до 1-го її полку, як полковий осаул, і приймав участь в бойових діях дивізії до Луцької катастрофи в травні 1919 року. Звільнившись з польського полону, прибув до Кам'янця Подільського, де у вересні-листопаді приймав активну участь у формуванні 4-го полку Сірожупанників 1-ої Рекрутської дивізії.

В квітні 1920 р. Василь Прохода приймав участь в організації 7-ої бригади 3-ої Залізної дивізії та в її боях проти більшевиків до липня, коли перейшов до 4-ої Сірої бригади 2-ої Волинської дивізії. Там на становищі начальника штабу Сірої бригади був прострілений в груди в бою під Сатановим на Поділлі.

В польському таборі інтернованих займався просвітянською діяльністю та писав "Записки до історії Сірих або Сірожупанників" в трьох частинах, що були опублі-

ковані в збірнику "За Державність" та у воєнно-історичному журналі "Табор".

В 1922-27 рр. закінчив Українську Господарську Академію та був в ній асистентом і лектором до 1932 р. Там, крім наукової чинності, приймав активну участь в національно-суспільній діяльності як голова Товариства кол. українських старшин в Чехії, староста Союзу Українських Соколів закордоном, редактор і видавець часопису "Село" Українського Аграрного Т-ва академічного характеру.

Після ліквідації Української Господарської Академії працював інженером по будові битих шляхів в ЧСР і в Німеччині до січня 1945 року, коли попав в лабети більшевицького "смершу" НКВД. З того часу пробув 11 років в совєтських в'язницях і тaborах політичних каторжан.

Як чехословацький громадянин Василь Прохода повернувся в 1956 році до ЧСР і пробув там на Пряшівщині до лютого 1965 р., коли дістав дозвіл на виїзд до своєї родини в Сан Дієго, Каліфорнія.

В ЗСА пполк. Василь Прохода активно включився до національно-культурної чинності, як публіцист, історик і критик в українських часописах. Опрацював написані ще на Пряшівщині "Записки Непокірливого", що вийшли 1-ою книгою, а 2-гу книгу "Записок Непокірливого" — "На Чужині" — публікують "Українські Вісті" в Новому Ульмі. Неопублікованими лежать "Думки про Правду" в трьох частинах.

Покійний Василь Прохода — інженер-лісник, був членом-співробітником УВАН, членом Українського Історичного Т-ва та членом Товариства Українських Інженерів Америки. Співробітничав у періодичних

виданнях: "Вісті Комбатанта", "Український Історик", "Наукові Записки УТГУ" в Мюнхені, був членом Редакційної Колегії Монографії про діяльність Союзу Визволення України у Відні в роках 1914-1918, що мав вийти друком у видавництві "Червона Калина".

На початку 1971 р. Василь Прохода з дружиною переїхав до сина — інженера Романа в Денвері, Колорадо, де й постигла його смерть. Залишив у смутку дружину Марію, сина Романа, невістку Еву і трьох внуків.

Тіло Покійного Василя Проходи, визначного учасника й одного з співтворців українських збройних сил, похоронено 13-го листопада 1971 р. на українському православному цвинтарі в Бавнд Бруку, Нью Джерзі, при участі представників від ДЦ УНР, від українського вояцтва з прaporом 3-ої Залізної дивізії Армії УНР, в лавах якої Покійний приймав участь в бойових діях в 1920 році, представників громадянства та товаришів з Української Господарської Академії. Дм. Б.

ЛЕВ ЛЕПКИЙ (1888-1971)

Помер 28 жовтня 1971 у шпиталі в Трентоні, Н. Дж., один із творців легенди Українського Січового Стрілецтва, вояк-мистець, журналіст і композитор і похоронений 2 листопада 1971 на православному цвинтарі в Бавнд Бруку, у частині, призначений для колишніх вояків.

Лев Лепкий народився 7. 12 1888 р. в с. Поручині біля Бережан. Його батько, отець Ярослав, увійшов в історію літератури під псевдонімом Марко Мурава. Скінчивши гімназію в Бережанах, вступив на правничий факультет львівського університету, але студії перервала йому війна.

В 1913-ому році, коли почали творити "Січі", він одним із перших зорганізував заслужену для історії УСС "Бориславську Січ". Його прізвище згадується в історії Українського Січового Стрілецтва поруч таких прізвищ, як: д-р Кирило Трильовський, д-р Володимир Старосольський, Дмитро Катамай і відомий виховник української пластової молоді, старшина УСС і УГА — Я проф. Іван Чмола.

Був одним із перших членів Легіону УСС, з яким перебув цілу визвольну війну. Був командантом сотні кінноти і разом з Романом Купчинським та Михайлом Гайворонським став автором стрілецьких та ліричних пісень, з яких багато ввійшло в репертуар народних пісень. Між іншими — він був автором і композитором популярних "Журавлів" — іВидиш, брате май", до слів його старшого брата Богдана Лепкого.

Після війни присвятився журналистичній і видавничій діяльності. Був одним із засновників Видавництва "Червона Калина" та постійним редактором "Літопису Червоної Калини" і щорічних Календарів того Видавництва. Був редактором гумористично-сатиристичних журналів "Зиз" і "Будяк" та директором живця "Черче" в Рогатинському повіті.

Під час другої світової війни працював у щоденнику "Краківські Вісти" і в Українському Видавництві у Львові. У Нью Йорку був членом-засновником відновленого Видавництва "Червона Калина". Ціле життя був відданий традиції збройної боротьби за українську держав-

ність та особливо пропагував цікавитись молоддю і видавати для неї корисну літературу. Відзначався високою особистою культурою, тонким гумором, бездогонною прямоолінійстю вдачі, загально люблений і шанований всіми.

1 листопада 1971 відбулася в Трентоні Панахида, в якій взяли участь оо. Т. Атаманюк, В. Грабець, Б. Смик, В. Головінський і парох православної церкви в Трентоні о. Б. Желехівський. Промовляли голова Братства кол. вояків УСС І. Поритко, інж. Д. Кузик від оселі Черче, мгр. І. Костюк від гурту найближчих приятелів. У церковній відправі наступного дня взяв участь ще о. шамб. М. Харина. Над свіжою могилою промовляли Роман Купчинський, Р. Кобринський від НТШ, д-р І. Козак від ОбВУА, д-р О. Тарнавський від родини і М. Ліщинський від Братства кол. вояків І УД УНА. На тризні, якою проводив о. Б. Смик, промовляли д-р Степан СУМА, адв. Р. Олесницький, о. М. Харина й інші. Дякувала всім від родини пані Евгенія Лепка. Покійний залишив дружину Марію з дому Драгомірецьку.

ВІКТОР ПИЛИПЕНКО

(-1971)

сотник Армії УНР помер 30 червня 1971 р.

Покійний народився в м. Полтаві в священичій родині, а освіту одержав в Полтавській Духовній Семінарії.

Панахида відбулась в каплиці МекКені 2-го липня, а похоронні обряди 3 липня 1971 р. на Сербському православному цвинтарі.

Панахиду і похоронні обряди відбув Архимандрит, настоятель

Української Православної Церкви св. апостола Андрія Первозванного в Лос Анджелес о. Олександер Довгаль.

Співав церковний хор у повному складі під диригуванням Дмитра Якубенка.

ІВАН КОЦУР

(1895-1971)

кол. старшина УСС і голова Дітройтської Станиці Братства УСС-ів помер 29 грудня 1971 в Дітройті.

Покійний народився 18 грудня 1895 р. в селі Якимчицях біля Ко-марна (Західня Україна). Ще молодим студентом української академічної гімназії у Львові брав участь разом з іншими студентами в культурному житті свідомої громади Якимчиці-Кліцко: в хорі, аматорському гуртку при місцевій читальні "Провісти". В р. 1914, як ученик восьмої гімназійної класи, разом зі студентами Федем Черником, Андрієм Тершаківцем і ін. з

Якимчиць зголосився в серпні 1914 року добровольцем до легіону УСС-ів, в якому згодом у Бригаді УСС-ів перебув до кінця визвольних змагань, як командант технічної сотні. В Карпатських боях під Веречками був ранений 27 вересня 1914 р. Скінчivши в квітні 1917 р. старшинський курс виїхав на фронт і в бою під Конюхами попав в російський полон.

Вернувшись з полону 1918 р. восени 1918 р., брав участь у підготовці до Листопадового Зриву. В часі визвольних змагань як командант сотні УГА брав участь в боях на противольському фронті під Равою Руською і Белзом. Як командант технічної сотні УСС-ів опинився за Збручем, де захворів на тиф під Бердичевом. Пілся ліквідації УГА працював при Вищому Військовому Суді Дієвої Армії у Могилеві. Опісля переїхав до Надвірної, де був звільнений і літом 1920 р. вернувся дімові.

Закінчивши однорічний торговельний курс у Львові і Виці торговельні студії, працював у Варшаві інспектором-контролером кіосків В-ва "Рух". Під час другої світової війни був у Krakovі ревізором у Союзі. Знаючи видавниче діло, був директором Українського Видавництва у Krakovі.

На еміграції в Німеччині і пізніше в ЗСА займався громадсько-культурною, освітньою та виховною діяльністю.

Після відбутих похоронних обрядів в дні 30 і 31 грудня 1971 р. в церкві Непорочного Зачаття, похоронений в Гемтремку, Міш. Залишив дружину Анастазію і сина Ігора з родиною. В. И. П.

О. У.

МИХАЙЛО СЛЮСАР
(1892-1970)

поручник Українського Війська, учасник Визвольної Боротьби України в рядах УГА і Армії УНР, нагороджений Хрестом УГА, Воєнним Хрестом і Пропам'ятною Відзнакою 50-річчя Відродження Збройних Сил України, діяльний член Ньюйоркського Відділу ОбВУА, заслужений громадський діяч в краї і на еміграції.

Народився 20-го листопада 1892 року в селі Бунів, Яворівського повіту, Західна Україна. Середню освіту з іспитом зрілості одержав у Філії української Академічної гімназії у Львові. В першій світовій війні брав участь в австрійсько-угорській армії, з якої в листопаді 1918 р. зголосився добровольцем до Української Галицької Армії. В її рядах перебув усі походи і бої проти поляків в Галичині та проти большевиків на Придніпрянщині,

при чому був кілька разів ранений. Після обезброяння поляками УГА служив в Армії УНР.

В серпні 1920 р. перейшов у складі Групи ген. Кравса до Чехословаччини і був інтернований в українському таборі спершу в Ліберці, а відтак в Йозефові, де був затруднений через деякий час в українській тaborovій Команді. Згодом вступив до Торговельної Академії в Празі, яку закінчив з дуже добрим успіхом. Після признання Східної Галичини Радою Амбасадорів Польщі в березні 1923 р. повернувся на Рідні Землі та зараз же включився з молодечим запалом у громадську, а зокрема кооперативну працю. Працюючи довший час на пості директора Кооперативи в Яворові, виявив себе знаменитим організатором. Наладивши як слід діловодство і працю цієї установи, перебрався в рідне село Бунів, щоб зорганізувати там громадське і кооперативне життя.

Під час другої світової війни був вивезений на працю до Німеччини, а звідтіль виїмігрував до ЗСА. Поселившись в Брукліні, Н. І., зараз же включився в місцеве громадське життя та приймав чинну участь у всіх діючих там організаціях. Зокрема був діяльним членом Ньюйоркського Відділу ОбВУА.

Під час Панахиди в похоронному домі процлав Покійного іменем ОбВУА та всіх Побрратимів по Зброй голова названого Відділу ОбВУА д-р Іван Козак, який разом із прaporonoсцями віддав йому останній вояцький салют.

Пок. Михайло Слюсар залишив в смутку дружину Степанію, сестру Марію Патрайко та братів Івана і Василя з родинами.

I. K.

АЛЕКСІЙ ЧЕРНИК
(1896-1971)

А. Черник, б. четар УГА і б. член Дирекції Центросоюзу у Львові помер на 75-му році життя на серцевий удар в Гантері, Н. І., в дні 28 жовтня 1971. Після відправленої Панахиди 29 жовтня м. р. в похоронному заведенні Астона в Гантері, похоронений на місцевому цвинтарі 30 жовтня 1971.

Покійний народився 1896 р. в Якимчичах біля Комарна, Зах. Україна. Після закінчення української Академічної гімназії у Львові в р. 1914, покликано його в р. 1915 до австро-угорського війська — 89 п. п. — в Ряшеві. Скінчивши старшинську школу, як старшина брав участь в боях 89-го п. п. на Волині і під Тернополем. Весною 1918 р. перейшов з полком в Україну і в боях під Херсоном був важко ранений. Після вилікування відійшов на сербський фронт, де був до липня 1918 р. З Сербії вернувся до Станиславова і зголосився в ряди УГА. Стрінувшись з четарем Михаїлом Тершаківцем, оба зорганізували в Комарнянщині дві військові чети та відібрали з новобранцями на противольський фронт. Команду групи перебрав опісля пор. А. Степанів і з тою групою А. Черник брав участь в боях під Городком, Керницею і Любінem Вел. В березні 1919 р. був приділений до куреня пор. А. Степанова в Бірчі. Коли після відвороту частин УГА прийшло до бою над рікою Свіча, де згинув пор. А. Степанів, курінь його перейняв пор. В.

Шепітка. В часі другого відвороту четар Черник захворів на тиф в Дунаївцях біля Камянця Подільського. Вертаючись після тифу до 7-ої бригади, стрінув по дорозі свого брата і оба вернулись до місця постою Бригади в околиці Ольгополя.

Весною 1920 р. четар Черник попав в польський полон під Махнівкою біля Козятина. У Львові вдалось йому втекти з полону на Чехо-Словаччину і там він перебував в таборах: Бранові, Райхенбергу і Йозефові. В рр. 1921-25 закінчив у Відні Високу Торговельну Школу і з дипломом вернувся на Рідні Землі. В р. 1925 з рамени "Сільського Господара" він перевів у Комарні тримісячний курс. Опісля працював у Львові. В р. 1941, за німців, став пок. Черник директorem Центросоюзу і особисто перевів реорганізацію торговельного відділу. В р. 1944 виїхав до Німеччини, а в 1949 до ЗСА і перебував в Чікаго. Недавно тому змінив він місце вого побуту і перенісся з дружиною до гірського Гантеру. Там застукала його несподівана смерть. Залишив вдовою дружину Ольгу і братанка Ярослава Черника з родиною. В. И. П. О. У.

ЯРОСЛАВ ГЕРАСИМОВИЧ

Дня 15-ого червня 1971 р. помер у Філадельфії, Па., інженер-технолог.

Народився дnia 1-го липня 1898 р. в с. Білявці, в Галичині, у родині українського католицького священика. Середню освіту закінчив в українській Академічній Гімназії у

CHRISTIE DRUGS STORE

451 Christie St. — Toronto 4, Ont. — Tel.: 536-8151
Власник: мгр. В. Федорів.

Львові, диплом інженера здобув вже на еміграції в ЧЦР, в 1932 р., в українській Академії Технології.

Від юних своїх літ, майже ціле своє життя, пройшов в збройній боротьбі за волю України, в рядах УСС, УГА, відділах повстанських отаманів УНР, в ОУН, а нарешті в УПА. Відомий з дуже цікавих розповідей про його воєнні переживання, зокрема про отаманів Якубенка, Волинця і інших.

Хоронили його кревні і знайомі в п'ятницю, 18-го червня, вкривши Покійного червоною китайкою...

У церкві Царя Христа (Філадельфія-Північ) на Службі Божій прощав Покійного колишній старшина УГА о. Василь Головінський, наділив був у шпиталі Ярослава Герасимовича Найсвятішими Тайнами. На цвинтарі Факс Чейс у Філадельфії побратим і товариш зброї Покійного, тепер православний єпископ Кир Андрій Кущак після прощальної проповіді посипав домовину покійного Ярослава землею, що її привіз з України — Канева, Печерської Лаври і з Гробу Господнього в Єрусалимі.

Перше українське бюро подорожі

МАРКІЯНА КОГУТА

BLOOR TRAVEL AGENCY

1190 Bloor Street West, Toronto 4, Ontario

Tel.: 535-2135 & 535-2136

- спроваджує рідних на постійне перебування або на візити,
- продаж квитків на всі літунські, корабельні та автобусові лінії,
- нотаріальні завірення документів — особистих, спадкових і т. п.,
- переклади з різних мов.

НЕ ЙДИ, НЕ ШУКАЙ ЧУЖИХ СОБІ БЮР, БО
НАЙКРАЩЕ ОБСЛУЖИТЬ “АГЕНЦІЯ БЛЮР”!

CONTENTS

	page
O. Bohachuk: The little halves (poem)	2
I. Kedryn: 1971 - 1972	3
I. K-n: The first window into the world	7
B. Rodar: "It shall be the last decisive battle"	11
I. K. Koz'ma: "The Ice March" and general Yurko Tyutyunnyk	20
B. Trembits'kyi: The principles of the sanitary-medical services in the Ukrainian National Republic	29
M. Chronoviat: The formation of the Ukrainian Sharp Shooters in the city of Peremyshl	33
W. Waszkowycz: The First Ukrainian Division at Gleichenberg, Styria	41
Gen. P. Shandruk: The postulates of the Ukrainian military doctrine, pt. 1	48
O. Korchak-Horodysky: From the Diary of Gen. Kordian-Zamorski ..	61
..... From the secrets of the Second World War	
The Treasures of Monte Serrate	65
Oleh: Misunderstanding (feuilleton)	69
..... Under attack: "The first Battery: Fire!"	71
..... The Pole has his word (from the letters to the editor)	73
F. Korduba: Die kontrollierte Revolution (book review)	78

CHRONICLE AND INFORMATION:

Brotherhood of Former Soldiers of the 1. Ukr. Division U.N.A.

Supreme Executive (81), Get-together in Winnipeg (83), News from Edmonton (84), The results of Christmas Carroling (84).

United Ukrainian War Veterans of America

12th Delegate Convention of UUWVA (86), Veterans' Participation in the Blessing of the Cross-Memorial at Bound Brook, N. J. (86), Jubilee of capt. S. Hnatkivs'kyi (86), Letters to the Editor: (Prof. V. Kubijovic)

OBITUARIES:

W. Prochoda (89), L. Lepky (90), W. Pylypenko (91), I. Kotsur (92), M. Slusar (93), A. Chernyk (94), J. Herasymowych (94).

ALU-WOOD WINDOWS & DOORS CO.

Алюмінієві вікна і двері

3195 Lenworth Dr., Cooksville, Ontario

УКРАЇНСЬКА САМОСТІЙНА ФІРМА

ALBERTA FUEL OIL LTD.

278 Bathurst Street — Toronto, Ontario — Tel.: EM 2-3224

Постачання опалової оліви

Українська будівельна фірма

E. KOST CONSTRUCTION CO. LTD.

Mississauga, Ontario

Tel.: 270-0070

Будова нових хат і фабрик.

Власник: Евген Коструба.

Українська Молочарня

GREEN VALE DAIRIES LTD.

3156 Dundas St. W., Toronto, Ont.

Tel.: RO 7-1728

В разі потреби за солідною обслугою звертайтесь

до

УКРАЇНСЬКОГО ПОХОРОННОГО ЗАВЕДЕННЯ

J. CARDINAL & SON

366 Bathurst Street, Toronto, Ontario — Tel.: 368-8655

92 Annette Street, Toronto, Ontario — Tel.: 762-8141